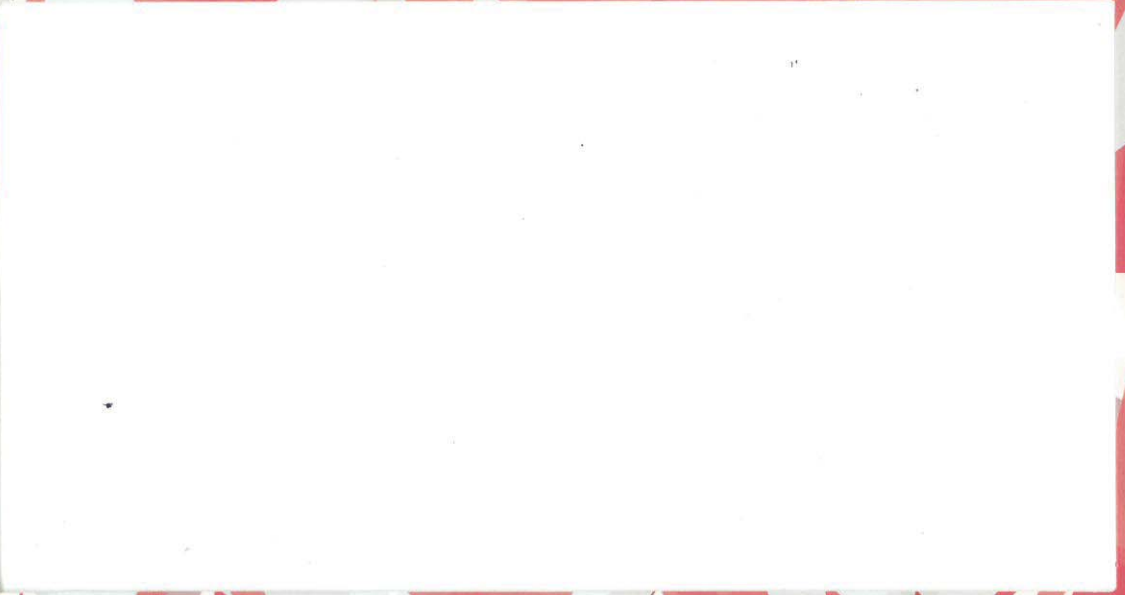

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
TÜRKÇE-YUNANCA İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ
DEYİM VE ATASÖZLERİNDE DİLSEL VE
KÜLTÜREL BENZERLİKLER
CHRISTIANA IOANNIDI

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TÜRKÇE-
YUNANCA İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ DEYİM VE
ATASÖZLERİNDE DİLSEL VE KÜLTÜREL BENZERLİKLER

CHRISTIANA IOANNIDI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Kuthan KAHRAMANTÜRK

İzmir
2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin hazırlanmasında Akademik kurallara riayet ettiğimizi, özgün bir çalışma olduğunu ve yapılan tez çalışmasının bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olduğunu, çalışma kapsamında teze ait olmayan veriler için kaynak gösterildiğini ve kaynaklar dizininde belirtildiğini, Yüksek Öğretim Kurulu tarafından kullanılmak üzere önerilen ve Dumlupınar Üniversitesi tarafından kullanılan İntihal Programı ile tarandığını ve benzerlik oranının %.... çıktığını beyan ederiz. Aykırı bir durum ortaya çıktığı takdirde tüm hukuki sonuçlara razı olduğumuzu taahhüt ederiz. (23/01/2020)

Öğrenci Adı Soyadı

Christiana IOANNIDI

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı:

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türkçe-Yunanca İnsan Vücudu ile İlgili Deyim ve Atasözlerinde Dilsel ve Kültürel Benzerlikler

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 156 sayfalık kısmına ilişkin, 29/01/2020 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 6'dır**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☐

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- ☐ Kaynakça hariç,
- ☐ Alıntılar dâhil,
- ☐ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- ☐ Kaynakça dâhil,
- ☐ Alıntılar dâhil.

EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☐

EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Christiana IOANNIDI
Öğrenci No : 2016950177
Anabilim Dalı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Programı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü : Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

Christiana IOANNIDI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Kuthan KAHRAMANTÜRK

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (☐) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli görüşleri ile bana yol gösteren, zamanımı, sabrını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam, sayın **Prof. Dr. Kuthan KAHRAMANTÜRK**'e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazımının süresince desteğini gösteren değerli hocam **Doç. Dr. Sema SANDALCI**'a da teşekkürü borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve her zaman beni destekleyen aileme de teşekkür ederim.

Christiana IOANNIDI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Amaç ve Önem.....	1
1.3 Problem Cümlesi.....	2
1.4 Sınırlıklar.....	2
1.5 Tanımlar.....	2
1.6 Araştırma Yöntemi.....	3
2. DİL VE KÜLTÜR.....	5
2.1 Dilbilim Açısından Deyim ve Atasözleri.....	5
2.1.1 Frazoloji Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	5
2.1.2 Frazoloji Birimleri: Tanımları ve Açıklamaları.....	6
2.1.3 Atasözlerinin Tanımları ve Temel Özellikleri.....	8
2.1.4 Atasözlerinin Diğer Kalıplaşmış İfadelerden Ayrımı.....	11
2.1.5 Deyimlerin Tanımları ve Temel Özellikleri.....	12
2.2 Deyim ve Atasözlerinde Denklik İlişkisi.....	16
2.3 Dil Kültürü Açısından Deyim ve Atasözleri.....	20
2.3.1 Yunan ve Türk Atasözlerinin Tarihçesi.....	21
2.4 Yabancı Dil Öğretimi Açısından Deyim ve Atasözleri.....	23

2.4.1	Yabancılara Deyim Öğretimi.....	23
2.4.2	Yabancılara Atasözü Öğretimi.....	25
2.4.3	Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Kapsamında Deyim ve Atasözleri Öğretimi.....	27
2.5	İnsan Vücudu Uzun ve Organlarının Deyim ve Atasözlerinde Kullanımı....	28
2.5.1	Somatizm Kavramı.....	28
2.5.2	Türk ve Yunan Deyim ve Atasözlerinde Somatizm.....	29
3.	TÜRKÇE-YUNANCA İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ DEYİM VE ATASÖZLERİNDE DİLSEL VE KÜLTÜREL DENKLİK İLİŞKİSİ.....	31
3.1	“Ağız” (“στόμα”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	31
3.2	“Ayak” (“πόδι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	36
3.3	“Baş/Kafa” (“κεφάλι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	41
3.4	“Boğaz” (“λαιμός”) Sözcüğü İçeren Deyimlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	52
	“Burun” (“μύτη”) Sözcüğü İçeren Deyimlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	56
3.5	“Dil” (“γλώσσα”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	59
3.6	“Diş” (“δόντι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	67
3.7	“El” (“χέρι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	71

3.8	“Göz” (“μάτι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	79
3.9	“Kalp/Gönül/Yürek” (“καρδιά”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	97
3.10	“Karın” (“κοιλιά”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	107
3.11	“Kulak” (“αυτί”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	112
3.12	“Parmak” (“δάχτυλο”) Sözcüğü İçeren Deyimlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	118
3.13	“Sırt” (“πλάτη”) Sözcüğü İçeren Deyimlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	121
3.14	“Yüz” (“πρόσωπο/μούτρα”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi.....	124
4.	BULGULAR VE YORUMLAR.....	131
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	136
	KAYNAKÇA.....	137

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. “Ağız” (“στόμα”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	33
Tablo 2. “Ağız” (“στόμα”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	35
Tablo 3. “Ayak” (“πόδι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	38
Tablo 4. “Ayak” (“πόδι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	40
Tablo 5. “Baş/kafa” (“κεφάλι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	45
Tablo 6. “Baş/kafa” (“κεφάλι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	50
Tablo 7. “Boğaz” (“λαιμός”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	53
Tablo 8. “Boğaz” (“λαιμός”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	55
Tablo 9. “Burun” (“μύτη”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	57
Tablo 10. “Dil” (“γλώσσα”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	61
Tablo 11. “Dil” (“γλώσσα”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	65
Tablo 12. “Diş” (“δόντι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	68
Tablo 13. “Diş” (“δόντι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	69
Tablo 14. “El” (“χέρι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	74
Tablo 15. “El” (“χέρι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	77

Tablo 16. “Göz” (“μάτι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	87
Tablo 17. “Göz” (“μάτι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	95
Tablo 18. “Kalp/gönül/yürek” (“καρδιά”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	102
Tablo 19. “Kalp/gönül/yürek” (“καρδιά”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	105
Tablo 20. “Karın” (“κοιλιά”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	108
Tablo 21. “Karın” (“κοιλιά”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	110
Tablo 22. “Kulak” (“αυτί”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	115
Tablo 23. “Kulak” (“αυτί”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	117
Tablo 24. “Parmak” (“δάχτυλο”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	119
Tablo 25. “Sırt” (“πλάτη”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	122
Tablo 26. “Yüz” (“πρόσωπο”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	126
Tablo 27. “Yüz” (“πρόσωπο”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi.....	129
Tablo 28. Atasözleri Kategorisindeki Denklik İlişkileri.....	132
Tablo 29. Deyimler Kategorisindeki Denklik İlişkileri.....	133

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. “Ağız” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	33
Grafik 2. “Ağız” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	35
Grafik 3. “Ayak” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	38
Grafik 4. “Ayak” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	40
Grafik 5. “Baş/kafa” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	47
Grafik 6. “Baş/kafa” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	51
Grafik 7. “Boğaz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	54
Grafik 8. “Boğaz” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	55
Grafik 9. “Burun” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	58
Grafik 10. “Dil” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	62
Grafik 11. “Dil” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	66
Grafik 12. “Diş” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	68
Grafik 13. “Diş” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	70
Grafik 14. “El” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	75
Grafik 15. “El” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	78
Grafik 16. “Göz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	90
Grafik 17. “Göz” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	96
Grafik 18. “Kalp/gönül/yürek” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	103
Grafik 19. “Kalp/gönül/yürek” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	106
Grafik 20. “Karın” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	109
Grafik 21. “Karın” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	111
Grafik 22. “Kulak” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	116
Grafik 23. “Kulak” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	117
Grafik 24. “Parmak” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	120
Grafik 25. “Sırt” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	123
Grafik 26. “Yüz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi.....	127
Grafik 27. “Yüz” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi.....	130

ÖZET

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TÜRKÇE- YUNANCA İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ DEYİM VE ATASÖZLERİNDE DİLSEL VE KÜLTÜREL BENZERLİKLER

İki komşu ülke, Türkiye ve Yunanistan, ekonomik ve kültürel ilişkilerini her geçen gün daha da geliştirmektedir. Bu aşamada doğal olarak, dillerin önemi vurgulanmakta ve Yunanistan'da Türk dilini öğrenme talebi yükselmektedir. Türkçe ve Yunanca farklı dil ailelerine mensup olduğundan, dikkat çeken ve eğitim-öğretim sürecini etkileyen birçok konu ortaya çıkmaktadır. Sözdizimi ve dil bilgisi dışında Deyimsel (*frazoloji*) alan da oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu yüksek lisans tezi çıkış dili olarak seçilen Türkçede insan vücudu uzuv ve organları ile ilgili yer alan deyim ve atasözlerini ortaya çıkarmak ve Yunanca karşılıklarını tespit etmektir. Türkçe ve Yunanca yazılı kaynaklarda bu konunun daha önce kapsamlı olarak incelenmemiş olması konuyu seçmemizde etkili olmuştur.

Çalışmaya yönelik ilk olarak çeşitli kitaplar incelenmiş ve söz konusu Türkçe deyim ve atasözleri tespit edilmiştir. Devamında bu deyim ve atasözleri ile denkliği olan Yunanca deyim ve atasözleri tespit edilmiş ve denklik ilişkilerine göre kategorilere ayrılmıştır. Benzerlikler ve farklılıklar hem yazılı, hem de tablo şeklinde sunulmuştur. Son olarak çalışma boyunca tespit edilen bulgular istatistik ve teorik açıdan değerlendirilmiş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: atasözü, deyim, denklik ilişkisi

ABSTRACT

THE LINGUAL AND CULTURAL SIMILARITIES BETWEEN EXPRESSIONS AND PROVERBS RELATED TO THE HUMAN BODY IN TURKISH AND GREEK LANGUAGE FOR TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Turkey and Greece, two neighboring countries, develop their economic and cultural relations every day. Naturally, the importance of languages is emphasized at this stage and the demand for learning the Turkish language is increasing in Greece. Since Turkish and Greek come from different language families, there are many issues that attract attention and affect the educational process. Apart from syntax and grammar, the importance of the field of Idiomatic is quite important. This master's thesis aims to find out the Turkish idioms and proverbs related to human body limbs and organs and to identify the equivalence relations in Greek. This thesis subject was selected since it has not been extensively examined in Turkish and Greek written sources previously.

For this study, firstly, various books have been examined and these relevant idioms and proverbs have been determined. In the following, the Greek idioms and proverbs which are equivalent to these were determined and categorized according to equivalence relations. Similarities and differences are presented both in writing and in tables. Finally, the results of the study were evaluated statistically and theoretically and several recommendations have been made.

Key Words: proverb, idiom, equivalence relationship

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Deyim ve atasözleri dünyada mevcut bütün dillerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Deyim ve atasözleri sayesinde bir dilin yapısal açıdan çalışma şeklinin yanı sıra, ait oldukları toplumun yaşam tarzı ve kültürü de yansıtılmakta, bu alanlarda birçok bilginin elde edilmesi de mümkün hale gelmektedir. Tam da bu sebeple yabancı dil öğrenim sürecinde deyim ve atasözlerinin de öğretilmesi büyük önem taşımaktadır.

Her ne kadar Yunan ve Türk dilleri farklı dil ailelerine mensup olsalar da, iki ülkenin coğrafi konumu, siyasi ve toplumsal yapıları gibi özelliklerinin yanı sıra sekizyüz yıla varan tarihi ve kültürel bağları sayesinde bu dilleri konuşan insanların yoğun ilişkiler kurmuş olmaları nedeniyle dil benzerlikleri azımsanamayacak boyutadır. Günümüze dek ulaşan deyim ve atasözleri de bu benzerlikleri en iyi şekilde gösteren unsurlardan sadece birisidir.

Bu nedenle yabancı dil olarak Türkçe eğitimi alan Yunan öğrencilere deyim ve atasözleri ile ilgili yeterli zamanın ayrılması gerekmektedir. Türkçede yer alan deyim ve atasözlerini bilmek ve anlamak ve hatta kendi dilinde yer alan deyim ve atasözleriyle mukayese edebilmek, dilin ve halkın felsefesini öğrenme noktasında da büyük fayda sağlar.

Dilde yer alan deyim ve atasözleri oldukça muazzam bir alana yayılmış haldedir, dahası, birçok farklı mecrada da kullanıldığını görmek mümkündür. Bunlar arasında özellikle bedensel organların isimlerinin geçtiği deyimler ve atasözleri gayet ilgi çekici bir konu teşkil etmektedir ve bu konu üzerinde yapılacak çalışmalar, bahse konu bedensel organların halk tarafından nasıl anlaşıldığını göstermeye de yarayacaktır. Bu çalışmada, bahsedildiği gibi, içinde bedensel organların geçtiği deyim ve atasözleri incelenmiştir.

1.2 Amaç ve Önem

Bu çalışma, özellikle Yunanlılar için Türkçeyi öğrenmelerine yardımcı olmada atasözü ve deyişlerin denklik katkısını gösterebilmek üzerinedir. İçinde bedensel organ isimlerinin geçtiği deyim ve atasözleri üzerine ne Türkçe, ne de Yunanca kaynaklarda hiçbir karşılaştırma ya da çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte her iki dili de yeterli

seviyede bilen insan sayısının azlığı da bu konuda yeterli çalışma yapılmasının ve konunun daha net şekilde aydınlığa kavuşturulmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Bu nedenle çalışmanın amacı Türk ve Yunan dillerinde yer alan ve içinde insan vücuduna ait organ isimlerinin geçtiği deyim ve atasözlerini karşılaştırmaktır. Bir başka ifadeyle söz konusu deyim ve atasözlerinin karşılaştırılması neticesinde bu konudaki benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmada bedensel organları ifade eden kelimelerin her iki dilde hem dil, hem de kültür açısından nasıl kullanıldığı ve aralarındaki benzerliklerin neler olduğu dile getirilmeye çalışılacaktır.

Çalışma sonunda elde edilecek netice bu konuda Türkçe ve Yunanca arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemek isteyen araştırmacılar için güvenilir bir kaynak olacaktır.

1.3 Problem Cümlesi

Türkçede yer alan ve içinde insan vücuduna ait organ isimlerinin geçtiği deyim ve atasözlerinin Yunancadaki karşılıklarının yapısal ve anlamsal açıdan benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? Söz konusu benzerlik ve farklılıkların çözümlenmesi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimine ne türde katkılar sağlayabilir?

1.4 Sınırlıklar

Elinizde bulunan bu yüksek lisans tezine başlamadan önce konuyla ilgili ön araştırmalar yapılmış ve bu araştırmalarda insan vücuduyla ilgili olan Türkçe deyim ve atasözleri incelenmiştir. Çalışmadaki örneklemeler, insan vücudunun ve uzuvlarının görünen öğelerini içermektedir.

Türkçede yer alan deyim ve atasözlerinin oldukça fazla sayıda olması nedeniyle, sadece günlük hayatta sıkça kullanılan örneklerle yer verilmiştir.

1.5 Tanımlar

Bütünce – (İng. Corpus, Yn. Soma¹) “Bir dili betimlemek ve çözümlemek amacıyla derlenmiş sözlü ya da yazılı örnekler, sözcükler bütünü. Her bütünce bir seçme ürünüdür. Betimlemeye yönelik bir dilbilimci inceleyeceği alanı en iyi biçimde yansıtabilecek ve

¹ “Corpus” kelimesi Latince kökenlidir, “soma” kelimesi ise Eski Yunancadan beri kullanıla gelmiştir.

kendisine elverişli bir gözlem temeli sunabilecek bir bütüncü saptamak zorundadır” (Vardar, 2007: 53).

Frazeoloji – (İng. Phraseology, Yn. Fraseologia) “Bir dilde kullanılan deyim ve ifadelerin toplamı, bir kişiye ya da bir topluluğa nitelendiren özel bir ifade türüdür” (Mpampiniotis, 2002: 1902).

Somatik (Bedensellik) – (İng. Somatics, Yn. Somatikotita) “İnsan vücudunun bir kişi ya da dil toplumu tarafından algılama şeklidir” (Thomas Hanna, 1980: 73).

1.6 Araştırma Yöntemi

“*Türkçe-Yunanca İnsan Vücudu ile İlgili Deyim ve Atasözlerinde Dilsel ve Kültürel Benzerlikler*” adlı bu çalışma, bütüncü önceden hazırlanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bütüncesini Türk Dil Kurumunun “*Deyim ve Atasözleri Sözlüğü*” ve Metin YURTBAŞI’nın “*Alman ve Türk Atasözleri ve Türkçe-Almanca Deyimler Sözlüğü*” adlı Türkçe eserler ile Smirniotakis GIANNIS - Sifakis GIANNIS’in “*17.000 Ellinikes Paroimies (17.000 Yunan Atasözü)*” ve Iraklis MILLAS’ın “*Katalogos koinon ellinikon kai turkikon lekseon, ekfraseon kai paroimion*” (*Ortak Türk ve Yunan Sözcük, İfade ve Deyim Listesi*) kitapları meydana getirmiştir. Çalışmada, adı geçen eserlerde yer alan insan vücudu ile ilgili deyim ve atasözleri incelenmiştir. Çalışmanın çıkış dili olarak Türkçe, hedef dili olarak ise Yunanca seçilmiştir.

Çalışmanın arzu edilen başarı seviyesine ulaşması için ikinci bölümde kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölüm deyim ve atasözlerine dilbilim açısından yaklaşmış ve özelliklerini ortaya koymuştur. Bu bölümde iki dil arasındaki denklik ilişkilerinin neler olduğuna değinilmiştir. Bunun dışında dil kültürüne yönelik bazı temel bilgiler verilmiş ve bu bilgilerin dil öğretimindeki yeri ve rolü açıklanmıştır. Son olarak ise insan vücudu uzuv ve organlarının deyim ve atasözlerinde ne şekilde kullanıldığı ifade edilmiştir.

Çalışmanın ana omurgasını oluşturan üçüncü bölümde tespit edilen deyim ve atasözleri, hitap ettiği insan vücudu uzuv ve organlarına göre sınıflandırılmış ve şu başlıklar altında kategorize edilmiştir: *baş/kafa, el, göz, kalp/gönül/yürek, yüz, ayak, dil, diş, kulak, parmak, burun, ağız, karın ve boğaz*. Her bir kategoride önce deyim, her iki dildeki etimolojik kökeninin ele alınmasının ardından da atasözleri açıklanmış, iki dil arasındaki denklik ilişkisi ortaya konmuş ve elde edilen sonuçlar tablo ve grafikler yardımıyla

gösterilmiştir. Son bölümde ise elde edilen bulgulara yönelik yorumlar, öneriler ve sonuçlara yer verilmiştir.

BÖLÜM II

DİL VE KÜLTÜR

2.1 Dilbilim Açısından Deyim ve Atasözleri

Deyim ve atasözleri günlük hayatta yıllarca kullanılan ve fazla değişmeyen sözlerdir ve bu sebeple dünyadaki her dilin en önemli ve kaçınılmaz parçalarından biridir. Tabii kavram ve işlevleri daha ayrıntılı ve düzgün bir şekilde anlaşabilmesi için daha genel olan ve bunları içeren bazı dilbilim kavramlarının incelenmesi de şarttır. Hem deyim ve atasözleri hem de diğer kalıplaşmış sözler, daha geniş olan bir bilim alanına ait olup, bu bilim alanı son yıllarda *Frazeoloji* olarak tanınmıştır.

2.1.1 Frazoloji Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Frazeoloji, deyimleri atasözleri ve kalıplaşmış ifade tarzlarını dilbilimsel açıdan geniş anlamda inceleyen bir araştırma alanıdır. Bu terim ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusyalı olan Potebnya ve Fortunatov gibi araştırmacılar tarafından kullanılmış ve devamında, Jespersen, Bally gibi Avrupalı araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Gelişimi uzun yıllar içinde gerçekleşmiştir. Modern dilbilimin öncüsü Ferdinand de Saussure, *Curs de Linguistique Generale* (1916) adlı kitabında özgür olmayan birleşimleri belirtmiş ve bunları *locutions tutes faites* olarak tanımlamıştır.

Öğrencisi Charles Bally bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve Frazoloji kavramını, sözlük biliminin (leksikoloji) bir parçası olarak sunmuştur. Üstelik bu alanla ilgili hem kavramsal bir altyapı hem de öğretimiyle ilgili bazı temel kurallar ortaya koymuştur. Yaklaşık 1940 yıllarında Bally'nin fikirleri Rus dilbilimi içerisinde yayınlanmış ve o zamandan beri Frazoloji, Avrupa'nın çoğu ülkelerinde ayrı bir kavram olarak kalıplaşmıştır ve son 20 yıldır devamlı olarak gelişmektedir (Helmi, 2009: 2).

Özellikle 1970 yılından itibaren bu konuyla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. EUROPHRAS adlı dünya çapındaki dilbilim konferansında bu konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Frazoloji teriminin iki kullanımı ve amacı olduğundan bahsedilebilmektedir; Birincisi, bir dilin ifade biçimleriyle ilgilenen dilbilim alanını, diğeri ise bir dilin ifade biçimlerinin toplamını belirlemektir (Burger, 1998: 11).

2.1.2 Frazeoloji Birimleri: Tanımları ve Açıklamaları

Önceki paragrafta *frazeolojik birimler* olarak belirtilen ifadeler geniş bir anlam ifade etmekle birlikte, dil bilimciler tarafından farklı tanımları ve açıklamaları dile getirilmiştir. Hatta çoğu dilbilimci tarafından Frazeoloji birimleri olarak kabul edilmemektedir ve sabitleştirilmiş ifadeler ya da kalıplaşmış sözler gibi farklı adlandırmalar kullanılmaktadır. Bu bölümde, bu konu incelenecektir.

Saussure (1979: 164), konuşmanın ana özelliğinin, bileşim özgürlüğü olduğundan bahsetmektedir. Fakat bütün sözcük bileşimleri bu kadar özgür değildir. Saussure'e göre, kalıplaşmış ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılamaz.

Son yıllarda kalıplaşmış ifadeler söz varlığının oldukça önemli bir parçası sayılmaktadır. M. Gross'e göre (1985: 47), kalıplaşmış ifadeler, özgür dizimler ile aynı önemi taşımaktadır. Hatta yapılan araştırmalara göre, metindeki bütüncelerin %20'si kalıplaşmış dizimlerden oluşmaktadır.

Daha sonra ise, Gaatone (1997: 168) "*istisna olarak sayılan ve yıllarca kenarda bulunan bir fenomenin aslında doğal dillerin temel özelliklerinden biri olduğunu*" açıklamıştır. Erman ve Warren (2000: 29), hem yazdığımız hem de konuştuğumuz zaman kullandığımız ifadelerin yaklaşık yarısının kalıplaşmış ifadeler olduğunu savunarak aynı fikirde olduklarını belirtmişlerdir.

Dubois, Giacomo, Guespin, Marcellesi & Mevel'e göre (1994: 202) öğeleri başta özgür olan bir sözcük grubu, bileşik halde (indissociables) kullanımında kalıplaşmış ifadeler olmaktadır. Başka bir deyişle öğeler özel anlamını kaybedip oluşturduğu kelime grubu ile farklı bir anlam taşıyan yeni bir bileşim olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat kalıplaşmış ifadeler ile özgür cümleler aynı kelimelerden oluşmalarına rağmen, farklı anlamlara sahiptirler. Hatta bazıları da özgür bileşimler olarak kullanılmaktadır. Örneğin "*gözünü aç*" dizimin hem gerçek bir şekilde hem de metafor olarak kullanılması mümkündür (Anastasiadi-Simeonidi & Eftimiu, 2006: 12).

Ancak doğal gelişim gösteren dillerde kalıplaşma fenomeni kaçınılmazdır ve özellikle günlük hayatta sözlü seviyede kullanılmaktadır. Bu sebeple bunları oluşturan çoğu sıfat, isim ve fiiller temel sözvarlığına aittir (Lloshi, 1992: 125).

Yukarıda da bahsedildiği gibi kalıplaşmış ifadeler, farklı tanımlarla dile getirilmiştir. Örneğin Yunan literatüründe *idiotizm* ve *idiomatizm* terimlerinin kullanımı geniştir. Ayrıca *idiotizm ifadeleri* terimine de sıkça rastlanmaktadır (Mustaki, 1992b). Rus literatüründen Avrupa'ya yayınlanan *frazeolojizmler* de kullanılmaktadır (Moçiu, 1987).

İngiliz literatüründe en sık rastlanan terim *idiom*'dur (Burger, 1998: 37). Bunun dışında, *püre idiom*, *frozen expressions*, *bund expressions*, *stereotyped expressions*, *phraseologisms* gibi terimler de kullanılmaktadır (Matthews, 1997: 130).

Burger'e göre frazeoloji birimleri ayrı bir cümle oluşturmaksızın iki ya da fazla sözcüklerden oluşmaktadır. Bu sözcüklerin bileşimi ise dili konuşanların zihin sözlüğünde sadece bir defa değil, tıpkı tek sözcükler gibi devamlı olarak bulunmaktadır (bk. Burger, 1998: 11, Flischer, 1982: 12-13, Hoerler, 2003: 14). Ayrıca frazeolojizmlerin deyimisel özelliğe (anlamı, oluşturan ayrı sözcüklerin anlamına uymamaktadır) de sahip olması sebebiyle kalıplaşmış ifadeler olarak da adlandırılabilir. Bu kategoriye deyimler, atasözleri, özdeyişler ve vecizeler dahildir (Burger, 1998: 12).

Frazeoloji birimlerinin sınıflandırmasıyla ilgili çeşitli teoriler ortaya konulmuş, en önemlileri ise dört aşamaya ayrılmıştır (Tresorukova, 2017: 1).

I) Klasik aşama: Frazeolojik birimler, yapı ve düzenlenmesine göre sınıflandırılmaktadır. Burada anlambilimin rolü önemlidir (temsilciler: V. Vînogradov, N. Shansky vs.).

II) Meta - klasik aşama: Bu aşamada Frazeoloji birimleri, morfolojik kriterlere göre incelenmektedir (N. Amosova, I. Anichkov, A. Kunin vs.).

III) Üçüncü aşama: Bu aşama iletişimsel gerçek örneği içermektedir ve üç farklı dilbilim teorisini birleştirmektedir: *theory of nomination*, *theory of reference* ve *theory of speech act*. Frazeolojik birimlerin iletişimsel özellikleri incelenmektedir (M. Alexeenko, V. Bondarenko, H. Walter vs.).

IV) Dördüncü aşama: Dördüncü ve en çağdaş aşama, iletişimsel- bilişsel örneği içermektedir ve kültürel dilbilime (linguoculturology) dayanmaktadır. Bu aşamanın özelliği, felsefe ve psikoloji gibi diğer bilim dallarından faydalanma ve dil fenomenlerini antroposantrizm açısından incelenmesidir. Amacı, Frazeoloji birimlerinin doğasını anlatmaktır (bkz. Ju. Karaulov, A. Baranov).

Son yıllarda Rus dilbiliminde Frazeoloji birimlerinin incelenmesinde yapısal dilbilgisinin (bkz. Ch. Fillmore, Constructional Grammar) katkısı büyük olmuştur. Yapısal dilbilgisine göre doğal dil ifadelerinin büyük bir bölümü, belli kurallara ait değildir. Öğelerinin bileşiminden farklı anlama sahip kelime oluşumları, gramer ve sözcük formlarının ayrılmaksızın tarif edilmesi gereken yapımlara aittir.

İrina Tresorukova (2017: 2) çağdaş Frazeoloji teorilerine, yani Rus bilim adamları Baranov ve Dobrovolsky'nin incelemelerine [Baranov, Dobrovolsky 2008, 2013] dayanarak

Yunan dilindeki bütün bu ifadeleri Frazeeoloji birimleri olarak tanımlamakta ve aşağıdaki şekilde sınıflandırmaktadır:

a) *Sabitleşmiş ifadeler*: Bu ifadeler Yunan dilindeki Frazeeolojik birimlerinin en büyük grubunu oluşturmaktadır. İfadelerin büyük bir çoğunluğu bu kategoride yer almaktadır, fakat bu konuda çeşitli yaklaşımlar bulunduğu için dilde sabit, kalıcı ve metafor bir şekilde kullanılması dışında diğer özelliklerin net bir şekilde açıklanması zordur. (Baranov, Dobrovolsky 2008: 59):

b) *Kalıplaşmış ifadeler* (collocations): Bu kategoride genel olarak ifadelerin bir sözcüğünün anlamı gerçek, diğerininki ise metafordur (örn (Yn.): «*dişli*» *güneş* ifadesinde *güneş* sözcüğü gerçek anlamını taşımakta, *dişli* sözcüğü ise metafor bir şekilde kullanılmaktadır).

c) *Atasözleri ve Atasözü Türleri*: Bazı araştırmacılara göre, atasözleri Frazeeoloji birimlerinden farklı bir kategoriye oluşturmaktadır. Çoğu Rus araştırmacıları (bkzn. Baranov, Dobrovolsky 2008, Permyakov 2001 vs.) ise, atasözlerinin cümle şeklinde oluşan ve genelde bağımsız olan Frazeeoloji birimleri olduğunu savunmaktadır.

ç) *Gramer Frazeeolojizmleri*: Bu kategori Frazeeoloji birimlerine ait değildir. İki veya daha fazla sözcükten oluşan farklı bir kategoridir. Anlambilim açısından kalıplaşmış ifadeler olup, içeriği normal gramer kuralları ile açıklanamamaktadır.

d) *Dil tipleri (formüller)*: Belli iletişim koşullarında kullanılan ve genelde konuşmacının tepkisini ifade eden Frazeeoloji birimleridir (hadi ya, olur mu vs.).

2.1.3 Atasözlerinin Tanımları ve Temel Özellikleri

Atasözleri kalıplaşmış ifadelerin ya da Frazeeoloji birimlerinin oldukça büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu dala *paremiyoloji* adı verilmiştir ve bu dalda belli bir dilin atasözlerinin toplanarak incelenmesi, farklı dillerdeki örnekleri arasında görülen benzerlikler, eşlikler, ortak anlatım biçimleri ve özellikler ele alınmaktadır (Aksan, 2015: 181).

Atasözleri ve deyimlere her dilde rastlanılmaktadır. Her toplumda o toplumun özelliğine göre çeşitli atasözleri ve deyimler mevcuttur. Genel tabirle atasözleri, söyleyeni belli olmayan, öğüt verici, kısa, özlü ve kalıplaşmış yargılar olup, sözlüklerde atasözlerinin farklı tanımları mevcuttur. İşbu bölümde atasözleri ile ilgili bazı temel tanımlar açıklanacaktır.

Oxford English Dictionary'ye göre (1933, repr. 1961) “*atasözleri (proverbs), kullanımı ortak ve herkes tarafından bilinen, tecrübeye dayalı bir gerçeği ifade etmek amacıyla kullanılan metafor ve alegorik, kısa cümlelerdir*”.

Whiting (1932: 301) atasözlerini şöyle tanımlamaktadır: “*Halk tarafından doğan bir deyimdir. Temel bir gerçeği kolay dil ile ifade etmekte ve sıkça hece ya da ses yenilemesi kullanılmaktadır. Genelde kısadır ama gerekli değildir. Genelde gerçekçidir ama her zaman değildir. Bazılarının anlamı hem gerçek hem de metafordur*”.

Ansombre (1994: 95), atasözlerinin ‘halk bilgeliği’nin bir ürünü olduğunu ileri sürmekte, hatta atasözlerinin yaratıcısı bir kişi değil toplumsal bir dilin vicdanı olduğunu açıklayarak bu ‘halk bilgeliği’ni dilbilim kriterlerine göre anlatmaktadır.

Yunan sözlüklerinde Babiniotis (1998: 1347) atasözlerini önerme, öğretme ya da bir durumu yorumlama amacıyla kullanılan ve çok yıllık tecrübeden kaynaklanan bir gerçeği alegorik bir şekilde ifade etmek için kullanılan kısa halk deyimleri olarak tanımlamaktadır.

Türk literatüründe Aksoy’a göre (1988: 37) “*atasözleri atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özlü sözlerdir*”.

Aksan ise atasözlerini (2015: 1993) “*bir topluma özgü olan atasözleri, o toplumun yüzyıllar boyu belirlenen deneyimlerinin, dünya görüşünün, yaşam biçiminin ve anlatım gücünün sergilendiği sözleri*” olarak tanımlamaktadır.

Püsküllüoğlu’ya göre (2012: 77) ise atasözleri, “*ataların, uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan, kamuca benimsenmiş kısa, özlü sözlerdir*”.

Son olarak Türk Dil Kurumu’nda atasözleri “*uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, özgü verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbunesel*” olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr).

Yukarıdaki tanımlardan faydalanan atasözlerinin bazı temel özelliklerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Aksan (2015: 195-200) bütün bu özellikleri bir araya getirip bugünkü Türkiye Türkçesindeki atasözlerini aşağıdaki öbeklere ayırmıştır:

Sözdizimi Açısından:

- a) Yalın Tümce Biçimdeki Atasözleri (*Öfke baldan tatlıdır, Çivi çiviye söker, Balık baştan kokar* vs.)
- b) Girişik Tümce Biçimdeki Atasözleri (Tatlı ye, tatlı söyle, Görmemiş görmüş, güle güle olmuş, Gönlün yazı var, kışı var vs)
- c) Sorulu – Yanıtlı, Öykü İçeren Atasözleri (Eşek hoşaftan ne anlar? Suyunu içer, tanesini bırakır)

Anlam Açısından:

- a) Sözcükleri Göndergesel Anlamlarında Olan Atasözleri (*Eski dost düşman olmaz, Çok bilen çok yanılır, Zor oyunu bozar* vs.)
Bu öbekte yer alan atasözleri belli bir yargıyı, bir gözlemi, göndergesel anlamlarında kullanılan sözcüklerle dile getiren ve aktarmalara başvurmayan yalın anlatımlı atasözleridir.
- b) Deyim Aktarmaları (Somutlaştırma türü) (Yürük at yemini artırır, Et tırnaktan ayrılmaz, Sakla samanı gelir zamanı vs.)
Bu atasözlerinde anlatılmak istenen gerçek, canlandırılan ve sahneye konan bir konu, bir imge ile dile getirilmekte ve bu konu ya da imge bir araç durumuna girmektedir. Örneğin “*et tırnaktan ayrılmaz*” atasözünde özellikle kan bağı olan yakınların birbirlerine et ile tırnak kadar bağlı olduklarını ve bütün kötü gelişmelere karşı bu bağın koparılmayacağı, bir somutlaştırma ile dile getirilmektedir.
- c) Ad Aktarmaları (*Bir dirhem et bin ayıp örter, Kaşla göz gerisi söz* vs.)
Bu öbekte atasözleri anlatılmak istenenleri, ilgili oldukları başka kavramlara aktararak dile getirmektedir. Örneğin, “*bir dirhem et*” sözünde bir kimsenin biraz kilo almasıyla daha güzel görüneceğini belirtmek için vücudun fiziksel yapısındaki etten yararlanılarak bir gerçek açıklanmıştır.
- ç) Eksiltili Anlatıma Yönelen Atasözleri (Bir inat, bir murat, Önce canan, sonra can vs.)
Bu öbekte atasözleri şiir öğelerinden de yararlanarak kısa ve kalıcı anlatıma yönelen sözlerden örneklerdir.
- d) Şiir Öğelerinden Yararlanan Atasözleri (Yaş yetmiş, iş bitmiş, Bol bol yiyen bel bel bakar, Sona kalan dona kalır vs.)

Bu atasözlerinin temel özelliği uyaklı ve yinelemeli olmasıdır.

Albayrak (2009: 13-14) ise atasözlerinin temel özelliklerini daha kısa ve özlü bir şekilde sıralamıştır:

- Anonimdir ve toplumun ortak malıdır.
- Yüzyılları bulan uzun deneme, yanılma ve gözlemlerden sonra oluşmuştur.
- Genel bir yargı ya da mutlaka uygulaması gereken bir kural veya öğüt özelliği taşımaktadır.
- Kısa ve özlü bir anlatıma sahiptir.
- Akılda kolay tutulmak, anlatımı etkili kılmak ve kulağa hoş gelmek için söz sanatları bakımından oldukça zengindir.
- Yükleme olmayan eksiltile cümle özelliği taşıyan ve temsili atasözleri dışında her atasözü mutlaka bir cümledir.
- Kalıplaşmış olmaları sebebiyle, varyantları dışında hiçbir atasözünün sözcükleri ve söz dizimi değiştirilememektedir.

2.1.4 Atasözlerinin Diğer Kalıplaşmış İfadelerden Ayrımı

Bu noktada daha ayrıntılı bir şekilde açıklanması gereken bir husus daha vardır. Atasözlerinin kalıplaşmış ifadeler ile ilişkisi nedir? Hem kalıplaşmış ifadeler hem de atasözleri, Frazoloji alanına ait olduğu ve ortak özellikleri olduğu için bazen özdeşleştirilmektedir. Fakat onları ayıran bazı temel öğeler mevcuttur.

LADL araştırmalarına göre atasözleri kalıplaşmış ifadeler alanında bulunmalıdır (Conenna, 2000: 28). Tsaknaki de (2005: 43) aynı fikirdedir. Simeonidis'e göre (2000: 18) atasözleri, normal frazeolojizmler olmadığı halde sabit yapısı sebebiyle bu kategoride sınıflandırılmalıdır.

Atasözleri bir gerçeği alegorik ve ironik bir şekilde anlatan bir halk ifadesidir (Diamantopulos, 1984: 140). Bir durumu yorumlamak örneklemek ya da öğretmek için kullanılmakta ve insan meselelerinden, dünyadaki rolümüzden bahsetmektedir (Kliber, 2000: 45). Dolayısıyla kalıplaşmış ifadelerden asıl farkı, insan hayatıyla ilgili taşıdığı öğüt değeridir. Özel durumlara bağlı olmayan genelleştirici cümlelerdir.

Bunun dışında işlem şekli de farklıdır. Aslında konuşmacı atasözü cümlesinin yaratıcısı değildir ama belli bir duruma zaten var olan bu cümle ile atıfta bulunmaktadır (Anastasiadi – Simeonidi & Eftimiu, 2006: 54). Bu nedenle bir atasözünün tamamlanmış bir şekilde kullanılması için önceki ya da sonraki ifadelere gerek yoktur ve kendi

kendine bağımsız bir deyim olması mümkündür (Burger, 1998: 100). Başka bir deyişle kendi anlamsal bağımsızlığı vardır. Aksine kalıplaşmış ifadeler kullanıldığı sırada belli bir duruma atıfta bulunmaktadır.

Atasözleri yeni oluşumlar olmayıp, nesilden nesle taşınmakta ve genelde sözlü seviyede kullanılmaktadır; bu sebeple bazı atasözlerine çeşitli biçimlerde rastlanabilmektedir. Fakat genelde öğeleri serbest değil, bu sebeple dönüşümleri de söz konusu değildir. Atasözleri, kalıplaşmanın son seviyesidir (Conenna, 2000: 36). Biçim açısından da daha kolay hatırlanması için atasözlerinde bazen kafiye ve tekrarlama öğeleri görülmektedir (Flischer, 1982: 68).

Çaknaki'ye göre (2005: 45-49) kalıplaşmış ifadeler ile atasözleri arasındaki en temel farklılıklar şunlardır:

- a) Kalıplaşmış ifadelere özne belli değildir, fakat atasözlerinde sabitleşmiştir, örn.: *Dilini uzatma, dilinizi uzatmayın (değişebilir) / Acele etme, dilini ısırırın (sabit)*
- b) Kalıplaşmış ifadelerde sıfat veya zarf eklenebilmekte, ama atasözlerinde araya sokma gerçekleştirilmesi mümkün değildir.
- c) Atasözlerinde zaman ve nesne açısından fiiller değişmezdir ama kalıplaşmış ifadelere istendiği gibi kullanılabilmektedir. Hatta atasözleri bir kişiye veya duruma ithafen kullanılırken bile yapısal açıdan hiçbir değişikliğe uğramaz.

Mitula'ya göre (2006: 102) atasözlerinin temel özelliği, kalıplaşmış biçimi, sözdizimi ve anlam seviyesinde bağımsızlığı, geleneksel ve kaynağı belli olmayan bir cümle olmasıdır.

Son olarak Dimitriu (1978: 59), atasözlerinin tarihi kaynağı olan ve nesilden nesle yayınlanan sözlü dilin bir parçası olduğunu, masal ve fıkralarla beraber etnolojik bir öğe olduğunu ve şiirlerle ortak noktaları olduğunu ifade etmektedir.

2.1.5 Deyimlerin Tanımları ve Temel Özellikleri

Palmer'e (1986: 112) göre deyim bilimi, konuşmacının sözlerinde ve dilde ortaya çıkan bütün kalıplaşmış sözcük birlikteliklerinin türlerini içeren bağımsız bir bilim dalıdır. Bu noktada kalıplaşmış söz öbeklerinin tümü, deyim biliminin konusu içine alınmıştır. Bu şekilde ilgili bilim dalının tek inceleme malzemesinin deyimler değil, atasözleri, terimler, dua ve beddualar gibi unsurlarla genişletilmektedir. Ancak

önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, tüm bunlar kendi içinde ayrı ayrı birer dil birliği olup farklı birer kategoridir.

Aslında günümüze kadar deyimler üzerine birçok derleme ve inceleme yapılmış, çok farklı tanımlamalarda bulunulmuş, fakat deyim sınırları kesin olarak çizilememiştir. Deyimler içinde güçlü bir mecazın oluşu, bunların farklı biçimlerde vücut bulmaları, günümüze kadar dilbilgisi açısından kalıp sözlere yeterince yer verilmeyişi, kalıp sözlerin sınırlarının çizilemeyişi, deyimlerin diğer kalıp sözlerle karıştırılmasına neden olmuştur (Gümüşatam, 2012: 86)

Dilbilimi alanında çalışan Aksan, deyimi belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan söz olarak açıklamaktadır. Ona göre, “*deyimler belli bir durumu, oluşumu, insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, kendi anlamları dışında kullanılan birkaç sözcükten oluşan birimlerdir*” (Aksan, 2015: 183).

Bu sürece *deyimleştirme* adı verilmiştir ve temel özelliği, sözcüklerin kendi anlamlarından hariç kullanılarak birkaç sözcükle ortaklaşa yeni bir anlamı yansıtmalarıdır. Normalde sözcükler kendi göndergesel anlamlarında kullanılmakta, fakat deyimlerde kendi anlamları dışında, yeni bir anlamın yansıtılması görevindedir. Örneğin “*su vereyim derken bardak kırmak*” cümlesinin anlamı kendi sözcüklerinin anlamıyla aynıdır, ama “*kaş yapayım derken göz çıkarmak*” cümlesi sözdizimi açısından aynı olmasına rağmen bir deyim niteliğini taşımakta, deyimleştirmenin özelliğini açıklamaktadır.

Aksoy (1988: 52) deyimleri, “*bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce*” olarak tanımlamıştır.

Püsküllüoğlu (2012: 222) ise deyim tanımı şu şekilde ifade etmiştir: “*anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğudur*”.

Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde de deyim, “*genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” olarak tanımlanmaktadır.

Aksan (2015: 188-192), Türkiye Türkçesindeki deyimlerin niteliklerini hem sözdizimi hem de anlambilim alanlarından faydalanarak iki farklı sınıflandırma ile şu şekilde gerçekleştirmiştir:

Sözdizimi Açısından:

- a. Ad Tamlamaları (örn. *gemi aslanı, sır küpü, çocuk oyuncuğu, fındık kurdu* vs.)
- b. Sıfat Tamlamaları (örn. *iyi kalpli, kara çalı, gözü kara, soğuk neva* vs.)

Bu iki öbekte yer alan tamlamaların birçoğu, insanların fiziksel ve ruhsal niteliklerini belirleyen aktarmalardır.

- c. Yüklemsel olmayan sözcük bağdaştırmaları (örn. *kaşla göz arasında, tepesi üstü, tepeden tırnağa, yok yere* vs)

Bu bölümden yer alan deyimlerin büyük bir bölümü eksilteli anlatım içeren deyimlerdir (*tepeden tırnağa [kadar]*), başka bir bölümü ise tümce içinde eylemi anlamca etkileyen belirteç tümleci niteliği taşımaktadır (*kaşla göz arasında gibi*).

- ç. Eylemlikle kalıplaşmış Yüklemsel Sözcük Bağdaştırmaları (örn. *kılı kırk yarmak, kafese koymak, etek öpmek, gökte ararken yerde bulmak* vs.)

Bu öbeği oluşturan deyimler, eylemleri çekilebilen, ancak öteki sözcükleri değiştirilemeyen öğelerdir. Örneğin, *tadı damağında kalmak* deyimini *tadı damağında kalmış* biçiminde eylemi çekilerek kullanılabilmektedir. Fakat *tadı dilinde kalmış* gibi bir değişiklik söz konusu değildir.

- d. Yüklemlî, Tümce biçimde kalıplaşmış deyimler (örn. *öküz öldü, ortaklık bozuldu, kedi olalı bir fare tuttu ne şiş yansın ne kebab* vs.)

Sözcükleri değiştirilemeyen ve kalıplaşmış olan bu öğelerin bir bölümü, şiir dilinin birtakım anlatım yollarından ve özelliklerinden yararlanmaktadır. Örneğin, ölçü uyak ses ve biçimbirim yinelemeleri kimi zaman yalnız biri kimi zaman birkaçı devreye girerek anlatımı güçlendirmektedir.

- e. Deyimleşmiş ikilemeler (örn. *paşa paşa, er geç, şaka maka, tatsız tuzsuz* vs.)

Anlambilim Açısından:

- a. Benzetmeler (örn. *kedi ciğere bakar gibi, nalıncı keseri gibi, çakı gibi* vs.)

Benzetmeler, her biri bir nesneyi, bir durumu, bir tutumu bir başka nesne, durum ya da tutuma benzeterek canlı bir biçimde dile getirmektedir.

- b. Deyim Aktarmaları (Somutlaştırma Türü) (örn. *pireyi deve yapmak, kılı kırk yarmak, kabına sığamamak, iğneyle kuzu kazmak* vs.)

Aksan'a göre somutlaştırma türü deyimleri, Türkçede ve çeşitli lehçelerindeki örneklerin deyim varlığı içinde en büyük öbeklerden birini oluşturmaktadır. Ayrıca bazı örnekler kullanarak, yabancı dillerdeki benzeri deyimlere göre Türkçedeki deyimlerin inceliği ve anlatım gücünün daha belirgin olduğunu desteklemektedir.

c. Ad Aktarmaları (örn. *cebine indirmek, dili tutulmak, dünyaya gelmek*)

Ad aktarmaları da Türkçede etkili bir anlatım biçimidir.

ç. Çeviri Yoluyla kavram aktararak oluşturulanlar (örn. *rekor kırmak, kur yapmak, aslan payı*)

Bu deyimlerin büyük bir bölümü (*güneşi balçıkla sıvamak, yüz suyu dökmek* vs.) eski dönemlerde Farsçadan aktarılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise *rekor kırmak, kapak kıztı* gibi deyimler İngilizceden aktarılmıştır, hatta son yıllarda bu konuda İngilizcenin etkisi oldukça artmıştır.

d. Sözcükleri göndergesel anlamda kullanılan, aynı zamanda deyimleştirme gösteren kalıplaşmış anlatım birimleri (*hizaya gelmek, işini bitirmek, yara işlemek, hesap görmek* vs.)

Bu tip deyimler, göndergesel anlamlarla, deyim dışında kullanıldıklarında belli bir hareketi, bir işlemi *anlatmaktadır*: *Bıyık burmak, işini bitirmek, hesap görmek* gibi biçimler kimi zaman tıpkı öteki deyimler gibi görev görebilmektedir.

Türkçedeki deyimler üzerine dil bilimi açısından inceleme gerçekleştiren Leyla Subaşı (1988: 33) onları derecelendirmekte ve deyimleşme olgusunu deyim anlamını oluşturmak üzere yan yana gelen göstergelerin kendi anlamlarından sıyrılarak anlambilimi açısından tek bir gösterge niteliğine sahip olması, yani bütüne ait tek bir anlamı yansıtır duruma gelmesi olarak görmekte, deyimler konusunda özetle aşağıdaki çıkarımları açıklamıştır:

- Öncelikle deyim terimi altında toplanan yapılarda bir bütün ve bütüne ait anlamın varlığı söz konusudur.
- Deyimler, farklı bakış açılarından farklı değerler yüklenerek birer birim biçiminde düşünülmektedir.
- Deyimler, güçlü bir kalıplaşma göstermektedir.
- Deyimlerde dilin etkili ve sanatlı kullanım kaygısı belirgin olarak kendini göstermektedir.

Bu bölümde hem atasözleri hem de deyimlerin ana tanım ve özellikleri sunulmuş ve farklılıkları belirlenmiştir. Ancak son olarak bahsedilmesi gereken önemli bir husus, Türkçedeki bazı sözlerin kullanım durumuna göre hem deyim hem de atasözü olabilmesidir. Bazı deyimler atasözü gibi bir yargı cümlesi olarak kullanılabilmekte, bazı atasözleri ise yapılarından ayrılarak deyim özelliği kazanabilmektedir (örn. *Ağzına bir zeytin verip ardına tulum tutmak, kaş yapayım derken göz çıkarmak* vs.).

Aksoy (1988: 37) bu sözlerin iki anlam taşımamasından ya da iki türlü yorumlanabilmesinden dolayı hem deyim hem de atasözü olduklarını belirtmekle beraber, bu tip sözlerin deyim ya da atasözü oluşlarını belirleyen en önemli özelliğin, fiillerinin mastar halinde veya çekimli olarak kullanılması olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca fiil çekiminin değişmesi sonucu atasözü iken deyim, deyim iken atasözü durumuna giren sözler olduğunu belirtmektedir.

2.2. Deyim ve Atasözlerinde Denklik İlişkisi

Bu çalışmada hem Yunan hem de Türk dilinde deyim ve atasözleri söz konusu olduğu için açıklanması gereken temel bir husus vardır. İki dil arasında karşılaştırılmalı bir çalışmanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için denklik ilişkisi ile ilgili bazı konuların bilinmesi şarttır.

Türk ile Yunan dillerinin arasındaki ortak deyim ve atasözlerinin bulunması kolay bir süreç değildir. Zira ortak derken sadece aynı kelimeleri kullanan değil, anlamsal ya da yapısal açıdan benzerlikleri olan deyim ve atasözleri olabilmektedir. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, önce Eşdeğerlilik kavramı açıklanmalıdır.

Eşdeğerlilik kavramı çeviri alanı ile ilgilenen en önemli kavramlardan biridir. İngilizcede “Equivalence” (kelime kökünün “Latince aequus”tur), Almandada “Äquivalenz”, Yunancada ise “Isodinamia” şeklinde karşılığı bulmaktadır. Türkçede ise hem “Eşdeğerlilik” hem de “Eşdeğerlik” olarak rastlanmaktadır (Göktürk, 2010: 58).

Eşdeğerliliğin sözcük anlamı “değer”, “eşdeğer”, “ölçü”, “etki”, “güç”, “eşitlik” veya “aynı değerde olma” şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 1994: 279). Fakat bu kavram sadece sözcük anlamlarıyla sınırlı kalmamıştır. Nitekim çeviribilimde artık kavramsallıktan ya da sözcük olma durumundan ayrılmış ve bir yaklaşım niteliğine bürünmüştür.

Eşdeğerlilik kavramının çıkış noktası ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Eşdeğerliliğin kavram olarak ilk başta nasıl ortaya çıkmış olabileceği çeşitli bilim adamları

tarafından incelenmiştir. Eşdeğerliliğin kökeni ile ilk olarak Katharina Riss ve Hans J. Vermeer ilgilenmişlerdir (bknz. Ris ve Vermeer, 1984). Gert Jager ve Gideon Tury de bu konuda çalışmalarda bulunmuşlardır (bknz. Jager, 1968; Tury, 1980). Tury'nin yaklaşımında, metnin oluşumunda en büyük role sahip olan ve en önde gelen birim ya da birimlerin mantık olmaksızın var olamayacağı dile getirilmekte, dolayısıyla metinsel birimden söz edilemeyeceğine, mantıksal birimin metinsel birim ya da birimleri doğurduğuna işaret edilmektedir. Bu görüşten hareketle, Eşdeğerlilik kavramının mantıksal birimden ileri gelen ve çeviri boyutunda metinsel bir birim haline gelmiş bir kavram olduğu ileri sürülebilmektedir.

Riss ve Vermeer (Riss, 1984: 129) kavramın kökenine inmekten ziyade, çıkış noktasını yakalamaya ve kavramaya çalışmış ve kavramı elektrik akımına benzetmişlerdir. Bu benzetme örneğinde görüldüğü üzere Eşdeğerlilik iki dalga akımının her frekansta aynı elektrik etkisini taşıyan ve bunu açığa vuran unsurları olarak tasvir edilmiştir (Göktürk, 2010: 65). Söz konusu iki dalga akımı, çeviriye katılan iki ayrı dilin temsili olarak düşünülebilmektedir. Bu diller farklı yapıdaki ayrı diller, elektrik akımında yer alan ayrı devreler şeklinde görülmektedir. Kaynak dil metninin okuyucuya yüklemekte olduğu ya da okuyucu üzerinde oluşturmak istediği etki bir frekans olarak düşünüldüğünde, aynı etkinin hedef dil metninde de oluşması ve hedef dil okuyucusu üzerinde hâkim olması gerekmektedir.

Bu durumda her frekansta aynı etkiyi yaratan ve alıcıda bu etkiyi ortaya çıkaran iki ayrı dilin eşdeğerliliği söz konusu olmaktadır. Alıcı / okuyucu üzerine yönlendirilmiş olan etki hem kaynak dil hem de hedef dilde aynı nitelikte olmazsa, elektrik akımı sağlanamamış olur ve Eşdeğerlilik söz konusu olmamaktadır.

Deyim ve atasözlerinin çevirisi sırasında bazı zorluklar ile karşılaşılmaktadır. Baker'e göre (1992: 179) deyimlerin her zaman açık olmaması sebebiyle, çevrilmeden önce rastlanan ilk zorluk, deyimlerin tanınmasıdır. Tanınmasından sonra ise erek dile çeviri aşamasında karşılaşılan zorluklar şöyle açıklanmaktadır:

- Erek dilde her zaman eşdeğeri olan deyim ya da atasözü yoktur. Her dil belli bir kavramı farklı bir yol ile ifade etmeyi ya da etmemeyi seçmekte, bu yolun ise tahmin edilmesi mümkün değildir. Her iki dil tarafından aynı yolun seçilmesi ise nadirdir. Bu şekilde, aynı kavram bir dilde sadece bir kelime, başka dilde ise bir deyim ya da bir atasözü vs. aracılığıyla ifade edilebilmektedir.

- Bir deyim veya bir atasözünün farklı bir dilde eşdeğeri olabilmekte fakat kullanıldığı koşullar değişebilmektedir. Örneğin, iki atasözü aynı durumlarda kullanılmayabilmektedir.
- Kaynak dile ait bir atasözü aynı zamanda hem metafor hem de gerçekçi bir şekilde kullanılabilirken, erek dilde bu geçerli olmayabilmektedir.
- Atasözlerinin kullanım kanunu, koşulları ve zamanı dilden dile değişmektedir.

Elbette sadece çeviri konusunda değil, yabancı bir dil öğrenen kişiler de aynı sıkıntı ile karşılaşmaktadır; deyimlerde kullanılan kelimeler düz anlamlarını ifade etmedikleri için deyim ve atasözlerini anlamakta zorluk çekmektedir. Dolayısıyla hem deyimleri aktarma hem de deyimlerin başka dillere çevirisi açısından yaklaşıtlarında, büyük zorluklarla karşılaşmaktadır (Sağlam, 2001: 47).

Karşılaştırmalı Deyimbilim açısından bakıldığında, çalışmaların ve araştırmaların birçoğu farklı dillere ait deyimlerde ortaya çıkan eşdeğerlilik kavramı ile ilgililer. Türkçe ve Yunanca gibi farklı dil ailelerinden gelen dillerde genellikle üç farklı eşdeğerlilik grubu ortaya çıkmaktadır: tam eşdeğerlilik, kısmi eşdeğerlilik ve sıfır eşdeğerlilik (Aktaş, 2008: 7-10).

- Tam Eşdeğerlilik/Denklik: Bu gruba ait olan deyim ve atasözleri çevirilerde çok fazla problem yaratmamakta, çünkü her iki dilde hem yapısal hem de anlamsal açıdan birbirine benzemektedir (Aktaş, 2008: 7). Örneğin Türkçede kullanılan “*bir kulağından girip ötekinden çıkmak*” deyiminin anlamı ‘söylenen söze önem vermemek’ tir. Bu deyim karşılık Yunancada tam eşdeğerlilik gösteren “*apo to ena afti beni ki apo to allo vigeni*” deyimi bulunmaktadır. Başka deyişle, bu kategoride çeviri benzer anlam ve benzer biçimle yapılmaktadır. Kaynak dildeki bir deyim ya da atasözü erek dilde yaklaşık olarak aynı anlamdadır, benzer sözcüksel öğelerden oluşmaktadır (Baker, 1992: 45).
- Kısmi Eşdeğerlilik/Denklik: Bu türde deyim ya da atasözlerinde bir dildeki ifadenin başka bir dilde anlamsal olarak aynıyken, biçimsel olarak farklı olmasıdır (Baker, 1992: 46). Bu gruba ait olan deyim ve atasözlerinde bulunan kelimelerin en az biri diğer dildeki deyim ya da atasözünde de

bulunması ve örtüşmesi gerekmektedir (Aktaş, 2008: 8). Örneğin “*karnı burnunda*” deyiminin Türkçedeki anlamı ‘doğurması çok yakın’ dır. Yunancada benzer anlamı “*Me tin koilia sto stoma*” (*karnı ağızda*) şeklinde bir deyim bulunmaktadır. Bu deyimlerin anlamları aynı, fakat yapıları ve kelimeleri farklıdır. Ama en azından bir kelime aynı: karnı. Türkçedeki deyimde *burun* yerinde ise, Yunancadaki “*stoma*” (*ağız*) kelimesi kullanılmaktadır.

- Sıfır Eşdeğerlilik/Denklik: Bu eşdeğerlilik modelinde deyim ve atasözlerinin başka bir dile aktarılmasında sadece çeviri açısından bir karşılık bulunmaktadır, fakat edimbilimsel ve biçimbilimsel açıdan bakıldığında bir kayıp söz konusudur. Sadece deyim ya da atasözünün anlamı diğer dile aktarılmakta, fakat hiçbir şekilde erek dilde bir benzerlik gözlenmemektedir (Aktaş, 2008: 9). Örneğin, “*karnı zil çalmak*” deyiminin anlamı ‘çok aç olmak’ tır. Ancak bu deyim bir benzerine Yunancada rastlanmamaktadır. Bu nedenle, anlamının ancak düz anlatım ile diğer dile aktarılması mümkündür.
- Yalancı Eşdeğerlilik: Bu kategori sözde denkteş olan deyimlerden bahsetmektedir. Başka bir deyişle, iki dil arasında aynı kelimelerden oluşan iki deyim eşdeğer olmaması mümkündür. Bunların ögeleri, yapısal ya da ses açısından aynıdır fakat anlamı tamamen farklı olabilmektedir (Uğurlu, 2000: 23-24). Örneğin “*göze girmek*” Türk deyiminin anlamı ‘davranışları ya da yeteneğiyle güven ve sevgi kazanmak’ anlamına gelirken, Yunancada tamamen aynı kelimelerden oluşan “*beno sto mati*” deyimini farklı bir anlam taşımakta ve “*birini kıskandırmak*” anlamına gelmektedir. (Bununla birlikte bu deyiş, Türkçe “*göze batmak*” ile özdeşleşmektedir).

2.3. Dil Kültürü Açısından Deyim ve Atasözleri

Dil, kültürün en önemli öğelerinden biridir ve kullanıldığı toplumun kültürü hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bir kültürün değer yargıları, doğruları, çeşitli olaylara bakış açısı gibi unsurlar, o dilde yer bulmaktadır. Deyim ve atasözleri de dilin en önemli öğelerinden biri olduğu için kültür ile ilişkisi de büyüktür.

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne göre kültür, 1) *"tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü hars, ekin"* olarak ve 2) *"bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü"* olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr).

İoanna Kuçuradi kültür kavramını "tekil anlamda kültür" ve "çoğul anlamda kültür" olmak üzere ikiye ayırmıştır. Tekil anlamda kültür hakkında şu ifadelerde bulunmuştur:

"...bu kültürden kastedilen kişilere insan olarak olanaklarını geliştirebilmeyi sağlayan etkinliklerin tümü –sanat, felsefe yapma ve bu yapılanlardan yararlanma- olduğunu söylenebılır. Bu, yüzyıllardan beri Batı düşüncesinde yer almış cultura animi (ruhun işlenmesi, ruhun kültürü fikridir, ya da tekil anlamda kültür" (2009: 55).

Başka bir deyişle tekil anlamda kültürün, insanın kişisel gelişimini sağlayan etkinliklerle ilgili olduğu görülmektedir. Ruhun işlenmesi, kişilerdeki yeteneklerin işlenmesiyle ilgilidir. Bu kültür, ruhun kültürüdür.

Çoğul anlamda kültürü ise Kuçuradi şu şekilde açıklamaktadır:

"...sınırları çeşitli açılardan çizilebilen bir insan grubunun yaşayışını ve bu yaşayışın görüntülerini belirleyerek, o grupta uzun ya da görelî olarak kısa bir süre geçerli olan insanı görme tarzını ve değerlilik anlayışını anlayabiliriz ve çoğul anlamda kültür kavramını bu şekilde belirleyebiliriz. Çoğul anlamda kültürden, kültürlerden, sanırım, aslında anlaşılan böyle anlayışlarıdır: bir gruba belirli bir süre canlı olan, neredeyse bilinçsiz ama o grubun yaşamının bütün ifadelerine "sinmiş" anlayışlar" (2009: 57-58).

Çoğul anlamda kültür, Türk kültürü, Yunan kültürü gibi çeşitli kültürleri ifade etmektedir. Kültür dendiğinde genellikle anlaşılan da budur. Türk Dil Kurumu'nun yukarıdaki tanımı da çoğul anlamda kültürü kastetmektedir.

Deyim ve atasözleri dil ve kültürle ilişkisinde çoğul anlamda kültürün öne çıktığı görülmektedir. Çünkü bir toplumun deyim ve atasözleri, o toplumun dünya görüşünü, yaşama tarzını ve olaylara bakış açısını yansıtmaktadır. Dilde çoğul kültürü en iyi yansıtan unsurlar deyim ve atasözleridir.

Aksan'ın (2009: 65) da açıkladığı gibi bir toplumun hayat tarzı, inançları, gelenekleri ve dünya görüşü ile ilgili hiçbir bilgimiz olmasa bile, yalnızca dilbilimi, yani söz varlığını inceleyerek bu konularla ilgili çok değerli ve güvenilir bilgi ve ipuçları edinmemiz mümkündür.

Deyim ve atasözleri, sadece dilsel süslemeler ya da özlü anlatımlar olarak kullanılmamaktadır. Aksine içinde yer aldığı dilin konuşulduğu toplumun kültürünü de göstermektedir. Başka bir deyişle, toplum içinde benimsenmiş olan ahlak kurallarını ve insan anlayışlarını ifade etmektedir. Dil, kültür ve toplum birbiriyle ilişkili üç kavramdır. Deyim ve atasözleri ise çoğul anlamda kültürü yansıtan ifadelerdir. Dolayısıyla çeşitli ahlak normlarıyla da yakından ilişkilidir. Bir kültürün zenginliklerini gösteren en temel olgulardan biridir. Her toplumun kendi kültürüne özgü deyim ve atasözleri vardır. Köklügiller'in (2008: 3) de anlattığı gibi:

“Atasözleri gibi, halkımızın gözleme dayanan ince zekasını, bilincini, gerçekçiliğini, ileri görüşlülüğünü, duyarlılığını, kültürünü yansıtır. Uzunca, anlatılacak bir durumu ya da düşünceyi, kısa, kestirme bir yoldan belirtme niteliğine sahip oldukları için, dilimize ayrı bir canlılık ve renk katarlar”.

2.3.1. Yunan ve Türk Atasözlerinin Tarihçesi

Sözlü gelenek içinde doğup gelişen atasözlerinin tarihçesi, dilin ortak bir anlaşma sistemi olarak ortaya çıktığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Günümüzde de sözlü edebiyat geleneği içinde yer alan atasözlerinin sözlü gelenek içinde gelişimini değerlendirmek mümkün olmadığından, atasözlerinin tarihçesi ancak ilk yazılı edebiyat ürünlerinden itibaren takip edilebilmektedir.

Yunan atasözlerini bir araya toplayan ilk kişiler, Eflatun, Sokrates ve Aristoteles'tir. Bazıları ise dini gerekçeler ile Bizans yıllarında yaratılmıştır (Smirniotakis, 2004: 32). Atasözlerinin ilk biçimleri, Solomontas tarafından yapılan ve o devrin halk bilgeliğini yansıtan Vivlos'un Atasözleri Kitabı'ndan başlamıştır.

Daha sonra ise hem Grekoromen yıllarında hem de Ortaçağ ve Rönesans döneminde yayınlanmıştır. O zamanlarda atasözlerinin yazıldığı dil Latince'dir ve bilim insanları tarafından toplanmıştır (Kristodulidis, 1996: 84). Bizanslılar tarafından ise atasözlerine alegorik öğeler eklenmiştir. Halkın atasözlerine karşı inancı büyüktür. Eski ile yeni atasözleri arasındaki temel farkı, birilerinin bilim adamlarının koleksiyonlarına, diğerlerinin ise halk masallarına dayanmasıdır (Elefterudakis, 1962: 112).

Yunan atasözleri konusuna göre çeşitli kategorilere sınıflandırılabilir. En sık rastlanan konuları, insan ve karakteri, hava olayları, hayvanlar ve vücut organlarıdır (Anastasiadi-Simeonidi, 2006: 55).

Bunun dışında atasözlerinde nefret, hak, suç, mantık, egoizm, pişmanlık, dürüstlük, aile ilişkileri ve evlilik, dini inanç ve can gibi soyut meselelerden bahsedilmektedir. Ayrıca, Yunanlıların günlük hayatı, gelenek ve adetlerinden de bahsedilmektedir. Bu atasözlerinde gerçeklerin daha kolay bir şekilde yansıtılabilmesi için sıkça hayvan ya da kuş isimleri, metaforlar ve aktarmalar kullanılmaktadır. (Koliçaras, 1964: 124).

Türk atasözlerinin tarihçesi Türk edebiyatının mevcut ilk yazılı belgeleri olan Orhun Yazıtları'na kadar uzanmaktadır. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Araplara Türkçe öğretmek amacıyla 1069-1072 yılları arasında sözlük olarak hazırlanan *Divan-ü Lügati't-Türk*'te Kaşgarlı Mahmut 291 Türkçe atasözüne, Türkçe kelimelerin Araplar tarafından daha kolay bir şekilde öğrenilmesine olanak sağlamak amacıyla yer vermiştir ve böylece bu atasözlerinin çoğu günümüzde de kullanılmaktadır (Albayrak, 2009: 5).

Yusuf Has Hacıp'in "mesel" adı altında atasözlerine yer verdiği bilinmektedir. XII. yüzyılda Edip Ahmet Yükeki tarafından hazırlanan *Atabetü'l Hakayık*'ta ve XIII.-XIV. yüzyıllarında Yunus Emre'nin *Gülşehri*'nde, Aşık Paşa'nın eserlerindeki birçok mısra ve beyitte ve *Dede Korkut'un Kitabı*'nda pek çok atasözüne yer verilmiştir.

XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde sanat hayatı da oldukça gelişmişti. Özellikle Klasik Türk Edebiyatı şairleri, eserlerinde Türk atasözlerinin yanı sıra İran ve Arap edebiyatından aldıkları birçok atasözünü de kullanmışlardır.

Tanzimat'ın ilanından sonra ise Batı edebiyatını tanıyan yazar ve şairler eserlerinde özellikle Fransız atasözlerin de yer vermişlerdir. Şinasi, *Durub-ı Emsalı Osmaniye*'sinde 122 Fransız atasözü ve deyimine yer vermiştir (Albayrak, 2009: 6).

Türkçedeki deyim sayısı hakkında değişik veriler bulunmaktadır. Köklügiller, 6.000'e ulaştığını, Aksoy tam 6309 olduğunu, Püsküllüoğlu ise bu sayının tam 12.000 olduğunu desteklemektedir (Köklügiller 2008, Aksoy 1988, Püsküllüoğlu 1998). Deyim sayısı

ne kadar olursa olsun, Türkçenin kavramca zengin ve anlatım gücü üstün bir dil olması, büyük bir gerçektir.

2.4. Yabancı Dil Öğretimi Açısından Deyim ve Atasözleri

Deyim ve atasözleri ile ilgili bir diğer önemli mesele ise, ana dili farklı olan öğrencilere öğretme tarzıdır. Daha önce bahsedildiği gibi, deyim ve atasözleri dilin çok büyük ve önemli bir parçasıdır. Bu yüzden bir dili yüksek seviyede konuşabilmek için bu şarttır. Elbette, sadece deyim ve atasözlerinin ezberlenmesi yeterli değildir. Aynı zamanda kullanım koşullarının da bilinmesi gerekmektedir.

2.4.1. Yabancılar Deyim Öğretimi

Yabancı dil öğretiminde kültürün öğretilmesi, kaliteli bir iletişim sağlaması açısından önemlidir. Dil öğrencileri, öğrenmek istedikleri dilin kültürünü, yaşayışını, düşünce yapısını merak etmektedir (bkz. Duru, 2009: 23). Deyimler de bu merakın tatmini noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir toplumun yüzyıllar boyunca oluşan tecrübelerinin ve yaşama, topluma, tabiata dair düşüncelerinin sonucu olarak ortaya çıkan deyimleri öğrenmek, o toplumun kültürüne ve diline hâkim olabilmek için büyük önem arz etmektedir. Esas soru, bunun hangi şekilde başarılacağıdır.

Deyim ve atasözleri öğretimine öğretim programlarında da yer verilmektedir. Bu durum, öğrenenler için hedef dilde iletişim açısından bir eksiklik olarak görülebilmektedir. Yabancı bir dil öğrenenlerin, anadil kullanıcıları ile karşılaştığında iletişim kurmakta sıkıntı yaşamaları mümkündür. Deyim ve atasözleri kültürel içeriklerinden dolayı eğitim programlarında kelime öğretiminden ayrı bir şekilde elde alınmaktadır. Buna ek olarak, ders kitaplarında bulunan metinlerde ve öğretim sürecinde kullanılan diğer materyallerde yer alan deyimler sözcük dağarcığının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır çünkü deyimlerin kullanım sıklıkları ve amaçları belli olmalıdır.

Simpson ve Mendis'e göre (2003: 13) yabancı dil öğrenenler özgür metinlerde ya da iletişim ortamlarında deyim ve atasözlerini gerçekçi koşullar altında öğrenmelidir ve bu şekilde hedef dilin kültürüne hâkim olacaklardır. Üstelik deyim ve atasözlerinin eğlenceli, merak uyandıran, çekici ve akılda kalıcı oldukları da göz ardı edilmemelidir.

Bunun dışında öğrenenlerin hedef dili öğrenirlerken karşılaşacakları çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Apaydın'ın (2007: 56) ifade ettiği gibi, *“tamamen yabancı oldukları bir dünyada adım atan yabancı dil öğrencileri, yeni öğrenecekleri dilin farklı dil bilgisi kuralları, sesletimi ve sözcük bilgisi ile uğraşmak zorundadırlar”*.

Bunlar sözcükler, söz dizimi, alfabe gibi farklılıklar olabileceği gibi, hedef dili anadili olarak kullananların doğasından, coğrafyasından ve ayırt edici özelliklerinden kaynaklanan benzetmeler ve ifadeler de olabilmektedir (Akpınar, 2010: 51).

Bromley'ye göre ise (1984: 67) deyim ve atasözlerinin öğretilme yöntem ve tekniği de önemlidir. Metinlerde karşılaşılan yeni bir kelime gibi doğrudan açıklaması yapılarak uygulanan deyim öğretimi artık çok geleneksel ve eski kalmaktadır.

Özellikle deyim öğretiminde Duru'nun (2009: 74) önerdiği bazı yöntemler şöyle sıralanabilir; Öğrenenlerin kültürel birikimlerinden yararlanma, dil bilgisi konularında yer alan deyimleri kullanma, zihinde kalması kolay olan deyimlere yer verme, dipnot verme, afişe etme, olay örgüsü içinde değerlendirme, öğretilmesi amaçlanan deyimlerin anlamlarına benzer cümlelerin kullanılması ve canlandırılmasıdır.

Burger (1998: 121), bir yabancı dil öğrencisinin deyim anlamını öğrenmesi mümkündür, fakat yine de bunları kullanmasının bu kadar basit olmadığını vurgulamaktadır. Genelde bu kalıplaşmış ifadelerin anlamı öğrenciler tarafından bilinmekte, ama bileşim olarak kullanımı konusunda emin olamamaktadır (Simeonidis 2000: 76).

Üstelik yabancıların ana dilinde de mevcut olan bir deyim bilip öğrendikleri dilde hatırlaması ve anlaması daha kolay olabilmektedir. Örneğin İncil veya eski Yunan ve Roma'dan gelen birçok dilde ortak deyim ve atasözleri bulunmaktadır. Howarth (1998), Klinmann (1997) ve Prodromu (1998), yabancı bir dil öğrenenlerin hep aynı deyimleri kullandıklarını, ya da hiç kullanmayıp bir kelimedenden oluşan sinonimleri tercih ettiklerini incelemişlerdir.

Kellerman'a göre (1986: 43) iki dil arasında bu konuda benzerlikleri bulunsa bile, benzerliklerin gerçekçi olduğunu düşünmediklerinden öğrenciler bu deyimleri kullanmayı tercih etmemektedirler.

Araştırmacılar tarafından yabancı öğrencilerde deyim öğretimi için çeşitli yöntemler önerilmektedir. Irujo'nun araştırmasına göre (1986: 54), ana dil ile ikinci dil arasında benzerlikleri söz konusu olduğunda, öğrencilerin ana dillerindeki deyim bilgisinden faydalanarak öğrendikleri dile ait deyimleri daha kolay anlayıp kullanması mümkündür. Ancak bu, ana dili ortak olan öğrencilere uygulanabilmektedir. Ana dili farklı olan öğrenciler bu tür karşılaştırmaları tek başına yapmalıdır ve öğretmenleri kendi yönlendirmelidir.

Kullanılabilecek etkinlikler konusunda, Irujo öğrencilerin deyimlerin anlamını tahmin edip kendi ana dillerinde denkteş olanı bulmalarını önermektedir. Bunun dışında, deyimlerin gerçek ile metafor anlamını karşılaştıran ve öğrencilerin farklarını keşfetmelerine yardımcı olan etkinliklerin faydalı olduğunu savunmaktadır.

Başlangıç seviyesindeki öğrencilere Irujo deyimlerin sadece tanıma amaçlı öğretilmesini tavsiye etmektedir. Fakat çoğu dilde deyimler olmadan yazıp konuşmak neredeyse imkânsızdır. Öğrenciler, kalıplaşmış ifadelerle karşı korkusunu (idiomphobia) atlatıp hem sınıf içinde hem de gerçek koşullardayken doğru bir şekilde kullanmayı öğrenmelidir.

Nation'a göre (2001: 123) deyimler tıpkı basit kelimeler gibi karşılanmalı, yani anlamı, kullanıldığı koşulları ve zamanı bilinmesi gerekmektedir. Ezberlenmesi için bir tarafında deyim diğer tarafında anlamı yazılan kart kullanımını önermektedir. Ayrıca öğrencinin karıştırmaması için anlamı benzer olan deyimlerin birden öğrenilmesinin yanlış olduğunu düşünmektedir.

Son yıllarda ortaya konulan başka bir öneri ise, dil dersleri sırasında bilgisayar kullanımudur. Görüntü ve ses aynı zamanda birleşerek, geleneksel derse kıyasla daha iyi sonuçlar verebildiği düşünülmektedir (Najjar, 1995: 14). Bilgisayar aracılığıyla deyimlerle alakalı resimler, resimli hikâyeler ya da kısa videolar sunulabilmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen birinin deyimler alanında kendisini geliştirmesi Türkçeyi ve Türk kültürünü daha iyi anladığını ortaya koyacaktır. Sonuç olarak o kişi Türk toplumunun bireyleriyle daha çok yaklaşma fırsatı bulacaktır. Ayrıca, o bireylerle kurulan iletişimin daha sağlıklı olmasını ve her ne zaman bir deyimle karşılaşınca daha doğru bir şekilde anlamlandırılmasını ve kullanma konularında kolaylık sağlayabilmektedir.

2.4.2. Yabancılarla Atasözü Öğretimi

Djalili-Marand'a göre (2007: 13) atasözleri bir dilin öğrenimi tamamlayan ve güçlendiren en önemli öğelerden biridir ve o dilin anlaşılması için çok gereklidir. Öğretmenin doğru yönlendirmesi ile atasözleri dilin yapısı ve işlemini, aynı zamanda tarzını anlamaya katkıda bulunabilmektedir.

Doğal konuşmacılar için bile atasözlerinin kullanımı dilin yüksek seviyede bilinmesini gerektirmektedir. Doğru kullanımı sağlayan unsurlar, anlamının derinliği, doğru zaman koşulları ve bir halkın tarihi, kültürel, toplumsal, siyasi ve dini özellikleridir

(Benekos, 2006: 131). Buna paralel olarak atasözleri gerçeğin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, atasözlerinin anlamının çözülebilmesi için bazı stratejilerin kullanılması şarttır (Inmaculada Rius Dalmau, 2014: 41).

Yabancı öğrencilerinin atasözlerini daha doğru bir şekilde anlayabilmesi için kültürlerarası yeteneğinin gelişmesi şarttır. Bu yetenek, öğrencilerin hem kendi hem de diğer toplumsal ve kültürel temelleri keşfetmesi ile gelişmektedir (Lo Bianco *et al*, 1999: 157).

Anastasiadi-Simeonidi & Eftimiu'un (2006: 42) açıkladıkları gibi atasözlerinin önce ezberlenmesi ve sonra incelenip yorumlanması gerekmektedir. Öğrencilerin ana dilinde bir benzer atasözü olduğu zaman öğretimi daha zor kılmakta, çünkü anlamları denkteş olmayabilmektedir.

Değerlendirilmesi için öğrenme çerçevesinde içerdiği kültür değerlerinin de şifrelenmesi, karşılaştırılması, sözlü seviyede kullanılması gibi etkinlikler uygulanabilmektedir (Yellin, 2002: 47).

Benekos'a göre (2006: 205) atasözlerinin her zaman doğru kontekst içinde öğretilmesi, öğrencilerin kendi kendilerine bulup anlatmaları gerekmektedir. Hatta ana dili farklı olan öğrencilerin bulunduğu sınıflarda karşılaştırmalar yapıp değerlendirilmesi daha faydalı olacaktır.

Inmaculada Rius Dalmau'ya göre (2014: 301) en önemlisi öğrencilerin kendi konuşmalarına atasözlerini dahil edebilmesidir. Bunun başarılabilmesi için atasözlerini tanımayı ve doğru bir şekilde kullanmayı öğrenmelidirler. Bu yüzden, öğretmenler halkın gelenek ve göreneklerini anlatıp ders sırasında iletişimsel hedefler belirlemelidir.

Öneri olarak atasözlerinin zorluk seviyesine göre yani atasözü içerisinde yer alan sözcüklerin öğrenilip öğrenilmediği göz önünde bulundurularak atasözleri öğretilmelidir. Başka dillerle karşılaştırılması ve tekrarlama alıştırmaları da fayda gösterebilmektedir.

Bunun gerçekleşmesi için öğrenciler ilk olarak kendi yarattığı metinlerin içinde atasözlerini de kullanmayı öğrenmelidir. Atasözlerinin anlamı anlatılması gibi etkinlikler de yer almalıdır.

Genelde etkinliklerin iki kategoriye ayrılır: yapısal ve iletişimsel. Yapısal etkinlikler, metin içinde atasözü bulunması ve tanınması, kullanımın ve anlamının açıklanması, sözlük incelenmesi, boşluk doldurma, çevirme alıştırmaları gibi etkinlikler olabilmektedir.

İletişimsel etkinlikler, belli bir konuya göre öğrenciler tarafından gazetelerden, sözlüklerden ya da televizyondan atasözlerinin biriktirilmesi ya da bir atasözünün anlamının açıklanması olabilmektedir. Başka bir iletişimsel etkinlik, atasözü içeren bir metnin anlamının açıklanmasıdır (Anastasiadi-Simeonidi, 2006: 57).

2.4.3. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Kapsamında Deyim ve Atasözleri Öğretimi

Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde dilin sosyokültürel bir olgu olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple, dil öğrenen bireyler yalnızca o dili değil, o dilin ait olduğu toplumun kültürünü de öğrenmeye açık hale gelmektedir. Elbette deyim ve atasözlerin dilin sosyokültürel bir olgu olmasıyla yakından ilişkisi vardır. Dil kullananlar tarafından bilindiği kabul edilen deyim ve atasözlerinin bir tür halk kültürü bilgisi ve sosyokültürel yeterliğin dili ilgilendiren en önemli özelliği olduğu belirtilmektedir (AOÖÇ, s. 122).

Ayrıca iletişimsel yaklaşımın en göze çarpan özelliklerinden biri olan gerçek hayatta karşılaşılması mümkün olan bağlamların öğrenenlere sunulması, öneriler çerçevesinde de belirtildiği gibi deyimlerin ve atasözlerinin günlük kültürün önemli bir parçası olması ve anadilinde öğrenilmiş değil, edinilmiş söz varlıkları olması ile bu çalışma açısından altı çizilmesi gereken bir bağlantı olarak görünmektedir (AOÖÇ, s. 122).

Sözcük dağarcığı yeterliliği kapsamında ele alınan deyim ve atasözlerinin, kapalı anlamı olan ve kalıplaşmış ifadeler olarak, dil öğrenim sürecinin önemli bir parçası olduğu belirtilmektedir. Üstelik dil öğrenenlerin sözcük dağarcıklarını nasıl geliştirecekleri konusunda yapılan açıklamalarda “doğal konuşma metinlerinde ve yazılı metinlerde kullanılan sözcükler ve kalıplaşmış deyimlerle doğrudan karşılaşarak” ve “sözcük yapılarının açıklanması ve kullanılmasıyla” yer almaktadır (AOÖÇ, s. 149).

Başka bir deyişle gerçek durumlarda karşılaşılması muhtemel olan deyimleri öğrenenlerin iletişimsel becerilerini artırması için öğretilmesi gereği vurgulanmaktadır. Buna örnek olarak “Sözlük Akıcılığı” başlıklı bir tabloda “A2” seviyesinde, bilinen bir konuya ilişkin deyimlerin kullanılması, duraksamalara rağmen iletişimin sürmesine olanak vermektedir (AOÖÇ, s. 132).

Dil kullanan ve öğrenenlerin yeterlilikleri başlığı altında esneklik bölümünde deyim ve atasözlerinin A2 seviyesinden itibaren sunulduğu ve daha sonraki seviyelerde bilinçli bir şekilde kullanılmasının amaçlanması gerektiğini vurgulanmaktadır (AOÖÇ, s. 127).

2.5. İnsan Vücudu Uzuve ve Organlarının Deyim ve Atasözlerinde Kullanımı

2.5.1. Somatizm Kavramı

Her birimiz duyularını kullanabildiği için çevresinin ve yaşadığı gerçeklerin farkında olabilmektedir. Bunu sağlayan da insan vücudu uzuv ve organlarıdır. Dolayısıyla insanlar tüm etkinlikleri vücudun parçaları olan uzuv ve organları ile yapmaktadır. Bunun dışında, insan vücudu bir gözlem aracı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle Frazeeoloji birimlerinde de çok fazla rastlanmaktadır. Somatizm kelimesi, Yunan sözcüğü olan “soma” –vücut- kelimesinden gelmekte ve dilde insan vücudu ve organlarının kullanılmasından bahseden bir dilbilim terimidir.

Estonyalı bilim adamı F. Vack, “somatik” sözcüğünü dilbilimine sunan ilk araştırmacıdır. Kendisi, Eston dilinin insan vücudu uzuv ve organları içeren Frazeeoloji birimlerini inceleyip isimlerinin Frazeeoloji alanındaki en eski olduğu birimler olduğu sonucuna varmıştır. Hatta, E.M. Mordkovich “*frazeeolojik somatizmi*” diye bir terimi Rus dilinde olan bir makalesinde kullanmıştır.

İngiliz bilim adamı Logan Smith de, İngiliz dilinde insan vücudu uzuv ve organları içeren pek çok Frazeeoloji birimleri kullanıldığını savunarak, aynı fikirde olduğunu ortaya koymuştur.

Bu Frazeeoloji birimlerinin en az bir kelimesi insan vücudundan bahsetmektedir. Dünyadaki bütün insanlar, etraflarındaki gerçekleri anlamak ve hissetmek için aynı şeyi, yani vücutlarını kullanmaktadır. Fakat cevaplanması gereken en önemli soru, vücudun farklı dillerce yansıma şeklidir.

Cermak (1998: 254), herkesin vücudu aynı olduğu için Frazeeoloji birimlerinde dil çeşitliliği küçük olması gerektiği halde dilden dile kullanıma şeklinin çok farklı olmasının dikkate değer olduğunu vurgulamıştır.

Bunun dışında deyim ve atasözlerinde uzuv ve organların hem geleneksel hem de sembolik bir şekilde kullanıldığını ifade etmiştir. Örneğin burun hem koklama hem de tehlikeyi anlama aracıdır. Kalp, sevgi ve cesaret gibi belli duygular ile bağdaşmaktadır.

Somatizmin dilde ne kadar önemli olduğunu gösteren başka bir öge, metafor ve metonimlerde insan vücudu söz varlığının kullanılmasıdır (örn. *iğnenin başı*) (Salah, 2003: 98).

Uwe Nissen’e göre (2006: 77) düşünme şekli vücut deneyiminden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden düşünme sistemlerinin temeli, yani dil fiziksel

tecrübelerimize bağlıdır. İnsan vücudu sadece Batı dil toplumlarında değil, bütün dünyadaki dil metaforları için oldukça önemlidir.

2.5.2. Türk ve Yunan Deyim ve Atasözlerinde Somatizm

Bütün dillerin deyim ve atasözlerinde insan vücuduna ait uzuv ve organların kullanımı geniştir. Yunan ve Türk dilleri de istisna değildir. Hatta her iki dilde de bu konuyla ilgili deyim ve atasözlerinin sayısı büyüktür.

Bunun açıklaması basittir: önceki bölümde bahsedildiği gibi, insana en yakın bulunan dil öğeleri, kendi vücuduyla ilgili olanlardır. Bu nedenle, günlük dilde insan vücudu uzuv ve organların isimleri, anlam taşıyıcıları olarak kullanılmaktadır (Mejri, 2003b: 78).

Duyu organlarından duyular meydana geldiği için insanın ruh ve iç dünyasının dışa vurmasına katılması doğal bir eylemdir. İnsanın ruh durumunu gösteren doğal tepkilerinden, Yunan deyimini olan “*kara yaş döktü*” (çok ağladı) gibi pek çok deyim ortaya çıkmıştır. Bu şekilde, tüm organlar, bazı duygu ve durumları sembolize etmektedir. *Göz* mantık, aydınlık sembolü, *el* sahiplik ve temas sembolü, *gönül* ise temas ve şaşma sembolü olarak sunulmaktadır (Greciano, 1992: 48).

Simeonidis’e göre (1997: 120) insan vücudu uzuv ve organları içeren deyim ve atasözleri, Tietze modeli (1983) ile incelenebilir. Bu modelin uygulanması, Türkçede “*burun*” incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada Tietze, burnun yeri (*burnundan tutmak*), yüksekliği (*burnuna kadar*), tarifini (*burnu patlıcan dolması*) ve işlevi (*burnumun direği kırıldı*) gibi bazı temel özelliklere dayanarak “*burun*” kelimesini içeren Türk dilindeki kalıplaşmış ifadeleri incelemiştir.

Hioti (2014: 214-215) tarafından gerçekleştirilmiş araştırmaya göre Yunan deyim ve atasözlerinde insan vücudu uzuv ve organların kullanım sıklığı şöyle sunulmaktadır: *göz, el, kalp, baş, kulak, ağız, akıl, dil, burun, kan, bacak, can, kul, karın, kemik, parmak*. En sık rastlanan uzuvlar, beş duyuyu yansıtmaktadır: görme (*göz*), duyma (*kulak*), tat (*dil*), dokunma (*el*) ve koklama (*burun*). Üstelik en çok kullanılan uzuvlar insan başıyla ilgilidir (*göz, kulak, ağız, burun* gibi). Gözler, deyim ve atasözlerinde en sıkça rastlanan vücut organıdır. Hioti’ye göre, bunun sebebi bir kişinin göz aracılığıyla dünyayı inceleyebilmesidir. Ayrıca, göz insanın ruhsal durumunu yansıtmaktadır.

Vücudun bu öğeleriyle bağlantılı olarak bu çalışmada toplam 102 Türk atasözü tespit edilmiştir ve Yunancadaki karşılıkları incelenmiştir. Bunlardan, 4 atasözü “*ağız*”, 3 atasözü “*ayak*”, 17 atasözü “*baş*”, 3 atasözü “*boğaz*”, 13 atasözü “*dil*”, 3 atasözü “*diş*”, 8 atasözü

“el”, 27 atasözü “göz”, 8 atasözü “kalp”, 4 atasözü “karın”, 3 atasözü “kulak”, 9 atasözü ise “yüz” ile ilgiliydi. Türk deyimlerinin sayısı ise, toplam 272’dir. Bunlardan, 6 deyim “ağız”, 12 deyim “ayak”, 25 deyim “baş”, 8 deyim “boğaz”, 6 deyim “burun”, 16 deyim “dil”, 6 deyim “diş”, 24 deyim “el”, 72 deyim “göz”, 41 deyim “kalp”, 7 deyim “karın”, 20 deyim “kulak”, 7 deyim “parmak”, 7 deyim “sırt” ve 15 deyim “yüz”den bahsetmektedir.

Anlaşıldığı gibi Khioti’nin teorisi Türk dilinde de geçerlidir. Tespit edilmiş deyim ve atasözlerinin çoğu göze, başa, kalbe, yüze ve diğer yüz detaylarını içermektedir. Demek ki, bu iki dil toplumu arasında dünyayı algılama tarzı ve dile yansıtmasında benzerlikler vardır. Deyim ve atasözlerinin anlamı açısından bu benzerliklerin derecesi sonraki bölümde incelenecektir.

BÖLÜM III

TÜRKÇE-YUNANCA İNSAN VÜCUDU İLE İLGİLİ DEYİM VE ATASÖZLERİNDE DİLSEL VE KÜLTÜREL DENKLİK İLİŞKİSİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde insan vücudu ile ilgili Türkçe ve Yunanca deyim ve atasözleri arasındaki hem dilsel hem kültürel denklik ilişkisi açıklanacaktır. İnsan uzuv ve organlarından bahseden Türkçe deyim ve atasözleri teker teker incelenmiş ve Yunancadaki yapısal ya da anlamsal karşılıkları olup olmadığı araştırılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları, analitik bir şekilde aşağıda sunulacaktır.

3.1 “Ağız” (“στόμα”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

İlk önce “ağız” kelimesini içeren deyim ve atasözleri incelenmiştir. Türk sözcüğünün başlangıcı Farçada “āğāz” (أغز) olarak tespit edilmiştir. “Stoma” (στόμα) olan Yunan sözcüğünün kökleri ise “stomēn” Latin sözcüğünde bulunmaktadır (Babiniotis: 1659).

3.1.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “ağız” sözcüğünü içeren toplam altı (6) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.1.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. "Ağız açmak". Yn. "Anigo to stoma mu" ("Ανοίγω το στόμα μου"): Bu örnekte "ağız" ve "açmak" sözcükleri hem Türkçe hem Yunancada da deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. "Ağız açmamak". Yn. "Den anigo to stoma mu" ("Δεν ανοίγω το στόμα μου"): Bu örnekte de aynı sözcükleri içeren iki deyimın anlamı her iki dilde ortaktır.
3. Tr. "Ağızına düşmek". Yn. "Pefsto sto stoma tu" ("Πέφτω στο στόμα του"): örneğinde de "ağız" ve "düşmek" sözcükleri her iki dilde aynı deyimisel anlamı taşımaktadır.

3.1.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

İçinde "ağız" sözcüğü geçen ve Yunan atasözleri ile tam denklik ilişkisi olan herhangi bir Türkçe atasözü tespit edilememiştir.

3.1.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

4. Tr. "Ağız ağza vermek". Yn. "Piçi piçi" ("Πίτσιπίτσι"), (Çv. "Pitsi pitsi") örneğinde iki deyimın arasında hiç yapısal farkı rastlanmamaktadır, fakat aynı deyimisel anlam ifade edilmektedir. Yunan deyimine Türk dilinde de bir benzeri var: "fis fis".
5. Tr. "Ağız birliği etmek". Yn. "Kano komma" ("Κάνω κόμμα"), (Çv. "Parti kurmak") örneğindeki anlam da her dilde tamamen farklı bir deyimisel şekilde ifade edilmiştir.
6. Tr. "Ağız değiştirmek". Yn. "Allazo logia" ("Αλλαζω λόγια"), (Çv. "Söz değiştirmek"): bu örnekte "değiştirmek" (allazo) fiili ortaktır ama Yunancada "ağız" sözcüğünün yerine "söz" (logia) sözcüğü kullanılmıştır.

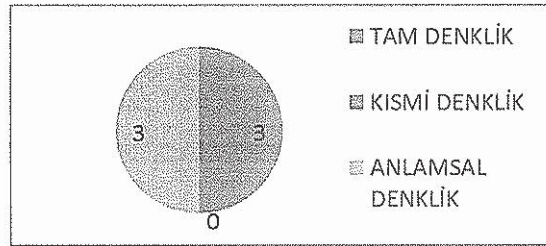
Tablo 1

“Ağız” (“στόμα”) sözcüğü içeren deyimlerde karşılıklı çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik		
2	Tam Denklik	Tam Denklik		
3	Tam Denklik	Tam Denklik		
4	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		
5	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		
6	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	“Ağız” yerine “Söz” (logia)	

Değerlendirme:

İçinde “ağız” kelimesi geçen ve Yunanca karşılığı olarak değerlendirilebilecek toplam altı (6) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik1’de de gösterildiği gibi, bu deyimlerin üç (3) adedi tam denklik, üç (3) adedi de anlamsal denklik sınıfında yer almıştır. Kısmi denklik sınıfında deyim bulunamamıştır.

Grafik 1. “Ağız” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.1.2 Atasözleri

Türkçede yer alan ve “ağız” sözcüğünü içeren toplam dört (4) adet atasözü incelenmiştir. Söz konusu atasözleri Yunanca atasözleri ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.1.2.1 Tam Denkliği Olanlar

İçinde “ağız” sözcüğü geçen ve Yunan atasözleri ile tam denklik ilişkisi olan herhangi bir Türkçe atasözü tespit edilememiştir.

3.1.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

1. Tr. “Çorbadan ağız yanan yoğurdu üfleyerek yer”. Yn. “Opios kai apo ton hilo fisai ke to giaurti” (“Οποιος καί απ ότον χυλό φυσάει και το γιαούρτι”), (Çv. “Çorbadan yanan yoğurdu bile üfler”); bu örnekte iki atasözü de anlamsal ve yapısal olarak birbirine oldukça yakındır. Tek fark Yunanca atasözde ağız sözcüğünün yer almaması, fiil olarak ise “yer” yerine “üfler” (fisai) fiilinin kullanılmış olmasıdır.

3.1.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

2. Tr. “Açık ağız aç kalmaz”. Yn. “Zita gia na paris” (“Ζήτα για να πάρεις”), (Çv. “Almak için iste”); bu örnekte anlamsal benzerliğe rağmen ifade ediliş tarzı farklıdır ve ağız sözcüğü Yunanca atasözünde hiç yer almamıştır.

3. Tr. “Ağzında bal olan arının, kuyruğunda iğnesi vardır”. Yn. “Oti lambi den ine hrisos” (“Ο,τι λάμπει δεν είναι χρυσός”), (Çv. “Parlayan her şey altın değildir”) örneğinde her iki diledaki atasözlerinin anlamsal denkliği vardır. Ancak bu örnekte de ifade ediliş tarzları ve kullanılan sözcükleri tamamiyle farklıdır.

4. Tr. “Ağız tetik, dil tüfek”. Yn. “I glossa ine koftero maheri” (“Η γλώσσα είναι κοφτερό μαχαίρι”), (Çv. “Dil keskin bir bıçaktır”) örneğinde anlamsal olarak fark yoktur, ancak Türkçe atasözünde ağız ve dil, Yunanca atasözde ise sadece dil sözcüğü kullanılmıştır.

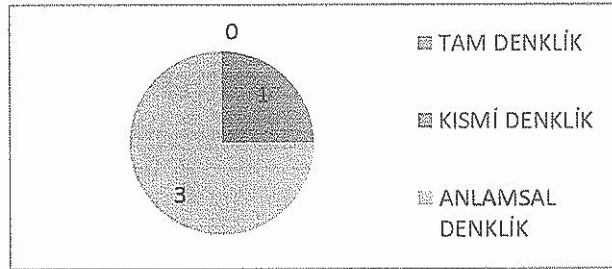
Tablo 2

“Ağız” (“στόμα”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Kısmi Denklik	İki kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Ağız” kelimesi yoktur, “yer” fiili yoktur.	Yunanca deyimde “kai” (bile) sözcüğü de eklenmiştir.
2	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
3	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
4	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Bu kategoride yer alan toplam dört (4) atasözü arasından bir (1) adedi kısmi denklik ve üç (3) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır. Tam denkliği olan atasözü tespit edilememiştir.

Grafik 2. “Ağız” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.2 “Ayak” (“πόδι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

Türk sözcüğünün “*ayak*” (<<ETü adak) Yunancası “*podī*”dir (πόδι). Kökleri Antik Yunancada “*pous*” (πους) olarak rastlanmaktadır (Babiniotis: 1434).

3.2.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “*ayak*” sözcüğünü içeren toplam on üç (13) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.2.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “*Ayak basmamak*”. Yn. “*Den patao podi*” (“Δεν πατάω πόδι”): Bu örnekte tüm sözcükler hem Türkçe hem Yunancada da deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır

2. Tr. “*Ayakta olmak*”. Yn. “*İme sto podi*” (“Είμαι στο πόδι”) örneğinde *ayakta* (*sto podi*) ve *olmak* (*imai*) sözcükleri her iki dilde de aynı anlamsal denklige sahiptir.

3. Tr. “*İki ayağını bir pabuca sokmak*”. Yn. “*Vazo ta dio podia se ena papuçi*” (“Βάζω τα δυο του πόδια σε ένα παπούτσι”): Bu örnekte de bütün sözcükler hem Türkçede, hem de Yunancada aynı deyimisel anlamda kullanılmıştır.

4. Tr. “*Mahalleyi ayağa kaldırmak*”. Yn. “*Sikono ti gitonia sto podi*” (“Σηκώνω την γειτονιά στο πόδι”) örneğinde de her iki dile ait deyimlerde aynı anlamı taşıyan ve tam denkliği olan aynı sözcüklere rastlanmaktadır.

3.2.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

5. Tr. “*Ayak diremek*”. Yn. “*Patao podi*” (“Πατάω πόδι”), (Çv. “*Ayak basmak*”): Bu örnekte de fiiller değişmektedir. Türkçede *diremek*, Yunancada ise *basmak* (*patao*) fiili kullanılmıştır. Ancak deyimisel olarak taşıdıkları anlam aynıdır.

6. Tr. “*Ayağı düze basmak*”. Yn. “*Ortopodo*” (“Ορθοποδώ”) örneğinde Türkçe deyimde üç (3) sözcük, Yunanca deyimde ise bir (1) sözcük mevcuttur. Ancak bu tek sözcüğün içinde (*orhopodo*) Türkçe deyimdeki her üç sözcüğün taşıdığı anlam verilmiştir. Yani yapısal açıdan fark olsa da, anlamsal bakımdan tam olarak aynı anlamı taşımaktadırlar.

7. Tr. “*Ayağına kadar gelmek*”. Yn. “*Pefto sta podia tu*” (“*Πέφτω στα πόδια του*”), (Çv. “*Ayağına düşmek*”): Bu örnekte her iki dilde de aynı deyimsel anlam bulunmaktadır, ancak Yunancada *gelmek* yerine *düşmek* (*pefto*) fiili kullanılmıştır. Ayrıca *kadar* sözcüğüne de rastlanmamaktadır².

8. Tr. “*Ayağa kaldırmak*”. Yn. “*Sikonome sto podi*” (“*Σηκώνομαι στο πόδι*”), (Çv. “*Ayağa kalkmak*”) örneğinde, fiil olarak Türkçede *kaldırmak*, Yunancada ise *kalkmak* (*sikonomei*) sözcükleri kullanılmıştır.

9. Tr. “*Bir ayağı çukurda*”. Yn. “*Me to ena podi ston tafo*” (“*Με το ένα πόδι στον τάφο*”), (Çv. “*Bir ayağı mezarda*”) örneğinde her iki dilin deyimleri hemen hemen aynıdır. Buradaki tek fark, Yunanca deyimde *çukur* sözcüğü yerine *mezar* (*tafos*) sözcüğünün kullanılmış olmasıdır.

3.2.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

10. Tr. “*Ayağa düşmek*”. Yn. “*Me ferni o dromos*” (“*Με φέρνει ο δρόμος*”), (Çv. “*Yolu getirmek*”) örneğinde iki deyim arasında hiç yapısal farkı rastlanmamaktadır. Yunancada isim olarak *yol* (*dromos*), fiil olarak da *getirmek* (*ferni*) sözcükleri kullanılmakta ve aynı deyimsel anlam ifade edilmektedir³.

11. Tr. “*Ayağı bağlı olmak*”. Yn. “*Ta heria mu ine demena*” (“*Τα χέρια μου είναι δεμένα*”), (Çv. “*Elleri bağlı olmak*”): Bu örnekte anlamsal olarak fark bulunmasa da, Yunanca atasözünde *ayak* sözcüğü yerine *el* sözcüğü kullanılmıştır⁴.

12. Tr. “*Ayağına bağ olmak*”. Yn. “*Mu deni ta heria*” (“*Μου δένει τα χέρια*”), (Çv. “*Ellerimi bağlamak*”) örneğinde Yunanca deyimde *ayak* yerine *el* sözcüğü kullanılmıştır. Bunun dışında fiil olarak *bağ olmak* değil, *bağlamak* (*deni*) sözcüğü kullanılmıştır.

Tablo 3

“*Ayak*” (“*πόδι*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

² Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Diz çökmek*”

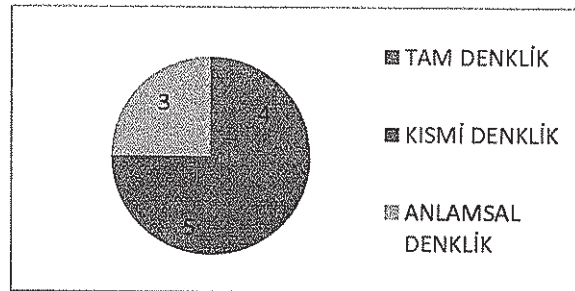
³ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Yola getirmek*”

⁴ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Elleri bağlı olmak*”

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Diremek" yerine "basmak" (patao)	
6	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Ayak", "düze", "basmak" kelimelerinin yerine "orthopodo"	
7	Kısmi Denklik	İki kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Gelmek" yerine "düşmek" (pefto), "Kadar" kelimesi yoktur	
	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kaldırmak" yerine "kalkınak" (sikonomai)	
8	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Çukur" yerine "mezar" (tafos)	
9	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
10	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Ayak" yerine "el" (heria)	
11	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde "ayak" kelimesi geçen ve Yunanca karşısı olarak değerlendirilebilecek toplam on dört (13) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 3'te de gösterildiği gibi, bu deyimlerin dört (4) adedi tam denklik, altı (5) adedi kısmi denklik ve kalan üç (3) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 3. "Ayak" deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.2.2 Atasözleri

İçinde “*ayak*” kelimesi geçen sadece üç (3) adet atasözü tespit edilmiş olup, bunlar aşağıda gösterilmiştir:

3.2.2.1 Tam Denkliği Olanlar

İçinde “*ayak*” sözcüğü geçen ve Yunan atasözleri ile tam denklik ilişkisi olan herhangi bir Türkçe atasözü tespit edilememiştir.

3.2.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

1. Tr. “*Boş çuval ayakta durmaz*”. Yn. “*Adio tsuvali den steketai orthio*” (“*Ἀδείο τσουβάλι δεν στέκεται ὀρθίω*”), (Çv. “*Boş çuval dik durmaz*”): bu örnekte her iki dildeki atasözünde de aynı sözcükler kullanılmış ancak Yunanca atasözde “*ayakta durmaz*” ifadesi “*den steketai orthio*” olarak ifade edilmiştir. “*Ayak*” sözcüğü ise mevcut değildir.

3.2.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

2. Tr. “*Akılsız başın cezasını ayaklar çeker*”. Yn. “*Opoios den ehi mialo ehi podia*” (“*Ὅποιος δεν έχει μυαλό, έχει πόδια*”), (Çv. “*Aklı olmayanın ayakları vardır*”) örneğinde hem “*akıl*” (*mialo*) hem “*ayak*” sözcükleri her iki atasözünde de kullanılmıştır. Herhangi bir anlam farkı olmamasına rağmen ifade şekilli oldukça farklıdır.

3. Tr. “*Çok gezen ayak boka basar*”. Yn. “*Opios nihta perpati laspes ke skata pati*” (“*Ὅποιος νύχτα περπατεί λάσπες και σκατά πατεί*”), (Çv. “*Gece vakti çamurda yürüyen boka da basar*”): bu örnekte de atasözleri anlam açısından aynı olduğu halde Yunanca atasözünde “*ayak*” sözcüğü kullanılmamış, sadece “*yürüyen*” (*opios perpati*) zarfı fiilolarak kullanılmıştır.

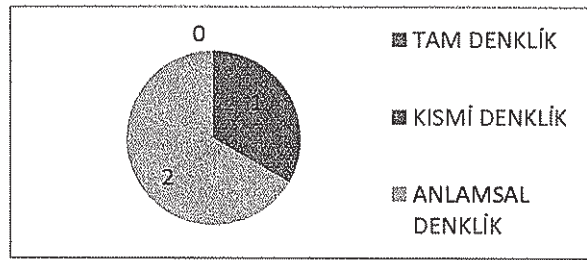
Tablo 4

“Ayak” (“πόδι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Kısmi Denklik	Bir Kelime İstisnası Olan Kısmi Denklik	“Ayak” kelimesi yoktur	
2	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
3	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde “*ayak*” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam üç (3) adet atasözü tespit edilmiştir. Grafik 4’te de gösterildiği gibi, bu atasözlerinin bir (1) adedi kısmi denklik ve diğer iki (2) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 4. “Ayak” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.3 “Baş/Kafa” (“κεφάλι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Baş” kelimesi önce Farşçada “basse” olarak rastlanmaktadır. “Kafa” kelimesinin kökü ise Araptır (“kafa”-كاف). Yunancada hem baş hem kafa anlamını gösteren sadece “kefali” (κεφάλι) sözcüğü kullanılmaktadır. Antik Yunancada da “kefali” (κεφαλή) şeklinde kullanılmıştır (Babiniotis: 886).

3.3.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “baş” ve “kafa” sözcüklerini içeren toplam otuz beş (35) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.3.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Başı dönmek”. Yn. “Yirizi to kefali mu” (“Γυρίζει το κεφάλι μου”) örneğinde “başı” ve “dönmek” (Yirizi) sözcükleri hem Türkçe hem Yunancada deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
2. Tr. “Baş eğmek”. Yn. “Skivo to kefali” (“Σκίβω το κεφάλι”) örneğinde “baş” ve “eğmek” (skivo) sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamındadır.
3. Tr. “Baş kaldırmak”. Yn. “Sikono kefali” (“Σηκώνω κεφάλι”): bu örnekte de tüm sözcükler her iki dilde de aynı deyimsel anlama sahiptir.
4. Tr. “Kafa sallamak”(onay vermek). Yn. “Kuno to kefali” (“Κουνώ το κεφάλι”) örneğinde “kafa” ve “sallamak”(kuno) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
5. Tr. “Kafa şişirmek”. Yn. “Prizo to kefali” (“Πρήζω το κεφάλι”): bu örnekte de “kafa” ve “şişirmek” (prizo) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak tamamiyle aynı anlamı taşımaktadır.
6. Tr. “Kafası boş olmak”. Yn. “To kefali tu ine adio” (“Το κεφάλι το υείναι άδειο”) örneğinde “kafası” ve “boş” (adio) sözcükleri hem Türkçe hem de Yunanca deyimde aynı deyimsel anlamı ifade etmektedir.

7. Tr. “Kafası kazan olmak”. Yn. “To kefalı tu kazani” (“Το κεφάλι του καζάνι”) örneğinde de tüm sözcükler aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
8. Tr. “Kafasına sokmak”. Yn. “Vazo sto kefalı tu” (“Βάζω στο κεφάλι του”) örneğinde “kafasına” ve “sokmak” (vazo) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
9. Tr. “Kafasını vurmak”. Yn. “Htıpo to kefalı mu” (“Χτυπώ το κεφάλι μου” / Çv. Kafamı vuruyorum, kafama vuruyorum): bu örnekte “kafasını” ve “vurmak” (htıpo) sözcüklerinin iki dilde de deyimsel anlamı aynıdır.
10. Tr. “Kafasını duvarlara vurmak”. Yn. “Htıpo to kefalı mu ston tiho” (“Χτυπώ το κεφάλι μου στον τοίχο” /Çv. Kafamı duvara vuruyorum) örneğinde de tüm sözcükler aynı anlamda kullanılmıştır.

3.3.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

11. Tr. “Baş alamamak”. Yn. “Den sikono kefalı” (“Δεν σηκώνω κεφάλι”), (Çv. “Baş kaldırmamak”): bu örnekte her iki dilde “baş” kelimesi ortaktır ama kullanılan fiillerin gerçek anlamı tamamen farklıdır. Türkçe deyimde “alamamak”, Yunanca deyimde ise “kaldırmamak” (den sikono) fiili kullanılmış olmasına rağmen deyimsel anlam tamamiyle aynıdır.
12. Tr. “Baş belası olmak”. Yn. “Belas sto kefalı mu” (“Μπελάς στο κεφάλι μου”) (Çv. “Başımda bela, başıma bela”) örneğinde her iki dilde aynı sözcükler mevcuttur ama Yunanca deyimde görüldüğü gibi farklı bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca “olmak” fiili eksiktir.
13. Tr. “Başı belaya uğramak/girmek”. Yn. “Mpeno se mpelades” (“Μπαίνω σε μπελάδες”), (Çv. “Belaya girmek”) örneğinde “belaya” (se mpelades) ve “girmek” (mpeno) sözcükleri hem Türkçe hem Yunanca deyimde aynı anlamı taşımaktadır. Ancak Yunanca deyimde “baş” sözcüğü kullanılmamıştır.
14. Tr. “Başı beyni yerine gelmek”, Yn. “Erhonte ta miala tu sti hesi tus” (“Έρχονται τα μυαλά του στη θέση τους”), (Çv. “Beyni yerine gelmek”): bu örnekte, Türkçe deyimde “başı beyni”, Yunanca deyiminde ise sadece “beyni” (miala) sözcüğü kullanılmaktadır. Bunun dışında diğer sözcükler ortaktır⁵.

⁵ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Akli başına gelmek”

15. Tr. “Başını kurtarmak”. Yn. “Sozo to tomari mu” (“Σώζω το τομάρι μου”), (Çv. “Postumu kurtarmak”) örneğinde “kurtarmak” fiili her iki dilde kullanılmıştır ama “baş” sözcüğü sadece Türkçe deyimde bulunmaktadır. Bunun yerine Yunanca deyimde “post” (tomari) sözcüğü yer almıştır⁶.
16. Tr. “Baş tacı etmek”. Yn. “Ton eho korona sto kefali” (“Τον έχω κορώνα στο κεφάλι”) /Çv. “Başıma taç ediyorum”) örneğinde “baş” ve “taç” (korona) sözcükleri her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat Yunanca deyimde “etmek” değil, “olmak” (eho) fiili yer almıştır.
17. Tr. “Başını taştan taşa vurmak” Yn. “Htipo to kefali mu ston tiho” (“Χτυπώ το κεφάλι μου στον τοίχο”) / Çv. “Başını duvara vurmak”) örneğinde “başını” ve “vurmak” (htipo) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır. Ancak Yunanca deyimde “taştan taşa” değil, “duvara” (stoi toiho) ifadesi yer almıştır.
18. Tr. “Baştan turnağa kadar yapmak”, Yn. “Apo tin korfi os ta nihia” (“Από την κορφή ως τα νόχια”) (Çv. “Tepeden turnağa kadar”) örneğinde her iki dilde de “turnak” (nihia) sözcüğü ortaktır fakat Yunanca deyimde baş sözcüğü değil, “tepe” (korfi) sözcüğü kullanılmıştır. Deyimsel olarak anlamayındır.
19. Tr. “Başını yakmak”. Yn. “Keo kapion” (“Καίω κάποιον”), (Çv. “Birini yakmak”): bu örnekte “yakmak” (keo) fiili her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat Yunanca deyimde baş değil, “biri” (kapios) sözcüğü yer almıştır.
20. Tr. “Kafa cilalamak”. Yn. “Kano kefali” (“Κάνω κεφάλι”), (Çv. “Kafa yapmak”): bu örnekte, Türkçe deyimdeki “cilalamak” fiili yerine Yunanca deyimde “yapmak” (kano) fiili kullanılmış olup iki deyim tamamiyle aynı anlam taşımaktadır⁷.
21. Tr. “Kafadan atmak”. Yn. “Vgazo apo to kefali mu” (“Βγάζω από το κεφάλι μου”), (Çv. “Kafadan çıkarmak”) örneğinde Türkçe deyimde “atmak” fiili yerine Yunanca deyimde “çıkarmak” (vgazo) fiili kullanılmıştır.
22. Tr. “Kafası kalın”. Yn. “Hontrokefalos” (“Χοντροκέφαλος”) (Çv. “Kalın kafalı”) örneğinde, her iki dilde de aynı sözcükler kullanılmış fakat Yunancada sıfat tamlaması olarak yer almıştır.

⁶ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Postu kurtarmak”

⁷ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Kafaya almak, kafa bulmak”

23. Tr. “Kafasını yarmak”. Yn. “Anigo to kefali tu” (“Ανοίγω το κεφάλι του”) (Çv. “Kafasını açmak/ yarmak”) örneğinde, her iki dilde *kafasını* sözcüğü ortaktır ama fiil olarak Yunanca deyimde “yarmak” değil, “açmak” (*anigo*) kullanılmıştır. Deyimsel anlamları ise aynıdır.

3.3.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

24. Tr. “Başı göğe ermek / göklerde / havada olmak”. Yn. “Petao sta sinefa” (“Πετάω στα σύννεφα” / Çv. “Bulutlarda uçmak”) örneğinde bu anlam her dilde farklı bir deyimsel şekilde ve farklı kelimeler kullanılması ile ifade edilmiştir⁸.
25. Tr. “Başı kabak olmak”. Yn. “İne glompos” (“Είναι γλόμπος”), (Çv. “Ambul olmak”) örneğinde de Yunanca deyimde “baş” ve “kabak” sözcükleri değil, “glompos” (*ambul*) sözcüğü kullanılmıştır.
26. Tr. “Başına ekşimek”. Yn. “Fortonome sto kefali tu” (“Φορτώνομαι στο κεφάλι του”), (Çv. “Başına yüklenmek”) örneğinde, “baş” sözcüğü her iki dilde aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat Türkçe deyimde “ekşimek”, Yunanca deyimde ise “yüklenmek” (*fortonome*) fiilleri mevcuttur.
27. Tr. “Kafası ağır çalışmak”. Yn. “İne argostrofos” (“Είναι αργόστροφος”), (Çv. “Yavaş dönen biridir”): bu örnekte, iki dildeki ifadeler görüldüğü gibi tamamen farklıdır. Yunanca deyimde “kafa” sözcüğü yer almamaktadır.
28. Tr. “Kafayı bulmak”. Yn. “Kano kefali” (“Κάνω κεφάλι”), (Çv. “Kafa yapmak”): bu örnekte iki dilde kullanılan fiiller farklıdır. Türkçede “bulmak”, Yunancada ise “yapmak” (*kano*) fiili kullanılmıştır⁹.
29. Tr. “Kafa olgunluğu”. Yn. “Egkefaliki orimotita” (“Εγκεφαλική ωριμότητα”), (Çv. “Beyin olgunluğu”) örneğinde Yunanca deyimde “kafa” sözcüğü yerine “beyin” (*egkefaliki*) sözcüğü kullanılmıştır.
30. Tr. “Kafa oyunu”. Yn. “Egkefaliko pehnidi” (“Εγκεφαλικό παιχνίδι”), (Çv. “Beyin oyunu”): bu örnekte Yunanca deyimde kafa sözcüğünün yerine “beyin” sözcüğü yer almıştır.
31. Tr. “Kafa patlamak”, Yn. “Spao to kefali u” (“Σπάω το κεφάλι μου”), (Çv. “Kafamı kırmak”) örneğinde Yunanca deyimde farklı olarak “spao” (*kırmak*)

⁸ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Bulutlarda uçmak”

⁹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Kafa yapmak”

- fiili kullanılmıştır. Bunun dışında “kafa” sözcüğü “kafamı” (*to kefalli mu*) olarak ifade edilmiştir¹⁰.
32. Tr. “Kafasını çalıştırmak”. Yn. “Dulevi to mialo tu” (“Δουλεύει το μυαλό του”), (Çv. “Akli çalışmak”) örneğinde Türkçe deyimde “kafa” sözcüğü yerine Yunan deyimde “akıl” sözcüğü kullanılmıştır.
33. Tr. “Kafası durmak”. Yn. “Stamatai to mialo tu” (“Σταματάει το μυαλό του”), (Çv. “Akli durmak”); bu örnekte Türkçe deyimdeki kafa sözcüğü yerine Yunan deyimde ise “akıl” sözcüğü kullanılmıştır.
34. Tr. “Kafası yerinde olmamak”. Yn. “Ta miala tu den ine sti thesi tus” (“Τα μυαλά του δεν είναι στη θέση τους”), (Çv. “Akli yerine olmamak”) örneğinde de “kafa” yerine akıl sözcüğü kullanılmıştır.
35. Tr. “Kafasına söz girmemek”. Yn. “Den perni apo logia” (“Δεν παίρνει από λόγια”), (Çv. “Sözden almaz”) örneğinde Yunanca deyimde kafa sözcüğü kullanılmamış olup “söz” (*logia*) sözcüğü ortak ve deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır.

Tablo 5

“Baş/Kafa” (“κεφάλι”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
10	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
11	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“alamamak” yerine “kaldırmamak” (<i>den sikono</i>)	
12	Kısmi Denklik	İfade açısından Kısmi Denklik	Yoktur	Baş kelimesinde – <i>inda</i> ekinin ilavesi (<i>στο κεφάλι μου</i>)
13	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Baş” kelimesi yoktur	
14	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Baş” kelimesi yoktur	
15	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Baş” yerine “post” (<i>tomari</i>)	

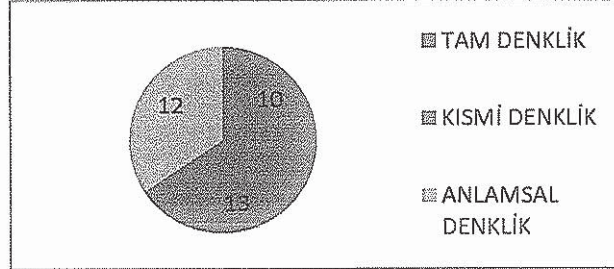
¹⁰ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Kafayı kırmak”

16	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Etmek" yerine "olmak"(eho)	"Baş"kelimesinde '- IndA"ekinin ilavesi (στοκεφάλιμον)
17	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Taştan taş" yerine "duvara" (ston toiho)	
18	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Baş" yerine "doruk"(korfi)	
19	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Baş" yerine "biri"(kapotos)	
20	Kısmi Denklik	Bir kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Cilamak"yerine "yapmak"(kano)	
21	Kısmi Denklik	Bir kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"atmak" yerine "çıkarmak"(vgazo)	
22	Kısmi Denklik	İfade açısından Kısmi Denklik	Yoktur	"Kalın" ile "kafa" kelimeleri bir sıfat olarak kullanılmıştır
23	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"yarmak" yerine "açmak"(anoigo)	
24	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
25	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
26	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"ekşimek" yerine "yüklemek"(fortonom ai)	
27	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
28	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Bulmak"yerine "yapmak"(kano)	
28	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Kafa" yerine beyin (egkefaliki)	
30	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Kafa" yerine beyin (egkefaliko)	
31	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	Patlamak yerine kırmak (spao)	
32	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Kafa" yerine "akıl"(mialo)	
33	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Kafa" yerine "akıl"(mialo)	
34	Anlamsal Denklik	Bir kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Kafa"yerine "akıl"(mialo)	
35	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde "baş" ve "kafa" kelimeleri geçen ve Yunanca karşılığı olarak değerlendirilebilecek toplam otuz beş (35) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 5'te de

gösterildiği gibi, bu deyimlerin on (10) adedi tam denklik, on üç (13) adedi kısmi denklik ve kalan on iki (12) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 5. “Baş/Kafa” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.3.2 Atasözleri

İçinde “baş” ve “kafa” kelimesi geçen toplam on sekiz (17) atasözü tespit edilmiş olup, Yunan atasözleri ile denklik ilişkileri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.3.2.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Balık baştan kokar”. Yn. “To psari vromai apo to kefalı” (“To ψάρι βρωμάει από το κεφάλι”) örneğinde “balık”, “baştan” ve “kokar” sözcükleri hem Türkçede hem Yunanca da aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “Büyük başın büyük derdi olur”. Yn. “Ta megala kefalıa eun ke megalus mpelades” (“Ta μεγάλα κεφάλια έχουν και μεγάλους πελάδες”), (Çv. “Büyük başın büyük derdi de olur”) örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de tamamiyle aynı anlamda kullanılmıştır. Tek farkı Yunan deyiminde “de” (ke) sözcüğünün yer almasıdır.

3.3.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

3. Tr. “Baş gidince ayak kalmaz”. Yn. “Opu pai to kefalı eki pai ke to podı” (“Οπου πάει το κεφάλι εκεί πάει και το πόδι”), (Çv. “Baş nereye gitse ayak da

oraya gider”) örneğinde her iki atasözde de “baş”ve “ayak” sözcükleri bulunmaktadır. Fakat fiilleri farklı bir şekilde kullanılmıştır.

3.3.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

4. Tr. “Akılsız başın cezasını ayak çeker”. Yn. “*Opios den ehi mialo ehi podia*” (“*Οποιος δεν έχει μυαλό, έχει πόδια*”), (Çv. “Akılsız olmanın ayağı vardır”) örneğinde hem Türkçe hem de Yunanca atasözde “baş” ve “ayak” sözcükleri aynı anlamdadır.
5. Tr. “Akla gelmeyen başa gelir”. Yn. “*Anthropos horis mialo hani kopo ke skopo*” (“*Άνθρωπος χωρίς μυαλό χάνει κόπο και σκοπό*”), (Çv. “Akılsız adam emeğini ve hedefini kaçıtır”): bu örnekte, Yunanca atasözde “baş” sözcüğü yerine sadece “akıl” (*mialo*) sözcüğü kullanılmış fakat anlam birebir aynıdır.
6. Tr. “Baş dille tartılır”. Yn. “*Plusia glossa ke ftoho kefali*” (“*Πλούσια γλώσσα και φτωχό κεφάλι*”), (Çv. “Zengin dil ile fakir baş”) örneğinde her iki dilde de “baş” ve “dil” sözcükleri kullanılmıştır farklı ifadeler ile aynı anlamda kullanılmıştır.
7. Tr. “Başı taşa vurmayınca akıl başa gelmez”. Yn. “*Kefali dihos metra theli htipima stin petra*” (“*Κεφάλι δίχως μέτρα θέλει χτύπημα στην πέτρα*”), (Çv. “Ölçüsüz baş taşa vurulmayı ister”) örneğinde her iki dilde hemen hemen aynı sözcükleri kullanılmış ancak görüldüğü gibi ifadeler farklı bir şekilde yer almıştır.
8. Tr. “Başın sağlığı, dünya varlığı”. Yn. “*Ke i kefali ehi egtini gia tin ygia*” (“*Και η κεφαλή έχει ευθύνη για την υγεία*”), (Çv. “Sağlık için başın da sorumluluğu var”) örneğinde de ifadeler farklı olmasına rağmen iki atasözünün de anlamları çok yakındır.
9. Tr. “Başın ağrısı kes kurtul, dışın ağrısı çek kurtul”. Yn. “*Kopse to kako apo ti riza tu*” (“*Κόψε το κακό από τη ρίζα του*” / Çv. “Kötülüğü kökünden kopar”) örneğinde görüldüğü gibi iki atasözünün ifadeleri tamamen farklıdır.
10. Tr. “Dertsiz baş, mezara taş”. Yn. “*Kufia stahia kai kufia kefalia stekun orthia*” (“*Κούφια στάχια και κούφια κεφάλια στέκουν όρθια*”), (Çv. “Boş başak ve boş baş ayakta kalır”) örneğinde de farklı bir şekilde benzer anlamlar ifade edilmiştir.

11. Tr. "Dertsiz baş olmaz". Yn. "*Sto kazani tu ponu o kathenas ehi to metriko tu*" ("*Στο καζάνι του πόνου ο καθένας έχει το μετρικό του*"), (Çv. "Dert kazanında herkesin bir payı var"): bu örnekte de her dilde farklı ifadeler yer almasına ve Yunanca atasözde *baş* sözcüğü kullanılmamış olmasına rağmen anlamsal denklik vardır.
12. Tr. "Dilini tutan başını kurtarır". Yn. "*İpe i glossa tis kefalīs kalimera ki ekini apantise an ferese esi kala tote tha ho kali mera*" ("*Είπε η γλώσσα της κεφαλής καλημέρα κι εκείνη απάντησε: αν φέρεσαι εσύ καλά τότε θα έχω καλή μέρα*"), (Çv. "Dil başa günaydın dedi, o da sen iyi davranırsan günüm aydın olacak diye cevap verdi"): bu örnekte iki atasözü anlamsal olarak denktir. Her iki dilde de "baş" ve "dil"den bahsedilmiş farklı olarak Türkçe atasözübu ifadeler kısa ve net bir şekilde yer almıştır.
13. Tr. "Eğilen baş kesilmez". Yn. "*Dentro pu ligizi den spai*" ("*Δέντρο που λυγίζει δεν σπάει*"), (Çv. "Eğilen ağaç kesilmez") örneğinde her iki dilde de "eğilen" (*pu ligizi*) ve "kesilmez" (*den spai*) sözcükleri kullanılmış ancak Yunanca atasözde "baş" değil, "ağaç" (*dentro*) sözcüğü kullanılmıştır.
14. Tr. "Gülme komşuna gelir başına". Yn. "*Allunu lakko anigis o idios peftis mesa*" ("*Άλλουνού λάκκο ανοίγεις, ο ίδιος πέφτεις μέσα*"), (Çv. "Başkasının çukuru açarsın fakat içine kendin düşersin") örneğinde de iki atasözünü farklı ifadeler ile aynı şeyi anlatmaktadır¹¹.
15. Tr. "Her başın bir derdi vardır". Yn. "*Anthropos horis vasana anthropos san na min ezise*" ("*Άνθρωπος χωρίς βάσανα, άνθρωπος σαν να μην έζησε*"), (Çv. "Dertsiz insan hiç yaşamamış insan gibidir") örneğinde de *baş* sözcüğü sadece Türk atasözünde kullanılmış ama ana anlamı veren "dert"(*vasana*) sözcüğü her iki dilde rastlanmaktadır.
16. Tr. "İyilik iki baştan olur". Yn. "*Oi Hiotes pane dio dio*" ("*Οι Χιώτες πάνε δυο δυο*" / Çv. "Sakız adalılar ikişer ikişer yürür") örneğinde her iki atasözünün anlamı aynıdır ancak Yunanca atasözde "baş" sözcüğü yer almamıştır.
17. Tr. "Tokmağı baş kazık yer". Yn. "*To kalo to siko o mpufos to troi*" ("*Το καλό το σόκο ο μπουφός το τρώει*"), (Çv. "En iyi inciri pıhu kuşu yer") örneğinde de "baş" sözcüğü sadece Türkçe atasözde yer almıştır.

¹¹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: "Kazdığı kuyuya kendisi düşmek"

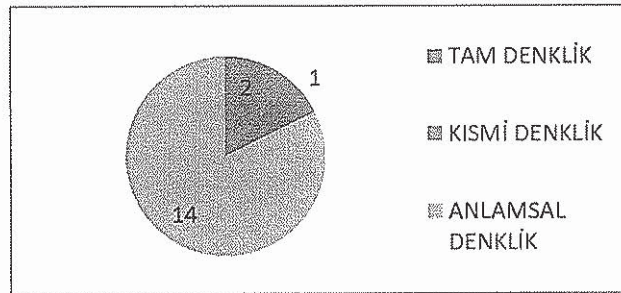
Tablo 6

"Baş/Kafa" ("κεφάλι") sözcüğü içeren atasözlerinde karşısıl çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kalmaz" yerine "gider" (pai)	"Gidince" yerine "nereye gitse" (opu pai) ifadesi
4	Anlamsal Denklik	Üç kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		"Akıl" (mialo) ve "ayak" (podia) ortak kelimelerdir
5	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
6	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik		"Baş" (kefali) ve "dil" (glossa) kelimeleri ortaktır
7	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik	"Gelmez" yoktur, "vurmuyunca" yerin e "vurulmalı" (theli htipima)	
8	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Baş" (kefali) kelimesi ortaktır
9	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
10	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Baş" kelimesi ortaktır
11	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
12	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
13	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Baş" yerine "ağaç" (dentro)	
14	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
15	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
16	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
17	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde “baş” ve “kafa” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değeriendirilebilecek toplam on sekiz (18) adet atasözü tespit edilmiştir. Grafik 6’da da gösterildiğı gibi, bu atasözlerinin iki (2) adedi tam denklik, bir (1) adedi kısmi denklik ve kalan on dört (14) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 6. “Baş/Kafa” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.4 “Boğaz” (“λαιμός”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Boğaz” kelimesinin (ETü: boğ) Yunancası “lemos” (λαιμός) olarak rastlanmaktadır. “Lemos” kelimesinin başlangıcı belli değildir fakat büyük ihtimalen Eski Yunan kelimesi “laitma” (λαϊτμά)’dan geldiği düşünülmektedir (Babiniotis: 983).

3.4.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “boğaz” sözcüğünü içeren toplam sekiz (8) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.4.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Boğazına durmak”. Yn. “*Mu stekete ston lemo*” (“*Μου στέκεται στον λαιμό*” / Çv. *Boğzımda duruyor*) örneğinde de tüm sözcükler hem Türkçede hem Yunancada aynı deyimsel anlamı taşımaktadır.
2. Tr. “Boğazı kurumak”. Yn. “*Stegnoni o lemos mu*” (“*Στεγνώνει ο λαιμός μου*” / Çv. *Boğazım kuruyor*) örneğinde “boğazı” ve “kurumak” sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
3. Tr. “Boğazını sıkmak”. Yn. “*Tu sfiggo to lemo*” (“*Τον σφίγγω τον λαιμό*” / Çv. “*Boğazından tutmak*”) örneğinde de iki dilin tüm sözcüklerinde tam denklik ilişkisi vardır.

3.4.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

4. Tr. “Boğazında kalmak”. Yn. “*Mu kathete sto lemo*” (“*Μου κάθεται στον λαιμό*”), (Çv. “*Boğazında oturmak*”) örneğinde boğaz sözcüğü her iki dilde aynı şekilde kullanılmıştır. Fakat Türkçe deyimdeki “kalmak” yerine Yunanca deyimde “oturmak” (*kathete*) fiili kullanılmıştır.
5. Tr. “Boğazına sarılmak”. Yn. “*Piano apo ton lemo*” (“*Πιάνω από τον λαιμό*”), (Çv. “*boğazından tutmak*”) örneğinde de “boğaz” sözcüğü ortak olmasına

karşın, Türkçede “sarılmak” fiili Yunancada “tutmak” (*piano*) olarak yer almaktadır.

3.4.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

6. Tr. “Boğaz boğaza gelmek”. Yn. “*Erhome stithos me stithos*” (“*Ερχομαι στήθος με στήθος*”), (Çv. “*Göğüs göğse gelmek*”): bu örnekte Türkçe deyimde “boğaz” sözcüğü yerine Yunanca deyimde “göğüs” sözcüğü kullanılmış ancak fiiller ise aynı olarak yer almıştır.
7. Tr. “Boğazına kadar borca batmak”. Yn. “*Pnigome sta hri*” (“*πνίγομαι στα χρέη*” / Çv. “*Borçlarda boğulmak, Borca batmak*”) örneğinde bu iki deyim ifadeleri oldukça farklıdır. Yunanca deyimde “boğaz” sözcüğü kullanılmamış batmak yerine ise “boğulmak” (*pnigomai*) fiili kullanılmıştır. Anlam tam olarak aynıdır.
8. Tr. “Boğazına sabırsız olmak”. Yn. “*Koiliodulos*” (“*Κοιλιόδουλος*”), (Çv. “*Karın kulu*”) örneğinde de tamamen farklı sözcükler kullanılmış olsa da iki deyim arasında anlamsal denklik söz konusudur

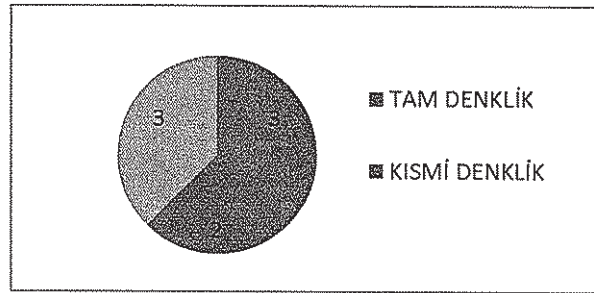
Tablo 7

“Boğaz” (“*λαιμός*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“ <i>Kalmak</i> ” yerine “ <i>oturmak</i> ” (<i>kathetai</i>)	
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“ <i>Sarılmak</i> ” yerine “ <i>tutmak</i> ” (<i>piano</i>)	“ <i>Boğazına</i> ”, “ <i>boğazından</i> ” (<i>apo to lemo</i>) olarak kullanılmıştır
6	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	“ <i>Boğaz boğaza</i> ” yerine “ <i>göğüş göğşe</i> ” (<i>stithos me stithos</i>)	
7	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
8	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde “boğaz” kelimesi geçen ve Yunanca karşılığı olarak değerlendirilebilecek toplam sekiz (8) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 7’de de gösterildiği gibi, bu deyimlerin üç (3) adedi tam denklik, iki (2) adedi kısmi denklik ve kalan üç (3) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 7. “Boğaz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.4.2 Atasözleri

Bu kategoride toplam üç (3) atasözü incelenmiş olup, Yunanca ile denklik ilişkileri sadece anlamsal olarak tespit edilmiştir:

1. Tr. “Allah açtığı boğazı aç bırakmaz”. Yn. “*Apu’hi ta tharri tu sto Theo adipnitos de meni*” (“*Από’χει τα θάρρη του στο Θεό, αδειπνητος δε μένει*”), (Çv. “Tanrı’ya umudu olan yemeksiz kalmaz”) örneğinde iki atasözünü tamamen farklı ifadeler ile aynı şeyi anlatmaktadır.
2. Tr. “Boş boğazı cehenneme atmışlar, odun yaş diye bağırması”. Yn. “*Tis polilogus i glossa ke kommeni faflatizi*” (“*Της πολυλογός η γλώσσα και κομμένη φαφλατίζει*”). (Çv. “Gezezenin dili kopmuş olsa bile konuşur”): bu örnekte de her dilde farklı ifadeler kullanılmıştır. Yunancada da “boğaz” değil, “dil” (*glossa*) sözcüğü mevcuttur.
3. Tr. “Can boğazdan gelir”. Yn. “*Nus igiis en somati igii*” (*Νους υγιής εν σώματι υγιεί*), (Çv. “Sağlıklı akıl sağlıklı vücutta (bulunur)”) örneğinde de Yunan değiminde “can”

ve “boğaz” değil, “akıl” (nus) ve “vücut” (soma) kelimeleri aynı deyimsel anlamında bulunmuştur¹².

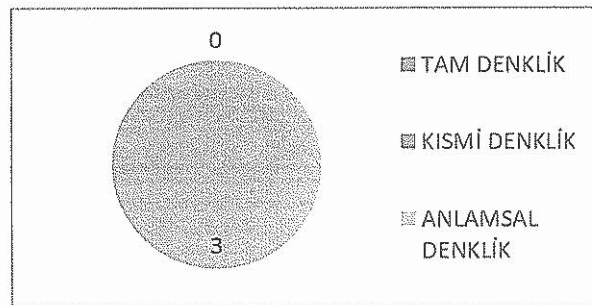
Tablo 8

“Boğaz” (“λαιμός”) sözcüğü içeren ata sözlerinde karşılıklı çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		Anlamsal Denklik
2	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		Anlamsal Denklik
3	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		Anlamsal Denklik

Değerlendirme:

Bu kategoride, iki dil arasında yapılan kıyaslama neticesinde sadece anlamsal denkliği olan üç (3) adet atasözünün olduğu tespit edilmiş olup sonuç aşağıdaki Grafik 8’de de gösterilmiştir:

Grafik 8. “Boğaz” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

¹² Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur”

3.5 “Burun” (“μύτη”) Sözcüğü İçeren Deyimlerde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Burun” sözcüğünün Yunancası “miti” (“μύτη”) kelimesidir. Bu kelime Antik Yunancada “mitis” (“μύτις”) olarak kullanılmıştır (Babiniotis: 1158).

Türkçede yer alan ve “burun” sözcüğünü içeren toplam altı (6) adet deyim incelenmiştir. Bu kategoride herhangi bir atasözü tespit edilememiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.5.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Burnunun önünde olmak”. Yn. “Brosta sti miti mu” (“Μπροστά στη μύτη μου”)örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “Burnunu her yere sokmak”. Yn. “Honi ti miti tu pantu” (“Χώνει τη μύτη του παντού” / Çv. “Burnunu her yere sokmak”) örneğinde “burun”, “her yere” ve “sokmak” sözcükleri her iki dilde de aynı deyimisel anlamdadır.

3.5.2 Kısmi Denkliği Olanlar

3. Tr. “Burun buruna olmak”. Yn. “Miti me miti” (“Μύτη με μύτη”), (Çv. “Burun ile burun”) örneğinde her iki dilde de “burun” sözcüğü iki defa kullanılmıştır. Ancak Türkçe deyimde –a hali, Yunanca deyimde ise “ile”(me) bağlacıyla ifade edilmiştir.
4. Tr. “Burnunun ucunu bile görmemek”. Yn. “Den vlepo ute ti miti mu” (“Δεν βλέπω ούτε τη μύτη μου”), (Çv. “Burnumu bile görmemek”): bu örnekte, deyimlerin anlamı aynı olmasına rağmen Yunanca deyimde “uç” sözcüğü kullanılmamıştır
5. Tr. “Kimsenin burnu kanamamak”. Yn. “Den matose miti” (“Δεν μάτωσε μύτη”), (Çv. “Burun kanamamak”) örneğinde, “burun” ve “kanamamak”

sözcükleri her iki dilde de aynı anlamı taşıyarak kullanılmış Türkçe deyimde “kimse” sözcüğü yer almamıştır.

3.5.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

6. Tr. “Burnu bir karış havada olmak”. Yn. “İne psilomitis” (“Εἶναι ψιλομύτης”), (Çv. “Yüksek burunlu olmak”): bu örnekte “burun” sözcüğü her iki deyimde kullanılmış ancak Yunanca deyimde “burun” ile birlikte “yüksek” (psilos) sözcüğü sıfat olarak yer almıştır.

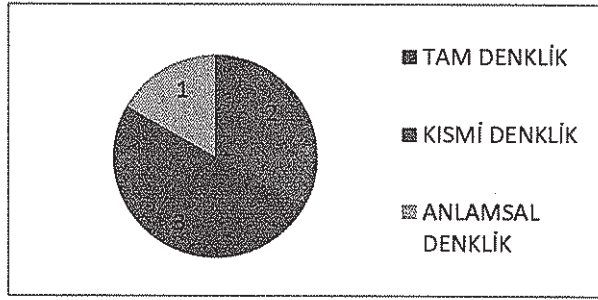
Tablo 9

“Burun” (“μύτη”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik		
2	Tam Denklik	Tam Denklik		
3	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Olmak” yoktur - “ile”(me) vardır	
4	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Uç” kelimesi yoktur	
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Kimse” kelimesi yoktur	
6	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Grafik 9’da da gösterildiği gibi, “burun” kelimesi ile ilgili bu deyimlerin iki (2) adedi tam denklik, üç (3) adedi kısmi denklik ve kalan bir (1) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafık 9. “Burun” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.6 “Dil” (“γλώσσα”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

Türkçede “dil” sözcüğünün Yunancası “glossa” (“γλώσσα”) kelimesidir (Antik Yunanca: “glossa” (“γλώσσα”) (Babiniotis: 427).

3.6.1 Deyimler

Bu kategoride toplam on altı (16) deyim incelenmiş olup bu deyimlerin Yunanca ile denklik ilişkileri şu şekilde tespit edilmiştir:

3.6.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Dilden dile düşmek”. Yn. “Pefto apo glossa se glossa” (“Πέφτω από γλώσσα σε γλώσσα”)örneğinde bütün sözcükleri hem Türkçe hem Yunanca deyimde deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
2. Tr. “Dilini ısırmak”. Yn. “Dagkono ti glossa mu” (“Δαγκώνω τη γλώσσα μου”): bu örnekte de “dilimi” ve “ısırmak” sözcükleri her iki dilde de tamiyle aynı deyimisel anlamda kullanılmıştır.
3. Tr. “Dilini koparmak”. Yn. “Kovo ti glossa tu” (“Κόβω τη γλώσσα του”) örneğinde de hem dilini hem koparıyorum sözcükleri deyimisel olarak aynı anlamdadır.
4. Tr. “Dilini yutmak”. Yn. “Katapino ti glossa mu” (“Καταπίνω τη γλώσσα μου”) örneğinde de her iki dilde de “dilini” ve “yutmak” sözcükleri deyimisel olarak tamamiyle aynı anlamda kullanılmıştır.

3.6.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

5. Tr. “Ağzı dili kurumak”. Yn. “Stegnoni to stoma mu” (“Στεγνώνει το στόμα του”), (Çv. “Ağzı kurumak”) örneğinde Türkçe deyimdeki “ağzı” sözcüğü Yunancada “ağzı” (stoma tu), “kurumak” fiili ise “kurudu” (stegnose) olarak birbirini karşılamaktadır. Ayrıca Yunanca deyimde “dil” sözcüğü yer almamıştır.

6. Tr. “Bir şeyin dilinden anlamak”. Yn. “Katalaveno ti glossa tu” (“Καταλαβαίνω τη γλώσσα του”), (Çv. “Dilini anlamak”): bu örnekte her iki dilde “dil” ve “anlamak” (katalavaino) sözcükleri benzer şekilde kullanılmıştır. Ancak Yunanca deyimde “bir şeyin” ifadesi yer almamış, “dil” sözcüğünün ise “dilinden” şekilde değil “dilini” (tin glossa tu) şeklinde ifade edilmiştir.
7. Tr. “Dil uzatmak”. Yn. “Vgazo glossa” (“Βγάζω γλώσσα”), (Çv. “Dil çıkarmak”) örneğinde her iki dilde de “dil” sözcüğü benzer şekilde kullanılmış ancak filler ise farklı şekilde yer almıştır. Türkçe deyimde “uzatmak”, Yunanca deyimde ise “çıkarmak” (vgazo) fiili kullanılmıştır¹³.
8. Tr. “Dili zehir gibi olmak”. Yn. “I glossa tu stazi dilitirio” (“Η γλώσσα του σιάζει δηλητήριο”), (Çv. “Dili zehir dökmek”): bu örnekte hem Türkçe hem de Yunanca deyimde “dili” ve “zehir” (dilitirio) sözcükleri mevcuttur. Ancak Türkçe deyimde bir benzetme söz konusudur (gibi olmak), Yunanca deyimde ise “dökmek” (stazi) fiili kullanılmıştır.

3.6.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

9. Tr. “Allah dilinden kurtarmak”. Yn. “Na min pesis sto stoma tu” (“Να μην πέσει στο στόμα του”), (Çv. “Ağıza düşmemek”) örneğinde iki dil arasındaki ifadeler tamamiyle farklıdır. “Dil” sözcüğünün yerine Yunanca deyimde “ağız”, “kurtarmak” sözcüğü yerine ise “düşmemek” (na min pesis) sözcükleri kullanılmıştır¹⁴.
10. Tr. “Dili pabuç kadar olmak”, Yn. “I glossa tu ine makria” (“Η γλώσσα του είναι μακριά”), (Çv. “Dili uzun”) örneğinde, her iki dilde de dili sözcüğü mevcuttur fakat Yunanca deyimde “pabuç kadar” yerine “uzun” (makria) sıfatı kullanılmıştır¹⁵.
11. Tr. “Dilinde tüy bitmek”. Yn. “Malliazi i glossa mu” (“Μαλλιάζει η γλώσσα μου”), (Çv. “Dili tüylenmek”): bu örnekte her iki dilde de deyimsel olarak aynı

¹³ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Dil çıkarmak”

¹⁴ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Ağıza düşmemek”

¹⁵ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Dili uzun, uzun dilli”

anlamı taşıyan ortak sözcükleri vardır ancak farklı şekilde ifade edilmiştir. Türkçe deyimdeki dilimde sözcüğü Yunanca da “*dilin*” (*i glossa mu*), “*tüy bitmek*” ifadesi ise “*tüylemek*” (*malliazi*) şeklinde ifade edilmiştir.

12. Tr. “*Dilimin ucunda*”. Yn. “*Edo to eho*” (“*Εδώ το έχω*”), (Çv. “*Buradadır*”) örneğinde aynı anlam görüldüğü gibi tamamen farklı bir şekilde ifade edilmiştir.
13. Tr. “*Dilinden kurtulamamak*”. Yn. “*Den glitonis apo to stoma tu*” (“*Δεν γλιτώνεις από το στόμα του*”), (Çv. “*Ağzından kurtulamamak*”) örneğinde her iki dilde de deyim olarak aynı anlam taşıyan “*kurtulamamak*” (*den glitonis*) fiili kullanılmış ancak Yunanca deyimde “*dilinden*” yerine “*ağzından*” sözcüğü yer almıştır.
14. Tr. “*Dilini eşek arısı soksun*”. Yn. “*Pu na fas ti glossa su*” (“*Που να φας τη γλώσσα σου*”), (Çv. “*Dilini ye*”) örneğinde deyim olarak aynı anlamda olmakla birlikte iki deyimde de kullanılan tek ortak sözcük ise “*dil*” sözcüğüdür¹⁶.
15. Tr. “*Dilini kısa tutmak*”. Yn. “*Kratao to stoma mu klisto*” (“*Κρατάω το στόμα μου κλειστό*”), (Çv. “*Ağzını kapalı tutmak*”): bu örnekte Türkçe deyimdeki “*dil*” sözcüğünün yerine Yunanca deyimde “*ağız*” sözcüğü kullanılmıştır. Bunun dışında “*kısa tutmak*” değil “*kapalı tutmak*” ifadesi mevcuttur. Deyimsel olarak iki deyim de aynı anlamı taşımaktadır¹⁷.
16. Tr. “*Diliyle yakalanmak*”. Yn. “*Ton prodose i glossa tu*” (“*Τον πρόδωσε η γλώσσα του*”) / (Çv. “*Dili onu ele verdi*”) örneğinde her iki dildedeki “*dil*” sözcüğü mevcuttur. Türkçe deyimde “*yakalanmak*”, Yunanca deyimde ise “*elverdi*” (*prodose*) fiili kullanılmıştır.

Tablo 10

“*Dil*” (“*γλώσσα*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik		
2	Tam Denklik	Tam Denklik		
3	Tam Denklik	Tam Denklik		
4	Tam Denklik	Tam Denklik		
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“ <i>Dil</i> ” kelimesi yoktur	

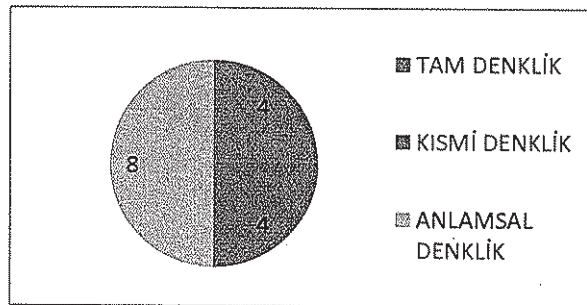
¹⁶ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Dilini ısırmak*”

¹⁷ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Az konuşmak*”

6	Kısmi Denklik	İki kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Bir şey" yoktur	"Dilinden" değil, "dilini" vardır
7	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Uzatmak" yerine "çıkarmak" (vgazo)	
8	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak" yerine "dökürmek" - "Gibi" kelimesi yoktur	
9	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
10	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Pabuç kadar" yerine "uzun" (makria)	
11	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Tüy bitmek" yerine "tüylenmek" (malliazi)	"Dilimde" değil, "dili m"
12	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
13	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"dilinden" yerine "ağızdan"	
14	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Dil" kelimesi ortakır
15	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Tutmak" fiili ortakır
16	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		"Dil" kelimesi ortakır

Değerlendirme:

İçinde "dil" kelimesi geçen toplam on altı (16) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 10'da da gösterildiği gibi, bu deyimlerin dört (4) adedi tam denklik, dört (4) adedi kısmi denklik ve kalan sekiz (8) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 10. "Dil" deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.6.2 Atasözleri

İçinde “dil” kelimesi geçen toplam on üç (13) adet atasözü tespit edilmiş olup bu atasözleri şu Grafikde sınıflandırılmıştır:

3.6.2.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Acele etme, dilini ısırsın”. Yn. “Opios viazete dagoni ti glossa tu” (“Οποιος βιάζεται δαγκώνει τη γλώσσα του”), (Çv. “Acele eden dilini ısıtır”): bu örnekte her iki dilde de kullanılan sözcükler aynı ancak dilbilgisi olarak farklıdır. Türkçe atasözdeki “acele etme” yerine Yunanca atasözde “acele eden” (opios viazetai), “ısırsın” yerine ise “ısıtır” (dagkoni) sözcükleri kullanılmıştır.
2. Tr. “Dilin kemiği yok ama kemiği kırar”. Yn. “I glossa kokkala den ehi ma kokkala tsakizi” (“Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει μα κόκκαλα τσακίζει”) örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır.
3. Tr. “Dilini tutan başını kurtarır”. Yn. “Ama kratas ti glossa su sozis tin kefali su” (“Αμα κρατάς τη γλώσσα σου, σώζει στην κεφαλή σου” / Çv. “Dilini tutarsan başını da kurtarır”) örneğinde her iki dilde de aynı anlamı taşıyan sözcükler kullanılmış sadece dilbilgisi olarak değişiklikler söz konusudur. Yunanca atasözünde üçüncü değil ikinci şahsi kullanılmış, “tutan” sözcüğü yerine ise “tutarsan” (ama kratas) sözcüğü yer almıştır.
4. Tr. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır”. Yn. “I glikia glossa vgazi to fidi apo tin tripa” (“Η γλυκιά γλώσσα βγάζει το φίδι από την τρύπα”) örneğinde de bütün sözcükler hem Yunanca hem de Türkçede tam olarak aynı anlamı taşımaktadır.

3.6.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

5. Tr. “Adamın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var?”. Yn. “Tu anthropu to kreas den trogete, to derma tu den foriete, ektos apo ti glossa ti allo meni?” (“Του ανθρώπου το κρέας δεν τρώγεται, το δέρμα του δεν φοριέται, εκτός από τη γλώσσα τί άλλο μένει;”), (Çv. “Adamın eti yenmez, derisi giyilmez, dilinden başka nesi kalır?”): Bu örnekte Türk atasözünün sonundaki “var” fiili

yerine Yunan atasözünde “*kalır*” (*meni*) fiili mevcuttur. Bunun dışında kullanılan diğer sözcükler tam aynıdır ve aynı anlam taşımaktadır.

6. Tr. “*Büyük acıların dili olmaz*”. Yn. “*Oi megali poni ine anipoti*” (“*Οι μεγάλοι πόνοι είναι ανείπωτοι*”), (Çv. “*Büyük acılar ifade edilemez*”) örneğinde her iki dilde “*büyük acılar*” (*megaloï ponoï*) ifadesi kullanılmıştır. Fakat Yunan atasözünde “*dil*” sözcüğü rastlanmamaktadır. “*Dili olmaz*” yerine “*ifade edilmez*” (*ine anipotoi*) ifadesi rastlanmaktadır.

3.6.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

7. Tr. “*Dil kısa iken dost, uzayınca düşman olur*”. Yn. “*I glossa ipsoni ke tapinoni ton anthropon*” (“*Η γλώσσα υψώνει και ταπεινώνει τον άνθρωπο*”), (Çv. “*Dil insanı hem yükseltir hem de rezil eder*”): bu örnekte her iki dilde de “*dil*” sözcüğü aynı anlamda ancak yanında farklı ifadeler ile kullanılmıştır.
8. Tr. “*Dil kılıçtan çabuk öldürür*”. Yn. “*I glossa spathi den ine ki omos kovi*” (“*Η γλώσσα σπαθί δεν είναι κι όμως κόβει*”), (Çv. “*Dil kılıç değil ama keser*”): bu örnekte her iki dilde “*dil*” ile “*kılıç*” sözcükleri arasında bir bağ kurulmuştur. Aynı anlamda fark şekilde ifade edilmiştir.
9. Tr. “*Dil kılıçtan keskindir*”. Yn. “*I glossa ine dikopo ke koftero maheri*” (“*Η γλώσσα είναι δικοπο και κοφτερό μαχαίρι*”), (Çv. “*Dil iki yanı keskin bir bıçaktır*”) örneğinde Türkçe atasözünde “*dil*” ile “*kılıç*” sözcükleri arasında, yunanca atasözde “*dil*” ile “*bıçak*” (*maheri*) sözcükleri arasında bağ kurulmuştur.
10. Tr. “*Dil söyler saklanır, baş belaya katlanır*”. Yn. “*I glossa ntropiazi to prosopo*” (“*Η γλώσσα ντροπιάζει το πρόσωπο*”), (Çv. “*Dil yüzü utandırır*”) örneğinde hem Türkçe hem de Yunanca atasözleri anlamsal olarak dengidir. “*Dil*” sözcüğü her ikisinde de kullanılmış ancak diğer ifadeler oldukça farklı bir şekilde yer almıştır.
11. Tr. “*Dilden gelen ele gelir*”. Yn. “*Thelo voithia herion, den me ofeli i glossa*” (“*Θέλω βοήθεια χειρών, δεν με οφελεί η γλώσσα*”) (Çv. “*Ellerden yardım istiyorum, dilin bana faydası yok*”): bu örnekte de hem Türkçe hem Yunanca atasözünde “*dil*” ile “*el*” sözcükleri farklı bir şekilde kullanılmıştır.
12. Tr. “*Dilden gelen elden gelmez*”. Yn. “*Alli me mpratsa mahonte ki alloi me tin glossa*” (“*Άλλοι με μπράτσα μάχονται κι άλλοι με την γλώσσα*”), (Çv. “*Bazıları*

elleriyle, bazıları ise diliyle savaşıır”) örneğinde her iki dilde de dil ile el sözcükleri arasında anlamsal bir eşit söz konusudur ancak yapısal olarak farklı bir şekilde ifade edilmiştir.

13. Tr. “*Tatlı dil çok adam aldatur*”. Yn. “*I glikia glossa vgazi ke anthropo apo tin tripa*” (“*Η γλυκιά γλώσσα βγάζει και άνθρωπο από την τρύπα*”), (Çv. “*Tatlı dil insanları bile deliğinden çıkarır*”) örneğinde tam aynı anlam ifade edilmektedir. İki dil arasındaki ortak sözcükleri ise “*tatlı*” ve “*dil*”dir. (Bkz. “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.*”)

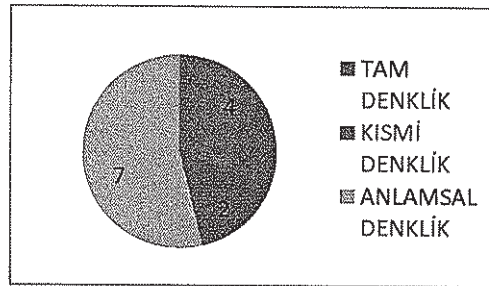
Tablo 11

“*Dil*” (“*γλώσσα*”)sözcüğü içeren atasözlerinde karşısalsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik			
2	Tam Denklik	Tam Denklik		
3	Tam Denklik	İfade İstisnası olan Tam Denklik	“ <i>Tutan</i> ” yerine “ <i>tutarsan</i> ” (<i>ama kratas</i>), “ <i>kurtarır</i> ”yerine “ <i>kurtarırsın</i> ” (<i>sozis</i>)	
4	Tam Denklik	Tam Denklik		
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“ <i>Tatlı</i> ”kelimesi yoktur	
6	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“ <i>Dili olmaz</i> ” yerine “ <i>ifade edilemez</i> ” (<i>ine anipotoi</i>)	
7	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		“ <i>Dil</i> ” kelimesi ortakdır
8	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Üç kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		“ <i>Dil</i> ”(glossa) ve “ <i>kılıç</i> ” (spathi) kelimeleri ortakdır
9	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		“ <i>Dil</i> ” (glossa) ve “ <i>keskin</i> ” (koftero) kelimeleri ortakdır
10	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		“ <i>Dil</i> ”kelimesi ortakdır
11	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		“ <i>Dil</i> ”ve “ <i>el</i> ” (heria) kelimeleri ortakdır
12	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		<i>Dil</i> ve <i>el</i> (heria) kelimeleri ortakdır
13	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Üç kelim istisnası olan Anlamsal Denklik		“ <i>Tatlı</i> ” (glikia) ve “ <i>dil</i> ”kelimeleri ortakdır

Değerlendirme:

Tespit edilen toplam on üç (13) Türkçe atasözünün Yunanca ile denklik kapsamındaki incelemesi neticesinde dört (4) adedin tam denklik, iki (2) adedinin kısmi denklik ve kalan yedi (7) adedinin ise anlamsal denklik sınıfında yer aldığı görülmüştür. Sonuçlar Grafik 11’de gösterilmiştir:

Grafik 11. “Dil” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.7 “Diş” (“δόντι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

Türk sözcüğünün “diş” Yunancası “donti”dir (“δόντι”). Kökleri Antik Yunancada “odontion” (“οδόντιον”) olarak rastlanmaktadır (Babinotis: 522).

3.7.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “diş” sözcüğünü içeren toplam altı (6) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.7.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Diş bilemek”. Yn. “Akonizo ta dontia” (“Ακονίζω τα δόντια”) örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de deyimsel açıdan tamamiyle aynı anlamındadır
2. Tr. “Dişini gıcırdatmak”. Yn. “Trizo ta dontia mu” (“Τρίζω τα δόντια μου”) örneğinde “dişini” ve “gıcırdatmak”(trizo) sözcükleri hem Türkçe’de hem Yunanca’da deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
3. Tr. “Dişini göstermek”. Yn. “Dihno ta dontia mu” (“Δείχνω τα δόντια μου”) örneğinde “dişini” ve “göstermek” (dihno) sözcükleri hem Türkçe hem Yunanca deyimde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “Dişini sıkmak”. Yn. “Sfigo ta dontia mu” (“Σφίγω τα δόντια μου”); bu örnekte “dişini” ve “sıkma”(sfigo) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.

3.7.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

5. Tr. “Onun dişine göre değil”. Yn. “Den ine gia ta dontia tu” (“Δεν είναι για τα δόντια του” / Çv. “Onun dişi için değil”) örneğinde Türkçe deyimdeki “göre” sözcüğünün yerine Yunanca deyimde “için” (gia) sözcüğü kullanılmıştır. Bunun dışında diğer sözcükler tam olarak aynı anlam taşımaktadır.

3.7.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

6. Tr. "Dişini tırnağına takmak". Yn. "Sfiggo ta dontia mu" ("Σφίγγωτα δόντια μου"), (Çv. "Dişimi sıkmak"): bu örnekte Türkçe deyimindeki "tırnağına takmak" ifadesi karşılığında Yunanca deyimde "sıkmak" (sfiggo) fiili yer almaktadır.

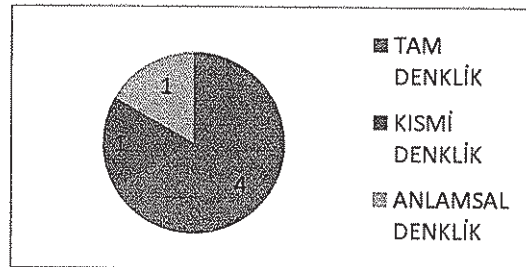
Tablo 12

"Diş" ("δόντι") sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No :	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Göre" yerine "için" (gia)	
6	Anlamsal Denklik	İki kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Tırnağına" ve "takmak" yerine "sıkmak" (sfiggo)	

Değerlendirme:

İçinde "diş" kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam altı (6) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 12'de de gösterildiği gibi, bu deyimlerin dört (4) adedi tam denklik, bir (1) adedi kısmi denklik ve kalan bir (1) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 12. "Diş" deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.7.2 Atasözleri

Türkçede yer alan ve “diş” sözcüğünü içeren Türkçe atasözleri, Yunanca atasözleri ile karşılaştırılmış ve bu mukayese neticesinde sadece anlamsal denklik olduğu tespit edilmiştir:

3.7.2.1 Anlamsal Denkliği Olanlar

1. Tr. “Dede koruk yer, torununun dişi kamaşır”. Yn. “Oi gonis efagan agura stafilia ke ta dontia ton paidion mudiasan” (“Οι γονείς έφαγαν άγουρα σταφύλια και τα δόντια των παιδιών μούδιασαν”), (Çv. “Ebeveyn olmamış üzüm yediler ve evlatların dişleri kamaştı”) örneğinde her iki atasözde de bazı ortak sözcükler olmakla beraber anlam tamamiyle aynıdır.
2. Tr. “Dişin ağrıdı çek kurtul, başın ağrıdı kes kurtul”. Yn. “Vgazo to kako apo ti riza tu” (“Βγάζω το κακό από τη ρίζα του”), (Çv. “Kötülüğü kökünden çıkarmak”) örneğinde, Türkçe atasözünde hem “diş” hem de “baş” sözcükleri kullanılmıştır. Fakat Yunanca atasözde insan vücudu ile ilgili olan sözcükler kullanılmamış, aynı anlam tamamen farklı bir şekilde ifade edilmiştir.
3. Tr. “Isıracak it dişini göstermez”. Yn. “To isiho skili na to fovase” (“Το ήσυχό σκυλί να το φοβάσαι”), (Çv. “Sakin itten korkmalısın”); bu örnekte, her iki dilde “it” (skili) sözcüğü kullanılmış, Yunanca atasözünde ise “diş” sözcüğü yer almamıştır.

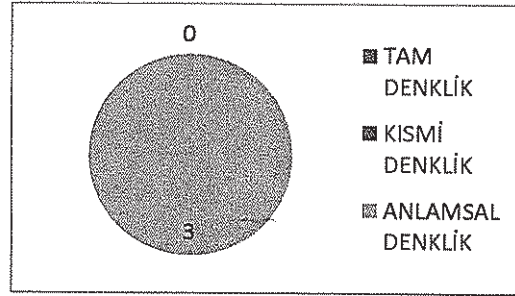
Tablo 13

“Diş” (“δόντι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Diş” kelimesi ortaktır
2	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
3	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“İt”(skili) kelimesi ortaktır

Değerlendirme:

Bu kategoride, iki dil arasında yapılan kıyaslama neticesinde sadece anlamsal denkliği olan üç (3) adet atasözünün olduğu tespit edilmiş olup sonuç aşağıdaki Şekil 13'te de gösterilmiştir:

Grafik 13. “Diş” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.8 “El” (“*χέρι*”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

Türk sözcüğünün “*el*” Yunancası “*heri*”dir (“*χέρι*”). Kökleri Antik Yunancada “*hir*” (“*χειρ*”) olarak rastlanmaktadır (Babiniotis: 1948).

3.8.1 Deyimler

İçinde “*el*” sözcüğü geçen toplam yirmi dört (24) adet Türkçe deyim incelenmiş olup bu deyimlerin Yunancadaki deyimler ile karşılaştırılması yapıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.8.1.1 Tam Denklığı Olanlar

1. Tr. “*El değiştirmek*”. Yn. “*Allazi heri*” (“*Αλλάζει χέρι*”): Bu örnekte, “*el*” ve “*değiştirmek*” (*allazi*) kelimeleri hem Türkçe, hem de Yunancada aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “*El kaldırmak*”. Yn. “*Sikono heri*” (“*Σηκώνω χέρι*”) örneğinde, “*el*” ve “*kaldırmak*” (*sikono*) kelimeleri hem Türkçe, hem de Yunanca deyimlerde ortak anlamı ile kullanılmıştır.
3. Tr. “*El koymak*”. Yn. “*Vazo heri*” (“*Βάζω χέρι*”) örneğinde de, “*el*” ve “*koymak*” (*vazo*) sözcükleri de aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “*El sürmek*”. Yn. “*Aplono heri*” (“*Απλώνω χέρι*”) örneğinde de, Yunan ve Türk sözcüklerinin arasında hiçbir deyimsel fark yoktur¹⁸.
5. Tr. “*Elden gitmek*”. Yn. “*Fevgo apo ta heria*” (“*Φεύγω από τα χέρια*”): Bu örnekte, “*elden*” (*apo ta heria*) ve “*gitmek*” (*fevgo*) sözcüklerinin deyimsel anlamı her iki dilde de aynıdır.
6. Tr. “*Elinde olmak*” (*yapabilirim*). Yn. “*İne sto heri mu*” (“*Είναι στο χέρι μου*”) örneğinde, Türkçe deyimde yer alan tüm heceler (*el*, *-in*, *-de*) ile Yunanca deyimde yer alan hecelerle benzerlik gösterdiği gibi, deyimsel anlamı da aynıdır (*el-heri*, *-in –mu*, *-de-sto*,).

¹⁸ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Eş uzatmak*”

7. Tr. "Elinden kaçmak". Yn. "Ksefeygo apo ta heria tu" ("Ξεφεύγω από τα χέρια του") örneğinde, tüm sözcükler her iki dilde de aynı deyimisel anlamda kullanılmıştır.
8. Tr. "Eline sağlık". Yn. "Gia sta heria su" ("Γεια στα χέρια σου") örneğinde de deyimisel benzerliği aynıdır.
9. Tr. "Ellerini ovuşturmak". Yn. "Trivo ta heria mu" ("Τρίβω τα χέρια μου"): bu örnekte de, "elimi" (ta heria mu) ve "ovuşturmak" (trivo) kelimeleri deyimisel açıdan aynı anlamdadır.
10. Tr. "Birinci/ikinci elden". Yn. "Apo proto/ deftero heri" ("Από πρώτο/ δεύτερο χέρι") örneğinde, "birinci/ikinci" (proto/deftero) ve "el" sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır.

3.8.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

11. Tr. "El sıkışmak". Yn. "Sfiggo ta heria" ("Σφίγγω τα χέρια"), (Çv. "Elleri sıkıkmak") örneğinde, bu iki deyimde de aynı kelimeler farklı şekillerde kullanılmaktadır; Türkçedeki "el", Yunancada "elleri" (ta heria), "sıkışmak" fiili ise "sıkıkmak" (sfiggo) olarak kullanılmıştır.
12. Tr. "El vermek". Yn. "Dino ena heraki" ("Δίνω ένα χεράκι"), (Çv. "Bir el vermek"): bu örnekte, "el" kelimesi Yunanca deyimde "bir" (ena) zamiri ile beraber "el" (heraki) olarak kullanılmıştır. "Vermek" fiili (dino) her iki dilde de ortaktır.
13. Tr. "Eli açık". Yn. "Anihtoheris" (Ανοιχτοχέρης), (Çv. "Açık elli") örneğinde, Türkçe deyimde de aynı anlama gelen Yunancadaki "açık" ve "el" kelimelerden oluşan bir sıfat (anoihtoheris) kullanılmaktadır.
14. Tr. "Eli hafif". Yn. "Ehi elafri heri" ("Έχει ελαφρό χέρι"), (Çv. "Hafif eli var"): bu örnekte, "el" ve "hafif" (elafri) sözcükleri her iki dilde de kullanılmıştır, fakat Yunancada ayrıca "var" (ehi) fiili de mevcuttur.
15. Tr. "Eli ağır". ("insana vurunca çok acıtan"). Yn. "Ehi vari heri" ("Έχει βαρό χέρι"), (Çv. "Ağır eli var") örneğinde de bu deyimisel anlam aynı şekilde kullanılmaktadır.
16. Tr. "Eli sıkı". Yn. "Sfihtoheris" ("Σφιχτοχέρης"), (Çv. "Sıkı elli"): Bu örnekte de Türkçe deyim Yunancada bir sıfat ile ifade edilmektedir.

17. Tr. “Eli uzun”. Yn. “Makriheris” (“Μακροχέρης”), (Çv. “Uzun elli”)örneğinde de aynı duruma rastlanmaktadır.
18. Tr. “Eli yatmak”. Yn. “Piani to heri tu” (“Πιάνει το χέρι του”), (Çv. “Eli tutmak”) örneğinde, her iki dilde de “el” sözcüğü kullanılmış olsa da, farklı fiiller bulunmaktadır. Türkçedeki “yatmak” fiilinin yerine Yunancada “tutmak” (piani) fiili tercih edilmiştir.
19. Tr. “Elinden gelmek”. Yn. “Pernai apo to heri mu” (“Περνάει από το χέρι μου”), (Çv. “Elinden geçmek”) örneğinde kullanılan fiiller farklıdır. Türkçede “gelmek”, Yunancada ise “geçmek” (pernai) fiilleri aynı deyimsel anlamdadır.

3.8.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

20. Tr. “El altında”. Yn. “Sto heri” (“Στο χέρι”), (Çv. “Elde”) örneğinde, “el” sözcüğü her iki dilde de bulunsu da, Yunancada “altında”ifadesi yoktur. Bunun yerine “sto”tanımı (-da eki) kullanılmaktadır.
21. Tr. “Eli ayağı olmak”. Yn. “İne to deksi mu heri” (“Είναι το δεξί μου χέρι”), (Çv. “Sağ elimdir”) örneğinde, Türkçe deyimde hem “el” hem de “ayak”kelimeleri kullanılmıştır. Yunancada ise sadece “el” kelimesi kullanılmış olup, her zaman “sağ” (deksi) sıfatından eşlik edilmektedir¹⁹.
22. “Eli kalem tutmak”. Yn. “Ehi pena” (“Έχει πένα”),(Çv. “Kalemi var”).:Bu örnekte, Yunanca deyimde “el” kelimesine rastlanmamaktadır. Söz konusu anlamın ifade edilebilmesi için “kalem” (pena) ve “var” (ehi) sözcükleri kullanılmaktadır.
23. Tr. “Elinden iş gelmez”. Yn. “Den stavroni dulia” (“Δεν σταυρώνει δουλειά”), (Çv. “İş çaprazlayamaz”) örneğinde olduğu gibi tamamen farklı ifadeler kullanılmıştır. Yunanca deyimde “el” sözcüğü bulunmamaktadır. Tek ortak kelime “iş” (dulia) kelimesidir.
24. Tr. “Elinden kurtulmak”. Yn. “Glitono apo ta nihia tu” (“Γλιτώνω από τα νόχια του” / Çv. “Tırnağından kurtulmak”): bu örnekte “kurtulmak” (glitono) fiili her iki dilde de aynı anlamda kullanılmaktadır, fakat Yunanca deyimde “el”sözcüğü değil, “turnak” (nihia) sözcüğü kullanılmıştır.

¹⁹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Sağ kolu olmak”

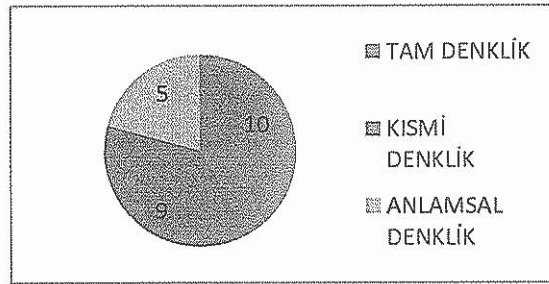
Tablo 14

"El" ("xépi") sözcüğü içeren deyimlerde karşılıklı çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
10	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
11	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Sıkışmak" yerine "sıkmak" (sifggo)	
12	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		"Bir" (ena) kelimesi ektir.
13	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Açık" ve "el" kelimeleri bir sıfat olarak kullanılmıştır
14	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Var" (ehi) kelimesi ektir
15	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Var" (ehi) kelimesi ektir
16	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Sıkı" ve "el" kelimeleri bir sıfat olarak kullanılmıştır
17	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Uzun" ve "el" kelimeleri bir sıfat olarak kullanılmıştır
18	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Yatmak" yerine "tutmak" (piani)	
19	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Gelmek" yerine "geçmek" (pernai)	
20	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik		"El", "altuna" ile beraber değil, -de eki ile beraber
21	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"El" kelimesi ortaktır
22	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Kalem" (pena) kelime si ortaktır
23	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"İş" (dulia) kelimesi ortaktır
24	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"El" yerine "tınmak" (nihia)	

Değerlendirme:

İçinde “el” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değęlendirilebilecek toplam yirmi beş (25) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 14’te de gösterildiği gibi, bu deyimlerin on (10) adedi tam denklik, dokuz (9) adedi kısmi denklik ve kalan beş (5) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 14. “El” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.8.2 Atasözleri

İçinde “el” kelimesi geçen toplam sekiz (8) adet atasözü incelenmiş olup bu atasözleri řu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.8.2.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Bir el bir eli yıkar, iki el bir yüzü yıkar”. Yn. “To ena heri nivi to allo ke ta dio to prosopo” (“To éva xépi víβei to állo kai ta duo to próσωπο”): Bu örnekte her iki dilin atasözlerinde de tam olarak aynı kelimeler kullanılmıştır.

3.8.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

İçinde “el” sözcüğü geçen Türkçe ve Yunanca atasözleri arasında kısmi denklik ilişkisine rastlanmamıştır.

3.8.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

2. Tr. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var”. Yn. “Krata me na se krato na anevume to vuno” (“Κράτα με να σε κρατώ, να ανεβούμε το βουνό”), (Çv. “El ele tutuşalım da dağa çıkalım”): Bu örnekte iki dil arasında sadece anlamsal açıdan benzerlik vardır.
3. Tr. “Çalışan el, tok karın üzerindedir”. Yn. “Gonata pu den kopiazun koilia den therapevun” (“Γόνατα που δεν κοπιάζουν, κοιλιά δεν θεραπεύουν”), (Çv. “Yorulmayan dizler, karnı doyduramaz”) örneğinde Türk atasözündeki *el* sözcüğünün yerine Yunan atasözünde “diz” (*gonata*) sözcüğü kullanılmıştır. “Karın” (*koilia*) kelimesi ise ortak olup, anlamsal olarak iki atasözü aynıdır.
4. Tr. “Elin ile koymadığın şeye dokunma”. Yn. “Opu den ftani to heri su min kremas tin kapa su” (“Όπου δεν φτάνει το χέρι σου μην κρεμάς την κάπα σου”), (Çv. “Elin yetişemediği yere ceketini asma”) örneğinde, her iki atasözü de anlamsal açıdan aynıdır ve her ikisinde de “el” sözcüğü kullanılmıştır. Ancak kullanım şekilleri tamamen farklıdır.
5. Tr. “Eli uzun olanın dili kısa olur”. Yn. “Polla heria evlogimena polla stomata kataramena” (“Πολλά χέρια ευλογημένα, πολλά στόματα καταραμένα”), (Çv. “Çok mübarek el, çok lanetli ağız”) örneğinde de farklı ifadeler kullanılmıştır. “el” sözcüğü her iki atasözünde de kullanılmış olup, Türkçedeki “dil” sözcüğünün yerine ise Yunancada “ağız” sözcüğü tercih edilmiştir.
6. Tr. “Eldeki fırsatı kaçırma, bir daha geçmez ele”. Yn. “Osa ferni i ora den ta ferni o hronos” (“Όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ο χρόνος”), (Çv. “Anın getirdiklerini zaman getiremez”) örneğinde, her iki atasözünün de anlamı ortaktır. Ancak Yunanca atasözünde farklı bir ifade şekli kullanılmış ve “el” kelimesi de kullanılmamıştır.
7. Tr. “Elden çıkan ele girmez”. Yn. To “gala ama hithi den ksanamazevete” (“Το γάλα άμα χυθεί δεν ξαναμαζεύεται”), (Çv. “Dökülen süt tekrar toplanamaz”): Bu örnekte, her iki dilde de aynı anlam olmasına rağmen, tamamen farklı sözcüklere rastlanmaktadır.
8. Tr. “Öpülecek el ısırılmaz”. Tr. “Heri pu den boris na to dagosis fila to” (“Χέρι που δεν μπορείς να το δαγκώσεις, φίλα το”), (Çv. “Isıramadığın eli öp”): Bu örnekte de her iki dilde de tam olarak aynı anlam ifade edilmektedir. Kullanılan

her üç kelime (“öpmek”, “el”, “ısırmak”) de ortaktır, ancak yapısal düzeni farklıdır.

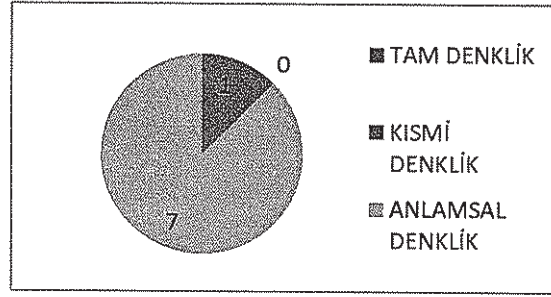
Tablo 15

“El” (“χέρι”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“El” kelimesi ortaktır
3	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
4	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“El” kelimesi ortaktır
5	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“El” kelimesi ortaktır
6	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
7	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
8	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik		“Öpmek”, “ısırmak” ve “el” kelimeleri farklı şekilde kullanılmıştır

Değerlendirme:

İçinde “el” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam sekiz (8) adet atasözü tespit edilmiştir. Grafik 15’te de gösterildiği gibi, bu deyimlerin bir (1) adedinin tam denkliği bulunmakta, yedi (7) adedinin ise anlamsal denkliği bulunmaktadır. Bu kategoride, kısmi denkliği bulunan atasözü tespit edilememiştir.

Grafik 15. “El” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.9 “Göz” (“μάτι”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

Türk sözcüğünün “göz” Yunancası “mati”dir (“μάτι”). Antik Yunancada “ommatation” (“ομμάτιον”) olarak rastlanan bir kelimedir (Babiniotis: 1056).

3.9.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “göz” sözcüğünü içeren toplam yetmiş iki (72) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.9.1.1 Tam Denkliği Olanlar

Aşağıdaki deyimlerin hem yapısal hem de anlamsal açıdan Yunancada da kullanıldığı tespit edilmiştir:

1. Tr. “Başkasında gözü olmamak”. Yn. “Den eho matia gia allon” (“Δεν έχω μάτια για άλλον” /Çv. “Başkasında gözüüm yok.”) örneğindeki bütün sözcükler her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
2. Tr. “Birine iyi / kötü gözle bakmak”. Yn. “Vlepo me kalo / kako mati kapoion” (“Βλέπω με καλό/κακό μάτι κάποιον”) örneğinin bütün sözcükleri aynı anlamda kullanılmıştır fakat “görmek” fiili Yunancada mastar olarak değil, şimdiki zaman formunda kullanılmıştır.
3. Tr. “Çıplak gözle (bakmak)”. Yn. “Me gimno mati” (“Με γυμνό μάτι” / Çv. “Çıplak gözle”) örneğinde “çıplak” ve “göz” sözcükleri her iki dildede deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “Göz banyosu yapmak”. Yn. “Kano ofthalmoluto” (“Κάνω οφθαλμόλουτρο”) örneğinde de iki dildeki sözcükler arasında hiçbir fark yoktur.
5. Tr. “Göz kamaştırmak”. Yn. “Thamponun ta matia mu” (“Θαμπώνουν τα μάτια μου” / Çv. “Gözlerim kamaşıyor.”) örneğinde “kamaştırmak” sözcüğünün yerine “thamponun” (kamaşmak) sözcüğü kullanılmıştır.
6. Tr. “Göz kırpma”. Yn. “Klino to mati” (“Κλίνω το μάτι”); Bu örnekteki “göz” sözcüğü Yunancada da aynı anlam taşımakta fakat Türkçe deyimde

kullanılan “*kırmak*” sözcüğünün yerine Yunanca deyimde “*klino*” (*kapatmak*) fiili kullanılmıştır.

7. Tr. “*Göz kırmamak*”. Yn. “*Den klino mati*” (“*Δεν κλείνω μάτι*”) örneğinde “*kırmamak*” fiili Yunanca deyimde “*den klino*” (*kapatmamak*) anlamında kullanılmıştır.
8. Tr. “*Göz ucuyla bakmak*”. Yn. “*Koitazo me tin akri tu matiu mu*” (“*Κοιτάζω με την άκρη του ματιού μου*”) örneğinde her iki dilde de aynı sözcükler kullanılmış fakat Yunancada deyimde “*mu*” (*benim*) sözcüğü de mevcuttur.
9. Tr. “*Göze çarpmak*”. Yn. “*Htupo sto mati*” (“*Χτυπώ στο μάτι*”) örneğindeki sözcükleri tam olarak aynı anlamı taşımaktadır.
10. Tr. “*Gözden kaçırmak*”. Yn. “*Ksefevgο apo ta matia tu*” (“*Ξεφεύγω από τα μάτια του*”) örneğinde “*gözden*” ve “*kaçırmak*” sözcükleri her iki dilde aynı şekilde kullanılmıştır. Ayrıca Yunanca deyimde “*tu*” (*onun*) sözcüğü de mevcuttur.
11. Tr. “*Gözden kaybolmak*”. Yn. “*Hanome apo ta matia tu*” (“*Χάνομαι από τα μάτια του*” / Çv. “*Gözünden kayboluyorum.*”) örneğinde “*gözden*” ve “*kaybolmak*” sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır. Yunanca deyimde ilave olarak “*tu*” (*onun*) sözcüğü de kullanılmıştır²⁰.
12. Tr. “*Gözden kaybetmek*”. Yn. “*Hano apo ta matia mu*” (“*Χάνω από τα μάτια μου*” / Çv. “*Gözümünden kaybediyorum.*”)) örneğinde “*gözden*” ve “*kaybetmek*” sözcükleri aynı şekilde kullanılmıştır fakat Yunanca deyiminde “*ton*” (*onu*) ve “*mu*” (*benim*) sözcükleri de mevcuttur.
13. Tr. “*Gözden uzaklaşmak*”. Yn. “*Apomakrinome apo ta matia tu*” (“*Απομακρύνομαι από τα μάτια του*”) örneğinde de bütün kelimeler aynı anlamda kullanılmış ve Yunanca deyimde ilave olarak “*tu*” (*onun*) sözcüğü de eklenmiştir.
14. Tr. “*Gözleri dışarıya fırlamak*”. Yn. “*Petahtikan ta matia ekso*” (“*Πετάχτηκαν τα μάτια έξω*” / Çv. “*Gözleri dışarı fırladı.*”) örneğinin bütün sözcükleri her iki dilde de aynı anlamı taşımaktadır.
15. Tr. “*Gözleri hiçbir şey görmemek*”. Yn. “*Ta matia mu den vlepun tipota*” (“*Τα μάτια μου δεν βλέπουν τίποτα*”) örneğinde bütün kelimeler her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır.

²⁰ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Gözden yitirmek, Görememek, Aldırış etmemek.*”

16. Tr. "Gözleri kapanmak". Yn. "Klinun ta matia mu" ("Κλείνουν τα μάτια μου" / Çv. "Gözlerim kapanıyor.") örneğinin sözcükleri de aynı deyimsel anlamı taşımaktadır.
17. Tr. "Gözleri parlamak". Yn. "Gializi to mati tu" ("Γυαλίζει το μάτι του" / Çv. "Gözleri parlıyor.") örneğinde "gözleri" sözcüğü Yunanca deyimde tekil olarak kullanılmıştır. Fiili ise aynı anlamındadır.
18. Tr. "Gözlerine inanmamak". Yn. "Den pistevo sta matia mu" ("Δεν πιστεύω στα μάτια μου" / Çv. "Gözlerime inanmıyorum."). Bu örnekte de "gözlerime" ve "inanmamak" sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
19. Tr. "Gözlerini üzerine dikmek". Yn. "Karfono ta matia mu epano tu" ("Καρφώνω τα μάτια μου επάνω του" / Çv. "Gözlerimi üzerine dikiyorum.") örneğindeki de bütün sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
20. Tr. "Gözleriyle yemek". Yn. "Troo me ta matia" ("Τρώω με τα μάτια"). Bu örnekte "gözleriyle" ve "yemek" sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
21. Tr. "Gözüne sokmak". (göstermek). Yn. "To hono sto mati tu" ("Το χώνω στο μάτι του") örneğinde "gözüne" ve "sokmak" sözcükleri aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır. Ancak Yunanca deyimde "to" (bunu) sözcüğü de eklenmiştir.
22. Tr. "Gözünü açmak". Yn. "Mu anigi ta matia" ("Μου ανοίγει τα μάτια") örneğinde hem "gözümü" hem de "açmak" sözcükleri Yunanca deyimde de tam olarak aynı anlamı taşımaktadır.
23. Tr. "Gözü doymak". Yn. "Hortenun ta matia mu" ("Χορταίνουν τα μάτια μου") örneğinde "gözüm" ve "doymak" sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
24. Tr. "Gözünde büyümek". Yn. "Megaloni sta matia mu" ("Μεγαλώνει στα μάτια μου") örneğinde "gözünde" ve "büyülemek" sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
25. Tr. "Gözü doymamak". Yn. "Den horteni to mati tu" ("Δεν χορταίνει το μάτι του") örneğinde "göz" ve "doymak" sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
26. Tr. "Gözü dönmek". Yn. "Mu yirizi to mati" ("Μου γυρίζει το μάτι") örneğinde de "gözleri" ve "dönmek" sözcükleri deyimsel anlam açısından aynı.

27. Tr. "Gözü gibi korumak". Yn. "Filao san ta matia mu" ("Φυλάω σαν τα μάτια μου") örneğinde "gözü" sözcüğü Yunanca deyimde "matia mu" (gözlerim) olarak kullanılmıştır. Bunun dışındaki diğer sözcükler deyimisel olarak aynı anlamdadır.
28. Tr. "Gözü gibi sakınmak". Yn. "Filao san ta matia mu" ("Φυλάω σαν τα μάτια μου" / Çv. Gözüm gibi koruyorum.") örneğinde de bütün sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
29. Tr. "Gözü kapalı olmak". Yn. "Me klista ta matia" ("Με κλειστά τα μάτια"): Bu örnekte kullanılan sözcükler tam olarak aynıdır fakat Yunanca deyimde "me" (ile) sözcüğü de kullanılmıştır. Bu yüzden söz dizimi açısından cümle içinde farklı bir şekilde kullanılmaktadır.
30. Tr. "Gözü korkmak". Yn. "Fovate to mati mu" ("Φοβάται το μάτι μου") örneğinde "gözü" sözcüğü "mati mu" (gözüm), "korkmak" fiili ise "fovatai" (korkmak) olarak kullanılmıştır.
31. Tr. "Gözü üzerinde olmak". Yn. "Eho ta matia mu pano su" ("Έχω τα μάτια μου πάνω σου / Çv. Gözüm üzerinde.") örneğinde de "gözü" sözcüğü "matia mu" (gözlerim) olarak ifade edilmiştir. Diğer kelimeler ise aynı şekilde kullanılmıştır.
32. Tr. "Gözü önünden gitmemek". Yn. "Den fevgi apo ta matia mu" ("Δεν φεύγει από τα μάτια μου") örneğinde "gözümün" ve "gitmiyor" sözcükleri Yunanca deyimde de aynı şekilde kullanılmıştır fakat "önünden" sözcüğü eksiktir.
33. Tr. "Kötü göz". Yn. "Kako mati" ("Κακόματι") örneğinde "kötü" ve "göz" sözcükleri deyimisel olarak aynı anlamı ifade etmektedir.
34. Tr. "Güzel gözün için yapmak". Yn. "Gia ta orea su ta matia" ("Για τα ωραία σου τα μάτια") örneğinde bütün sözcükler her iki dildede deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.

3.9.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

35. Tr. "(Bir) göz atmak". Yn. "Rihno mia matia" ("Ρίχνω μια ματιά") (Çv. "Bir bakış atmak") örneğinde iki deyim anlamının aynı olmasına rağmen "göz" sözcüğünün yerine Yunanca deyimde "bakış" sözcüğü kullanılmıştır.
36. Tr. "İyi gözle bakmak". Yn. "Perno me kalo mati" ("Παίρνω με καλό μάτι") (Çv. "İyi gözle almak") örneğinde "iyi" ve "gözle" sözcükleri her iki dilde de

deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır ancak “bakmak” fiilinin yerine Yunancada “perno” (almak) fiili kullanılmıştır.

37. Tr. “Göz koymak”. Yn. “Vazo kati sto mati” (“Βάζω κάτι στο μάτι”) (Çv. “Bir şeyi göze koymak”) örneğinde hem “göz” hem “koymak” sözcükleri her iki dilde de kullanılmıştır fakat Yunanca deyimde “kati” (bir şeyi) ifadesi de mevcuttur.
38. Tr. “Göz kapamak”. Yn. “Kano ta strava matia” (“Κάνω τα στραβά μάτια”)(Çv. “Kör gözleri yapmak”) örneğinde Türkçe deyimde kullanılan “kapamak” fiilinin yerine Yunanca deyimde “kano” (yapmak) fiili kullanılmıştır. Ayrıca “strava” (kör) sıfatı da eklenmiştir.
39. Tr. “Göze batmak”. Yn. “Mpeno sto mati” (“Μπαίνω στο μάτι”), (Çv. “Göze girmek”) örneğinde her iki deyim aynı formu var ama kullanılan fiiller farklıdır. Türkçe deyimde batmak, Yunan deyiminde ise “mpaino”(girmek)fiili mevcuttur.
40. Tr. “Göze kestirmek”. Yn. “Vazo sto mati” (“Βάζω στο μάτι”) (Çv. “Göze koymak”) örneğinde Türkçe deyimde “kestirmek” fiili, Yunanca deyimde ise “vazo” (koymak) fiili kullanılmıştır.
41. Tr. “Gözleri bulutlanmak”. Yn. “Thamponun ta matia mu” (“Θαμπώνουν τα μάτια μου”), (Çv. “Gözleri donuk olmak”) örneğinde iki deyim birbirine çok benzemektedir ama kullanılan fiiller farklıdır. Yunanca deyimde “bulutlanmak” yerinde “thamponun” (donuk olmak) fiili kullanılmıştır.
42. Tr. “Gözlerinin içi gülmek”. Yn. “Gelane ta matia mu” (“Γελάνε τα μάτια του”) (Çv. “Gözleri gülmek”) örneğinde her iki dilin deyimisel anlamı aynı ama Türkçe deyimde “içi” sözcüğü de kullanılmıştır.
43. Tr. “Gözü aç olmak”. Yn. “Me pinasmeno mati” (“Με πεινασμένο μάτι”) (Çv. “Aç göz ile”) örneğinde her iki dilde de “göz” ve “aç” sözcükleri kullanılmış ancak Yunanca deyim bağımsız cümle olarak değil, “me” (ile) sözcüğü ile başka bir cümleye bağlanarak kullanılmıştır.
44. Tr. “Gözü açık olmak”. Yn. “Anoihtomatis” (“Ανοιχτομάτης”) (Çv. “Açık gözlü”) örneğinde iki dildeki deyimlerin anlamı aynı, fakat Yunanca deyimde sıfat şeklinde rastlanmaktadır.
45. Tr. “Gözü dumanlamak”. Yn. “Tholoni to mati tu” (“Θολώνει το μάτι του”) (Çv. “Gözü donuk olmak”) örneğinde gözü sözcüğü her iki dilde aynı anlam ile kullanılmıştır fakat Türkçe deyimindeki “dumanlamak” fiilinin yerine “tholoni” (donuk olmak) fiiline rastlanmaktadır.

46. Tr. "Gözü gitmek". Yn. "Pefi to mati tu" ("Πέφτει το μάτι του"), (Çv. "Gözü düşmek") örneğinde Türkçe deyimde gitmek, Yunanca deyimde ise "pefti" (düşmek) fiili kullanılmıştır.
47. Tr. "Gözü takılmak". Yn. "Karfonete to mati tu" ("Καρφώνεται το μάτι του"), (Çv. "Gözü çivilenmek") örneğinde kullanılan fiiller farklıdır. Türkçe deyimde "takılmak", Yunan deyimde ise "karfonetai" (çivilenmek) fiili kullanılmıştır.
48. Tr. "Gözünden düşmek". Yn. "Pefi sta matia mu" ("Πέφτει στα μάτια μου") (Çv. "Gözünde düşmek"): Bu örnekte her iki dilde de "düşmek" fiili aynı şekilde kullanılmış ancak Yunanca deyimde "gözünden" değil, "gözümde" (σταμάτια μου) sözcük formu yer almıştır.
49. Tr. "Gözünü ondan alamamak". Yn. "Den mporo na paro ta matia mu apo pano tu" ("Δεν μπορώ να πάρω τα μάτια μου από πάνω του"), (Çv. "Gözümü üzerinden alamamak") örneğinde "gözünü" ve "alamamak" sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamı taşımaktadır. Fakat "ondan" sözcüğünün yerine "apo pano tu" (üzerinden) sözcüğü yer almıştır.

3.9.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

50. Tr. "Göz açıp kapayıncaya kadar olmak". Yn. "Mehri na pis kimino" ("Μέχρι να πεις κόμινω"), (Çv. "Kimyon diyene kadar"): Bu örnekte iki deyim in anlam tam olarak aynı olmasına rağmen kullanılan sözcükler tamamen farklıdır. Ayrıca Yunanca deyimde "göz" sözcüğü hiç kullanılmamıştır.
51. Tr. "Göz alabildiğine" ("Göz alabildiğince bakmak". Yn. "Opu ftani to mati" ("Όπου φτάνει το μάτι" / Çv. "Gözün vardığı yerde"): Bu örnekte deyimlerin her iki dilde de aynı anlamı taşımakta fakat farklı ifade edilmektedir. Yunanca deyimde "alabildiğine" yerine "vardığı yerde" ifadesi mevcuttur.
52. Tr. "Göz bağlamak". Yn. "Forao paropides" ("Φοράω παροπίδες"), (Çv. "At gözlüğü takmak") örneğinde de aynısı geçerlidir çünkü farklı ifadeler kullanılmıştır.
53. Tr. "Göz dikmek". Yn. "Vazo sto mati" ("Βάζω στο μάτι"), (Çv. "Göze koymak") örneğinde Türkçe deyimde "göz" sözcüğü özne, Yunanca deyimde ise

nesne olarak kullanılmıştır. Ayrıca “dikmek” fiili “vazo” (*koymak*) fiili olarak ifade edilmiştir²¹.

54. Tr. “Göz göze gelmek.” Yn. “*Sinantunte i maties mas*” (“*Συναντιούνται οι ματιές μας*”), (Çv. “*Bakışları rastlaşmak*”) örneğinde göz sözcüğünün yerinde Yunanca deyimde “*bakış*” sözcüğü, fiil olarak da “*karşılaşmak*” fiili kullanılmıştır.
55. Tr. “Göz göre göre olmak”. Yn. “*Mprosta sta matia mas*” (“*Μπροστά στα μάτια μας*”), (Çv. “*Gözlerimizin önünde*”): bu örnekteki deyimlerin anlamlar aynı ancak ifade ediliş tarzı tamamen farklıdır²².
56. Tr. “Göz gözü görmemek”. Yn. “*Den vlepo ti miti mu*” (“*Δεν βλέπω τη μύτη μου*”), (Çv. “*Burunumu bile görmemek*”) örneğinde her iki deyimde de “*görmemek*” (*den vlepo*) fiili kullanılmıştır, ama Yunan deyiminde “*göz*” öznesi eksik, nesne olarak da “*gözü*” değil, “*miti*” (*burun*) sözcüğü mevcuttur²³.
57. Tr. “Göz kararı almak/*koymak*”. Yn. “*Me to mati*” (“*Με το μάτι*”), (Çv. “*Göz ile*”): Bu örnekte de “*göz*” sözcüğü her iki deyimde de vardır fakat Türkçe deyimde “*karar*” sözcüğü ile bir isim tamlaması mevcuttur. Aksine Yunanca deyimde sadece “*me*” (*ile*) bağlacı kullanılmıştır.
58. Tr. “Göz sevdası olmak”. Yn. “*Platonikos erotas*” (“*Πλατωνικός έρωτας*”), (Çv. “*Platonik aşk*”) örneğinde de kullanılmak kullanan ifadeler tamamıyla farklıdır. Yunanca deyimde “
59. Tr. “Göz süzmek”. Yn. “*Kano ta glika matia*” (“*Κάνω τα γλυκά μάτια*”), (Çv. “*Tatlı gözler yapmak*”): Bu örnekte her iki dilde de “*göz*” sözcüğü mevcuttur. Fiil olarak Türkçe deyimde “*süzmek*”, Yunanca deyimde ise “*kano*” (*yapmak*) kullanılmıştır. Ayrıca “*göz*” sözcüğünü nitelendiren “*glika*” (*tatlı*) sıfatı da yer almaktadır.
60. Tr. “Göz yummak”. Yn. “*Etelotiflo*” (“*Εθελotyφλώ*”), (Çv. “*Bilerek kör olmak*”) örneğinde iki deyim birbirinden tamamen farklıdır. “*Göz*” sözcüğü kullanılmayıp sadece “*bilerek kör olmak*” anlamını taşıyan “*ethelotyflo*” fiili kullanılmıştır.
61. Tr. “Göze diken olmak”. Yn. “*Mpeno sto mati / vgazo mati*” (“*Μπαίνω στο μάτι / βγάζω μάτι*”), (Çv. “*Göze girmek / göz çıkarmak*”): Bu örnekte aynı anlamı

²¹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Göz koymak*”

²² Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Gözümüzün önünde*”

²³ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Burunun ucunu görmemek*”

taşıyan iki farklı Yunan deyimini mevcuttur. Birinde “*mpeno*” (*girmek*), diğesinde ise “*vgazo*” (*çıkarmak*) fiili kullanılmıştır.

62. Tr. “Gözleri çakmak çakmak olmak”. Yn. “*Ta matia tu vgazun foties*” (“*Τα μάτια του βγάζουν φωτιάς*”), (Çv. “Gözleri ateş çıkarmak”): bu örnekteki ifadeleri de farklıdır. Türkçe deyimdeki “çakmak çakmak olmak” ifadesinin yerine Yunan deyiminde “*vgazun foties*” (*ateş çıkarmak*) ifadesi kullanılmıştır²⁴.
63. Tr. “Gözleri fal taşı gibi açılmak”. Yn. “*Tu petagonte ta matia ekso*” (“*Τοι πετάγονται τα μάτιαέ ξω*”), (Çv. “Gözleri dışarıya fırlamak”) örneğinde “gözleri” sözcüğüne her iki dilde de rastlanmakta fakat Türkçe deyiminde bir benzetme (*fal taşı gibi*) Yunancadeyimde ise bir metafor kullanılmaktadır (*tu petagontai ekso – dışarıya fırlamak*).
64. Tr. “Gözlerini hayata yummak”. Yn. “*Klino ta matia mu*” (“*Κλείνω τα μάτια μου*”), (Çv. “Gözlerini kapatmak”) örneğinde “yummak” fiilinin yerine “*klino*” (*kapatmak*) fiili kullanılmıştır.
65. Tr. “Gözünü tutmamak”. Yn. “*Den mu gemizi to mati*” (“*Δεν μου γεμίζει το μάτι*”), (Çv. “Gözünü doldurmamak”) örneğinde “tutmamak” yerine Yunan deyiminde “*den gemizei*” (*doldurmuyor*) fiili kullanılmıştır. Ayrıca “göz” sözcüğü nesne olarak kullanılmıştır (*to mati-gözümü*).
66. Tr. “Gözünü fıldır fıldır olmak”. Yn. “*Pezi to mati tu*” (“*Παίζει το μάτι του*”), (Çv. “Gözünü oynamak”) örneğinde “gözünü” sözcüğü her iki dilde aynı şekilde kullanılmış ama Yunanca deyimde “*pezi*” (*oynamak*) ifadesi yer almıştır.
67. Tr. “Gözünü dışarıda olmak”. Yn. “*Pezi to mati tu*” (“*Παίζει το μάτι του*”), (Çv. “Gözünü oynamak”) örneğinde Yunanca deyimde “*dışarıda*” sözcüğü yerine “*pezi*” (*oynamak*) fiili kullanılmaktadır.
68. Tr. “Gözünü görmesin”. Yn. “*Hasu apo ta matia mu*” (“*Χάσου από τα μάτια μου*”), (Çv. “Gözünden kaybol”) örneğinde “görmesin” fiilinin yerine Yunanca deyimde “*hasu*” (*kaybol*) fiili mevcuttur. Ayrıca “gözümü” sözcüğü özne olarak kullanılmamış ve bu yüzden ilave olarak “*apo*” (*-den*) eki eklenmiştir.
69. Tr. “Gözünü kapalı olmak”. Yn. “*Me demena matia*” (“*Με δεμένα μάτια*”), (Çv. “Bağlı göz ile”) örneğinde her iki deyimde de “göz” sözcüğü mevcuttur ama

²⁴ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Gözleri dışarı fırlamak”

Türkçe deyimde “kapalı”, Yunanca deyimde ise “bağlı” (*demenā*) sıfatı kullanılmıştır. Ayrıca Yunan deyiminde “me”(ile) bağlacı da kullanılmıştır²⁵.

70. Tr. “Gözü keskin olmak”. Yn. “Aetomatis” (“*Αετομάτης*”), (Çv. “Kartal gözlü”) örneğindeki ifadeler oldukça farklı olmasına rağmen anlam aynıdır. Sadece Yunanca deyimde “aetomatis” (*kartal gözlü*) sıfatı kullanılmıştır.
71. Tr. “Gözünü dört açmak”. Yn. “Ta matia su dekatessera” (“*Τα μάτια σου δεκατέσσερα*”), (Çv. “Gözlerin on dört”) örneğinde iki dilin arasındaki ifadeler oldukça farklı ancak anlamları tam olarak aynıdır. Yunanca deyimde fiil kullanılmamış ve “dört” yerine “on dört” (*dekatessera*) rakamı yer almıştır.
72. Tr. “İki gözü”. Yn. “Matia mu” (“*Μάτια μου*”), (Çv. “Gözleri”) örneğinde “iki gözü” sözcüğü yerine “matia mu” (*gözlerim*) sözcüğü kullanılmıştır.

Tablo 16

“Göz” (“*Mātu*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No :	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
10	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
11	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
12	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
13	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
14	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
15	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur Yoktur	
16	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
17	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
18	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
19	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
20	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
21	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
22	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
23	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
24	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
25	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
26	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
27	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
28	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	

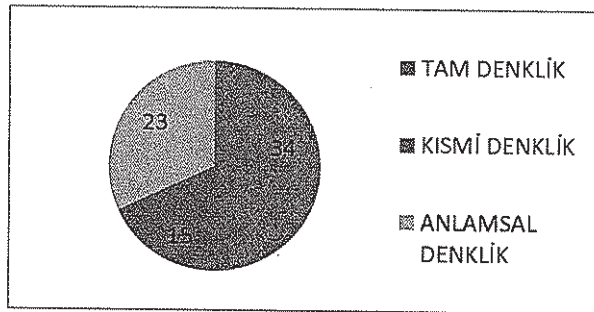
²⁵ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Gözü kapalı”

29	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
30	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
31	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
32	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
33	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
34	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
35	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Göz" yerine "bakış"(matia)	
36	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Bakmak"yerine "almak"(pairno)	
37	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		"Göz"kelimesi "göze"(sto mati)olarak kullanılmıştır
38	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kapamak"yerine "yapmak"(kano)	Kör (strava)
39	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Batmak"yerine "girmek"(mpaino)	
40	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kestirmek" yerine "koymak"(vazo)	
41	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Bulutlanmak"yerine "donuk olmak"(thamponun)	
42	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"İç"kelimesi yoktur	
43	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak"kelimesi yoktur	"İle"(me)
44	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak"kelimesi yoktur	"Göz" kelimesi sıfat olarak kullanılmıştır
45	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Dumanlamak" yerine "donuk olmak"(tholoni)	
46	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Gitmek"yerine "düşmek"(pefti)	
47	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Takılmak" yerine "çivilenmek"(karfonetai)	
48	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik		"Gözünden" kelimesi "gözümde"(sta matia mu)olarak kullanılmıştır
49	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Ondan yerine "üzerinden"(apo pano tu)	
50	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
51	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Alabildiğine" yerine "vardığı yerde"(opu)	
52	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

53	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Dikmek" yerine "koymak"(vazo)	"Göz" kelimesi "göze"(sto mati)olarak kullanılmıştır
54	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
55	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
56	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Görmek"(vlepo) fiili ortakdır
57	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Almak/koymak" yoktur	"İle"(me)
58	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
59	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
60	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
61	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Diken olmak" yerine "girmek/çıkarmak"(mpaino/vga zo)	
62	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Olmak"yerine "çıkarmak"(vga zun)	
63	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
64	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Hayata yummak" yerine "kapatmak"(klin o)	
65	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Tutmamak"yerine "doldurmamak"(den gemizi)	
66	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Fıldır fıldır olmak"yerine "oynamak"(paiz i)	
67	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Dışarıda olmak"yerine "oynamak"(paiz i)	
68	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
69	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
70	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır
71	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik	"Dört"yerine "on dört"(dekatesse ra), "açmak" fiili yoktur	
72	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		"Göz" kelimesi ortakdır

Değerlendirme:

İçinde “göz” kelimesi geçen ve Yunanca karşısı olarak değerlendirilebilecek toplam yetmiş iki (72) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 16’da da gösterildiği gibi, bu deyimlerin otuz dört (34) adedi tam denklik, on beş (15) adedi kısmi denklik ve kalan yirmi üç (23) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 16. “Göz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.9.2 Atasözleri

İçinde “göz” kelimesi geçen yirmi yedi (27) adet atasözü tespit edilmiş olup Yunan atasözleri ile denklik ilişkileri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.9.2.1 Tam Denklği Olanlar

1. Tr. “Göz görür, gönül ister”. Yn. “To mati vlepi ke i kardia zita” (“To μάτι βλέπει και η καρδιά ζητά”) örneğinde “göz”, “görür”, “gönül” ve “ister” sözcükleri her iki dilde de aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.

3.9.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

2. Tr. "Açın karnı doyar, gözü doymaz". Yn. "I pinasmeni kilia horteni to pinasmeno mati den horteni" ("Η πεινασμένη κοιλιά χορταίνει, το πεινασμένο μάτι δεν χορταίνει"), (Çv. "Aç karın doyar, aç göz doymaz") örneğinde "doyar" ve "doymaz" fiilleri her iki deyimde de kullanılmıştır (*hortaini, den hortaini*). Ancak Türkçe atasözde rastlanan "açın" ve "karnı" sözcükleri, Yunanca atasözde "aç karın" ifadesi olarak yer almıştır.
3. Tr. "Aşığın gözü kör olur". Yn. "O erotas ine tiflos" ("Ο έρωτας είναι τυφλός"), (Çv. "Aşk kördür") örneğinde iki atasöz arasındaki farklar, ilkinde "göz" sözcüğü kullanılmamış olması ve ikincisinde ise "aşık" değil "aşk" sözcüğü yer almasıdır.
4. Tr. "İki göz cefadır, dört göz sefadır". Yn. "Ta tessera matia vlepun kalitera apo ta dio" ("Τα τέσσερα μάτια βλέπουν καλύτερα από τα δύο"), (Çv. "Dört göz iki gözden daha iyi görür"): Bu örnekteki her iki dilde de "iki göz" ve "dört göz" (*dio matia, tessera*) mevcuttur. Fakat Türkçe atasözdeki "cefa" sözcüğü Yunanca atasöz olmadığı *sefa* sözcüğü yerine ise "vlepun kalitera" (*daha iyi görür*) sözcüğü kullanıldığı görülmektedir.
5. Tr. "Gören göz kılavuz istemez". Yn. "Horio pu fenete kolauzo den teli" ("Χωριό που φαίνεται κολαυόζο δεν θέλει"), (Çv. "Görünen köy kılavuz istemez"): bu örnekte, "kılavuz istemez" (*kolauzo den theli*) ifadesi her iki dilde de kullanılmış ancak Yunanca atasözde "göz" yerine "köy" (*horio*), "gören" yerine ise "görünen" (*pu fainetai*) sözcükleri yer almıştır²⁶.
6. Tr. "Göz bakar, can çeker". Yn. "To mati vlepī, i kardīa zestēni" ("Το μάτι βλέπει και η καρδιά ζεσταίνει"), (Çv. "Göz bakar, gönül ısınır") örneğinde her iki dilde de kullanılan fiiller farklıdır. Türkçe atasözde "bakar" ve "çeker", Yunanca atasözde iste "görür" (*vlepī*) ve "ısınır" (*zestēni*) fiilleri kullanılmıştır. Bunun dışında "can" sözcüğü "gönül" (*kardia*) sözcüğü ile ifade edilmiştir.
7. Tr. "Göz görür, yürek oynar". Yn. "To mati vlepī ti matia ke i kardīa perni fotia" ("Το μάτι βλέπει τη ματιά και η καρδιά παίρνει φωτιά"), (Çv. "Göz gözü görür, gönül ateşlenir") örneğinde, Yunanca atasözde "oynar" değil,

1. ²⁶ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: "Görünen köy kılavuz istemez"

“ateşlenir” (*perni fotia*) fiili kullanılmıştır. Ayrıca ilk cümlede nesne olarak “gözü” (*ti matia*) sözcüğüne de rastlanmaktadır.

8. Tr. “Gözden irak olan gönülden de irak olur”. Yn. “*Oti meni makria apo to mati meni kai makria apo tin kardia*” (“*Ο,τι μένει μακριά από το μάτι, μένει και μακριά από την καρδιά*”) / Çv. “Gözden uzak kalan gönülden de uzak kalır”): Bu örnekte fiil dışından diğer sözcükler tamamiyle aynı şekilde kullanılmıştır. Fakat fiil olarak Türkçe atasözde “olan” ve “olur”, Yunanca atasözde ise “kalan” ve “kalır” (*ό,τι μένει, μένει*) sözcükleri yer almıştır.
9. Tr. “Yürek yanmasa göz yaşarmaz”. Yn. “*An de ponesi i kardia ta matia den klene*” (“*Αν δεν πονέσει η καρδιά, τα μάτια δεν κλαίνε*”), (Çv. “Yürek acı çekmese göz ağlamaz”) örneğinde her iki dilde de atasözünün anlamı sözdizimi açısından aynı şekilde ifade edilmiş ancak fiiller farklılık arz etmiştir. Yunanca atasözde “yanmasa” yerine “acı çekmese” (*den ponesi*), “yaşarmaz” yerine ise “ağlamaz” (*den klene*) fiilleri kullanılmıştır.

3.9.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

10. Tr. “Aç gözünü, (yoksa) açarlar gözünü”. Yn. “*Ta matia su dekatessera*” (“*Τα μάτια σου δεκατέσσερα*”), (Çv. “Gözlerin on dört olsun”): bu örnekte, iki dil arasındaki tek benzerlik “göz” sözcüğünün kullanımıdır. Atasözleri her iki dilde tamamiyle farklı ifade edilse de aynı anlamı taşımaktadır.
11. Tr. “Adamın gözünü akrabaları çıkarır”. Yn. “*Otan se stravosi o dikos su su kani vathiteres kufales*” (“*Όταν σε στραβώσει ο δικός σου, σου κάνει βαθύτερες κουφάλες*”), (Çv. “Akraban yamuksa, yapılan kovuklar daha derin olur”) örneğinde, her iki dilde de akraba sözcüğü mevcuttur ama aynı anlam farklı sözcükler ile ifade edilmiştir.
12. Tr. “Ağaran baş, ağlayan göz gizlenmez”. Yn. “*O erotas ki o vihas den krivonte*” (“*Ο έρωτας κι ο βήχας δεν κρύβονται*”), (Çv. “Aşk ve öksürük gizlenmez”) örnekteki Türkçe ile Yunanca atasözlerinin benzer olduğu noktaher ikisinde de “gizlenmez” (*den krivontai*) fiilinin kullanılmasıdır. Fakat Yunanca atasözde özne olarak “baş” ve “göz” değil, “aşk” (*erotas*) ve “öksürük” (*vihas*) sözcükleri kullanılmıştır.
13. Tr. “Besle kargayı oysun gözünü”. Yn. “*Etrefa fidi ston korfo mu*” (“*Έτρεφα φίδι στον κόρφο μου*”), (Çv. “Kucağımda yılan beslemişim”) örneğinde,

Yunanca atasözde “göz” sözcüğü mevcut değil ancak burada da “beslemek” fiili kullanılmış, “karga” yerine ise “yılan” (*fidi*) sözcüğü yer almıştır. İki atasözünün anlamı aynıdır²⁷.

14. Tr. “Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz”. Yn. “*Kalitera ena mati para dio ke na min vlepun*” (“*Καλύτερα ένα μάτι παρά δύο και να μην βλέπουν*”), (Çv. “Bir göz göremeyen iki gözden daha iyidir”): bu örnekte “bir göz” ifadesi kullanılmıştır. Yunanca atasözde bir karşılaştırma yer almakta olup anlamı tamamiyle aynıdır.
15. Tr. “Çapağı alırken gözünü çıkardı”. Yn. “*Evale ta heria tu ki evgale ta matia tu*” (“*Έβαλε τα χέρια του κι έβγαλε τα μάτια του*”), (Çv. “Ellerini kullandı da kendi gözlerini çıkardı”): bu örnekte, her iki dilde de “gözlerini çıkardı” ifadesi kullanılmıştır. Fakat cümlelerin birinci bölümü farklıdır: Türkçe atasözde “çapağı alırken”, Yunanca atasözde ise “ellerini kullandı” (*evale ta heria tu*) ifadeleri yer almaktadır.
16. Tr. “Göz bir penceredir. gönle bakar”. Yn. “*Ta matia ine o kathreftis tis psihis*” (“*Τα μάτια είναι ο καθρέφτης της ψυχής*”), (Çv. “Gözler canın aynasıdır”) örneğinde, hem Türkçe hem de Yunanca atasözde “göz” sözcüğü kullanılmaktadır. Türkçe atasözde gözler pencereye, Yunanca atasözde ise aynaya(kathreftis) benzetilmektedir.
17. Tr. “Göze göz, dişe diş”. Yn. “*Omoios Omoio*” (“*Ὅμοιος ομοίω*”), (Çv. “Benzer benzerine yakın”) örneğinde atasözleri aynı anlamı taşımakta ama Yunanca atasözde vücut uzuvları değil, birbirine benzeyen şeyler/kişileri ifade eden “benzer” (*omoios*) sözcüğü kullanılmıştır.
18. Tr. “Göze yasak olmaz”. Yn. “*Se ola iparhi nomos, sta matia ohi omos*” (“*Σε όλα υπάρχει νόμος, στα μάτια όχι όμως*”), (Çv. “Her şeyde kural var ancak gözde yok”) örneğinde de aynı anlam farklı şekilde ifade edilmiştir. Türkçe atasözü bir cümleden, Yunan atasözü ise iki cümleden oluşmakta, “göz” sözcüğü burada da kullanılmakta ve aynı anlam daha analitik bir şekilde açıklanmaktadır.
19. Tr. “Gözsüzden gözlü doğar, dilsizden dilli doğar, ille deli soy kovar”. Yn. “*Apo rodo vgeni agati ki apo agati vgeni rodo*” (“*Από ρόδο βγαίνει αγκάθι κι από αγκάθι βγαίνει ρόδο*”), (Çv. “Dikenden gül çıkar, gülden diken çıkar”) örneğinde iki dil arasındaki anlam benzerdir ama ifade şekli tamamen farklıdır.

²⁷ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Koynunda yılan beslemek*”

- Yunanca atasözde göz sözcüğü değil, “gül” (*rodo*) ve “diken” (*agkathi*) sözcükleri kullanılmıştır.
20. Tr. “Gözün karnı yok ki doysun”. Yn. “*Fate matia psaria*” (“*Φάτε μάτια ψάρια*”), (Çv. “*Ey gözlerim, balık yiyin*”)örneğinde her iki atasözünde de “göz”sözcüğü mevcuttur. Ancak içeriği tamamen farklıdır. Türkçe atasözünün içeriği gerçek anlamda, Yunanca atasözünün içeriği ise metaforiktir.
21. Tr. “Güzele göz ağrısı da yakışır”. Yn. “*To omorfo koritsi ke sta kurelia fenete*” (“*Το όμορφο κορίτσι και στα κουρέλια φαίνεται*”), (Çv. “*Güzel kıza paçavralar da yakışır*”): bu örnekte de “göz” sözcüğü sadece Türkçe atasözde kullanılmıştır. Ortak nokta ise güzel (omorfo) sözcüğünün kullanımıdır.
22. Tr. “Kaş ile göz, gerisi söz”. Yn. “*I kori ki an ashimine ta mavra matia ta hi*” (“*Η κόρη κι αν ασχήμνη τα μαύρα μάτια τα χει*”), (Çv. “*Kız çirkinleşse bile kara gözleri yerindedir*”) örneğinde Yunanca ile Türkçe atasözlerinin anlamsal denklikleri vardır fakat gözsözcüğü haricinde kullanılan sözcükler tamamen farklıdır.
23. Tr. “Kaş yaparken göz çıkartır”. Yn. “*Pige gia malli ke vgike kuremenos*” (“*Πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος*”), (Çv. “*Saç almaya gitti ve kesilmiş saçla çıktı*”) örneğinde anlam aynı fakat ifade ediliş tarzı farklıdır. Türkçe atasözde “kaş”ve “göz”sözcüklerinekarşılık, Yunan atasözde “saç” (*malli*) sözcüğü kullanılarak aynı anlam ifade edilmiştir.
24. Tr. “Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz”. Yn. “*Sti hora ton tiflon o monofthalmos vasilevi*” (“*Στη χώρα των τυφλών ο μονόφθαλμος βασιλεύει*”), (Çv. “*Körlerin dünyasında kral olan bir gözlüdür*”): bu örnekte her iki dilde de hem “kör”(tiflos) hem de “göz” (*bir gözlü-monofthalmos*) sözcükleri kullanılmıştır. Anlam açısından da aynıdır ancak cümleler farklı şekile ifade edilmiştir.
25. Tr. “Körün istediği iki göz, biri ela biri boz”. Yn. “*O tiflos gia ena mati psahni, gia dio pu na pai o nus tu*” (“*Ο τυφλός ένα μάτι ψάχνει, για δύο που να πάει ο νους του*”), (Çv. “*Kör bir göz ister, iki göz hayal edemez*”) örneğinde de iki dil arasında da deyimsel benzerlikleri vardır. Her ikisinde de “kör”(tyflos) ve “göz” (*mati*)sözcükleri mevcuttur. Anlamları da tamamiyle aynıdır.
26. Tr. “Kulağı duymayanın gözü kızarmaz”. Yn. “*Allo na dis ki allo na akusis*” (“*Άλλο να δεις κι άλλο να ακούσεις*”), (Çv. “*Görmek başka duymak da başkadır*”) örneğinde de her iki dilde aynı anlam taşımaktadır. Türkçe atasözde

“kulağı” ve “gözü”, Yunanca atasözde ise “görmek” ve “duymak” (*na dis, na akusis*) sözcükleri kullanılarak aynı anlam ifade edilmiştir.

Tablo 17

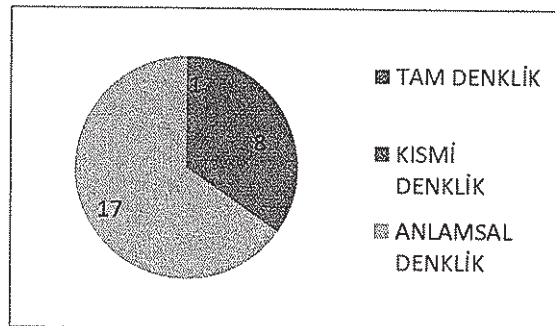
“Göz” (“*Mātu*”) sözcüğü içeren atasözlerindeki karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik	“Aç” (<i>pinasmeno</i>) kelimesi sıfat olarak iki kere kullanılmıştır	
3	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Göz” kelimesi yoktur	
4	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Sefa” yerine “daha iyi görür” (<i>vlepun kalitera</i>)	
5	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Gören göz” yerine “görünen köy” (<i>horio pu fenete</i>)	
6	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Can çeker” yerine “gönül ısınır” (<i>I kardia zestenete</i>)	
7	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Yürek oynar” yerine “gönül ateşlenir” (<i>I kardia perni fotia</i>)	
8	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“İrak” yerine “uzak” (<i>makria</i>), “ırak olur” yerine “uzak kalır” (<i>meni makria</i>)	
9	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Yanmazsa” yerine “acı çekmese” (<i>an den ponesi</i>), “yaşarmaz” yerine “ağlamaz” (<i>den klene</i>)	
10	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Göz” kelimesi ortaktır
11	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
12	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Gizlenmez” (<i>den krivonte</i>) kelimeleri ortaktır
13	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
14	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Göz” kelimesi ortaktır
15	Anlamsal Denklik	İki Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		“Göz” ve “çıkarmak” (<i>vgazo</i>) kelimeleri ortaktır
16	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		“Göz” kelimesi ortaktır

17	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	
18	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	"Göz" kelimesi ortaktır
19	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	
20	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	"Göz" kelimesi ortaktır
21	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	"Güzel" (omorfo) kelimesi ortaktır
22	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	
23	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	
24	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	"Kör" (tiflos) kelimesi ortaktır
25	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	"Kör" (tiflos) kelimesi ortaktır
26	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan	

Değerlendirme:

İçinde "göz" kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam yirmi altı (26) adet atasözü tespit edilmiştir. Grafik 17'de de gösterildiği gibi, bu atasözlerinin bir (1) adedi tam denklik, sekiz (8) adedi kısmi denklik ve kalan on yedi (17) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 17. "Göz" atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.10 “Kalp/Gönül/Yürek” (“καρδιά”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Kalp”, “gönül” ve “yürek” sözcüklerinin bütün anlamları için Yunancada sadece “kardia” (“καρδιά”) kelimesi kullanılmaktadır. Kökleri Latince (“cor”) bulunmaktadır (Babiniotis: 840).

3.10.1 Deyimler

“Kalp”, “gönül” ve “yürek” kelimelerinin hepsi Yunancada tek bir kelimeyle (kardia) ifade edildiği için, bu üç kelime aynı kategoriye alınmıştır. Neticede, toplam kırk (40) adet deyim bulunmuş olup, şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.10.1.1 Tam Denklığı Olanlar

1. Tr. “Açık yürekli/kalpli”. Yn. “Anihtokardos” (“Ανοιχτόκαρδος”) örneğinde de her iki dilde aynı anlam olmasına karşın Yunanca deyimde her iki kelimeyi karşılayan tek bir sözcük (“anoihtokardos”) kullanılmaktadır.
2. Tr. “Aslan yürekli olmak”. Yn. “Leontokardos” (“Λεοντόκαρδος”) örneğinde Yunanca deyimdeki “leontokardos” sözcüğü “aslan” ve “yürekli” sözcüklerinden oluşmuştur ve deyimsel olarak Türkçedeyim ile aynı anlamı taşımaktadır.
3. Tr. “Bütün kalbimle”. Yn. “Me oli mu tin kardia” (“Με όλη μου την καρδιά”): bu örnekte de “bütün”, “kalp” ve “ile” sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “Gönlümü çalmak”. Yn. “Mu klevi tin kardia” (“Μου κλέβει την καρδιά”) örneğinde “gönlümü” ve “çalmak” sözcükleri Türkçe ve Yunanca deyimde deyimsel anlam açısından aynıdır.
5. Tr. “Gönlünü avlamak”. Yn. “Kinigo ti kardia tu” (“Κυνηγώ την καρδιά του”) örneğinde “gönlünü” ve “avlamak” sözcükleri hem Türkçe hem de Yunanca deyimde aynı deyimsel anlam kullanılmıştır.

6. Tr. "Gönül hırsızı". Yn. "Kardiokleftis" ("Καρδιοκλέφτης") örneğinde Türkçe deyimindeki "gönül" ve "hırsız" sözcükleri Yunancada tek bir sözcükten oluşan (kardiokleftis) sözcüğü ile sağlanmakta ve aynı anlamı taşımaktadır.
7. Tr. "Gönül yıkmak". Yn. "Gremizo ti kardia" ("Γρεμίζω τη καρδιά"): bu örnekte de "gönül" ve "yıkmak" sözcükleri her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır.
8. Tr. "Kalbi çarpmak". Yn. "Kardiohtipo" ("Καρδιοχτώ") örneğinde her iki dilde de aynı sözcükler aynı anlamda kullanılmıştır.
9. Tr. "Kalbi duracak sanmak". Yn. "Nomizo tha stamatisi i kardia mu" ("Νομίζω θα σταματήσει η καρδιά μου") örneğinde "kalbi", "duracak" ve "sanmak" sözcükleri her iki dilde deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
10. Tr. "Kalbi kanamak". Yn. "Matoni i kardia mu" ("Ματώνει η καρδιά μου") örneğinde bütün sözcükler hem Türkçede hem Yunancada deyimisel olarak aynı anlamdadır.
11. Tr. "Kalbi titremek". Yn. "Tremi i kardia mu" ("Τρέμει η καρδιά μου") örneğinde "kalbim" ve "titremek" sözcükleri her iki dilde de aynı şekilde kullanılmıştır.
12. Tr. "Kalbi var" (hasta olmak). Yn. "Eho kardia" ("Έχω καρδιά") örneğinde "kalbi" ve "var" sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
13. Tr. "Kalbini açmak". Yn. "Anigo tin kardia mu" ("Ανοίγω την καρδιά μου") örneğinde "kalbini" ve "açmak" sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
14. Tr. "Kalbini ferah tutmak". Yn. "Krato tin kardia mu katari" ("Κρατώ την καρδιά μου καθαρή"): bu örnekte her iki deyimde de kullanılan bütün sözcükler aynı, deyimisel anlamı da ortakır.
15. Tr. "Kalbini kazanmak". Yn. "Kerdizi tin kardia mu" ("Κερδίζει την καρδιά μου") örneğinde tüm sözcükler hem Türkçede hem Yunancada aynı anlamda kullanılmıştır.
16. Tr. "Kalbini fethetmek". Yn. "Katakto tin kardia tu" ("Κατακτώ την καρδιά του") örneğinde "kalbini" ve "fethetmek" sözcükleri Yunanca deyimde de aynı şekilde kullanılmıştır.

17. Tr. “Kalbinin sesini dinlemek”. Yn. “*Akuo ti foni tis kardias*” (“*Ακούω τη φωνή της καρδιάς*”) örneğinde de tüm sözcükler her iki dilde deyimisel olarak aynı anlamı taşımaktadır.
18. Tr. “Yüreği ısınmak”. Yn. “*Zestenete i kardia mu*” (“*Ζεσταίνεται η καρδιά μου*”) örneğinde “yürek” ve “ısınmak” sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
19. Tr. “Yüreği yanmak”. Yn. “*Kegete i kardia mu*” (“*Καίγεται η καρδιά μου*”) örneğinde “yürek” ve “yanmak” sözcükleri her iki dilde dedeyimsel olarak aynı anlamdadır.
20. Tr. “Yüreği yaralı olmak”. Yn. “*I kardia mu ine pligomeni*” (“*Η καρδιά μου είναι πληγωμένη*”): bu örnekte “yürek”, “yaralı” ve “olmak” sözcükleri Yunanca deyimde de aynı anlamda kullanılmıştır.
21. Tr. “Yüreği/kalbi kararmak”. Yn. “*Mavrizi i kardia mu*” (“*Μαυρίζει η καρδιά μου*”): bu örnekteki tüm sözcükler hem Türkçede hem Yunanca da deyimisel olarak aynı anlamındadır.
22. Tr. “Yürek vermek”. Yn. “*Dino tin kardia mu*” (“*Δίνω την καρδιά μου*”) örneğinde her iki dilde aynı sözcükler yer almasına karşın Yunanca deyimde, “yürek” sözcüğü “yüreğimi” (*tin kardia mu*) olarak ifade edilmiştir.

3.10.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

23. Tr. “Altın kalpli olmak”. Yn. “*Ehi hrisi kardia*” (“*Έχει χρυσή καρδιά*”), (Çv. “*Altın kalbi var*”): bu örnekte bir önceki örnek ile benzerlik arz etmektedir.
24. Tr. “Candan yürekli olmak”. Yn. “*Apo kardias*” (“*Από καρδιάς*”), (Çv. “*Yürekten*”) örneğinde bu iki deyim deyimisel anlamı aynı olduğu halde, Yunanca deyimde “candan” değil sadece “yürekten” sözcüğü kullanılmıştır.
25. Tr. “Geniş yürekli olmak”. Yn. “*Megalokardos*” (“*Μεγαλόκαρδος*”), (Çv. “*Büyük yürekli olmak*”) örneğinde Türkçe deyimde geniş Yunanca deyimde ise “büyük” sıfatı birbirine karşılamakta ve aynı anlamı ifade etmektedir.
26. Tr. “Gönlü elvermemek”. Yn. “*Den tu kani kardia*” (“*Δεν του κάνει καρδιά*”), (Çv. “*Gönlü yapamamak*”) örneğinde, Yunanca deyimde “elvermiyor” sözcüğünden farklı “yapamıyor” (*den kani*) fiili kullanılmıştır fakat deyimisel olarak aynı anlam ifade edilmiştir.

27. Tr. "Gönlü tok olmak". Yn. "I kardia tu ine gemati" ("Η καρδιά του είναι γεμάτη"), (Çv. "Gönlü dolu olmak") örneğinde Türkçe deyimdeki "tok" sözcüğünün yerine Yunan deyimde "dolu" sözcüğü yer almaktadır.
28. Tr. "Gönlüne danışmak". Yn. "Akoluto/akuo ti kardia mu" ("Ακολουθώ/ ακούω την καρδιά μου"), (Çv. "Gönlüne takip etmek") örneğinde her iki dilde de gönül sözcüğü kullanılmış ancak Yunanca deyimde farklı olarak "takip etmek" fiili yer almaktadır.
29. Tr. "Gönülleri bir olmak". Yn. "I kardies tus ine san mia" ("Οι καρδιές τους είναι σαν μία"), (Çv. "Gönülleri bir gibi olmak"): bu örnekte "gönülleri", "bir" ve "olmak" sözcükleri her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır. Tek fark Yunanca deyimde ek olarak "gibi" (san) sözcüğünün de yer almasıdır.
30. Tr. "İyi/kötü kalpli olmak". Yn. "Ehi kali / kaki kardia" ("Έχει καλή/ κακή καρδιά"), (Çv. "İyi/kötü kalbi var"): bu örnekte "iyi/kötü kalp" deyimini her iki dilde aynı anlamı taşımaktadır.
31. Tr. "Kalbini /gönlünü kırmak". Yn. "Ragizo ti kardia tu" ("Ραγίζω την καρδιά του"), (Çv. "Kalbini çatlamak") örneğinde iki dilin arasında "kalbini" sözcüğü ortak (tin kardia tu) olmasına karşın kullanılan fiiller farklılık arz etmektedir. Türkçe deyimde kırmak Yunanca deyimde ise aynı deyimsel anlamı taşıyan "çatlamak" (ragizo) fiilleri mevcuttur.
32. Tr. "Taş yürekli olmak". Yn. "Ehi petrini kardia" ("Έχει πέτρινη καρδιά"), (Çv. "Taş yüreği var") örneğinde her iki dilde aynı sözcükler kullanılmış olmasına karşın ifade şekli farklılık arz etmektedir. Türkçe deyimde bir sıfat tamlaması Yunanca deyimde ise fiil cümlesi kullanılmıştır.
33. Tr. "Yüreği cız etmek/hop atmak". Yn. "I kardia mu skirtai" ("Η καρδιά μου σκιρτάει"), (Çv. "Yüreği sıçramak") örneğinde kullanılan fiiller farklıdır. Türkçede deyimde "cız etmek/hop atmak", Yunanca deyimde ise "sıçramak" (skirtai) fiili aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
34. Tr. "Yüreği dolmak". Yn. "Pligonete i kardia mu" ("Πληγώνεται η καρδιά μου"), (Çv. "Yüreği acı çekmek"): bu örnekte "yürek" sözcüğü her iki dilde bulunmakla birlikte Türkçe deyimdeki "dolmak" fiili yerine Yunanca deyimde "acı çekmek" fiili kullanılmıştır.
35. Tr. "Yüreği kan ağlamak". Yn. "Matoni i kardia mu" ("Ματώνει η καρδιά μου"), (Çv. "Yüreği kanlanmak") örneğinde Yunanca deyimde "kan

ağlamak” yerine “kanlanmak” fiili kullanılmış ve dolayısıyla iki deyim arasında kısmi bir denklik olduğu değerlendirilmiştir.

36. Tr. “Yüreğini boşaltmak”. Yn. “Anigo tin kardia mu” (“Ανοίγω την καρδιά μου”), (Çv. “Yüreğimi açmak”) örneğinde Türkçe deyimde “boşaltmak” fiili, Yunanca deyimde ise “açmak” (anigo) fiili kullanılmıştır.

3.10.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

37. Tr. “Gönlü çekmek”. Yn. “Travai i psihi mu” (“Τραβάει η ψυχή μου”), (Çv. “Canı çekmek”) örneğinde Türkçe deyimde “gönül” Yunanca deyimde ise “can” (psihi) sözcüğü kullanılmış ve “çekmek” (travai) fiili ortak olarak yer almıştır²⁸.
38. Tr. “Gönül rahatlığıyla yapmak”. Yn. “Elafra tin kardia” (“Ελαφρά την καρδιά”), (Çv. “Hafif gönül ile”) örneğinde görüldüğü üzere aynı anlamı taşıyan farklı ifadeler kullanılmıştır.
39. Tr. “Yüreği bayılmak”. Yn. “Peteno tis pinas” (“Πεθαίνω της πείνας”), (Çv. “Açlıktan ölmek”) örneğinde bu iki deyim arasında anlamsal denklik olduğu halde tamamen farklı sözcükler kullanılmıştır.
40. Tr. “Yüreği kabarmak”. Yn. “Eho varia kardia” (“Έχω βαριά καρδιά”), (Çv. “Ağır yüreğim var”): bu örnekte “yürek” sözcüğü her iki dilde kullanılmış ve farklı yapılarakara rağmen iki deyimde aynı anlamı ifade etmiştir.
41. Tr. “Yüreği/ kalbi ağzına gelmek”. Yn. “Pe i psihi mu stin kuluri” (“Πάει η ψυχή μου στην κόβλουρη”), (Çv. “Canım kuluri’ye gitmek”): bu örnekte de iki dilde kullanılan sözcükler tamamen farklıdır. Yunanca atasözünde “yürek” yerine “can” (psihi) sözcüğü kullanılmıştır. Bunun dışında ağzına gelmek Türkçe ifadesinin yerine “kuluri’ye gitmek” ifadesi yer almaktadır.

²⁸ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Canı çekmek”

Tablo 18

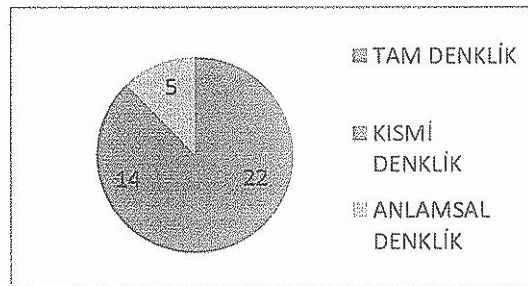
"Kalp/Gönl/Yürek" ("καρδιά") sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
10	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
11	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
12	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
13	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
14	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
15	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
16	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
17	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
18	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
19	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
20	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
21	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
22	Tam Denklik	Bir Kelime istisnası olan Tam Denklik	"Yürek" yerine "yüreğimi" (tin kardia mu	
23	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak" yerine "var"(ehi)	"Kalpli", "kalp" olarak kullanılmıştır
24	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Tam Denklik	"Can" ve "olmak" kelimeleri yoktur.	"Yürek", "yüreken" olarak kullanılmıştır
25	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Geniş" yerine "büyük"(megalos)	
26	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Elvermemek" yerine "yapamamak"(den kani)	
27	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Tok" yerine "dolu"(ge mati)	
28	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Danışmak" yerine "takip etmek"(akolutho)	
29	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		"Gibi"(san)
30	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak" yerine "var"(ehi)	"Kalpli", "kalp" olarak kullanılmıştır
31	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kırmak" yerine "çatlamak"(ragizo)	
32	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Olmak" yerine "var"(ehi)	"Yürekli", "yürek" olarak

33	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Cız etmek/hop yapmak" yerine "sıçramak"(skirtai)	kullanılmıştır
34	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Dolmak" yerine "acı çekmek" (pligonete)	
35	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Kan ağlamak" yerine "kanlanmak"(matoni)	
36	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"Boşaltmak" yerine "açmak"(anoigo)	
37	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	"Gönül" yerine "can"(psihi)	
38	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Gönül" kelimesi ortaktır
39	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
40	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		"Yürek" kelimesi ortaktır
41	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Grafik 18'de de gösterildiği gibi, bu deyimlerin yirmi bir (22) adedinin Yunanca karşılıkları ile tam denkliği bulunmaktadır. Kalan on dört (14) adet deyim kısmi denklik ve beş (5) adet deyim ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 18. "Kalp/gönül/yürek" deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.10.2 Atasözleri

Bu kategoride toplam dokuz (9) adet atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin sınıflandırılması aşağıdaki gibi yapılmıştır:

3.10.2.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Gönül kimi severse güzel odur”. Yn. “*Opion pothi i kardia ekinos ine oreos*” (“*Οποιον ποθεί η καρδιά, εκείνος είναι ωραιος*”) örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de aynı deyimsel anlamda ve aynı şekilde kullanılmıştır.

3.10.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

2. Tr. “Gönlün yazı var, kışı var”. Yn. “*I kardia ke kalokeri ehi ke himona*” (“*Η καρδιά και καλοκαίρι έχει και χειμώνα*”), (Çv. “Gönlün hem yazı hem kışı da var”) örneğinde Türkçe atasözde bulunan bütün sözcükler Yunanca atasözde de aynı anlamı taşımaktadır. Tek farkı Yunancada “hem...hem” (*ke...ke*) bağlaçlarının da kullanılmasıdır.
3. Tr. “Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz”. Yn. “*I kardia ine gialino sarai ki an ragisi den ksanakolai*” (“*Η καρδιά είναι γυάλινο σαράι κι αν ραγίσει δεν ξανακολλάει*”), (Çv. “Gönül cam bir saraydır, kırılırsa tekrar yapılmaz”): bu örnekte tüm sözcükler her iki dilde tam olarak aynı şekilde kullanılmıştır. Sadece Türkçe atasözdeki “sırça” sözcüğünün yerine Yunanca atasözde “cam” (*gialino*) sözcüğü yer almıştır.

3.10.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

4. Tr. “Gönlün sığıdığı yere köy sığar”. Yn. “*To spiti tis kardias pote den gemizi*” (“*Το σπίτι της καρδιάς ποτέ δεν γεμίζει*”), (Çv. “Gönlün evi asla dolamaz”) örneğinde her iki atasözde tam olarak aynı anlama sahiptir ancak farklı şekilde ifade edilmiştir

5. Tr. “İbadetle cennete girilmez, temiz kalp gerek”. Yn. “I katarı kardia den kratai pote kakia” (“Η καθαρή καρδιά δεν κρατάει ποτέ κακία”), (Çv. “Temiz kalp asla kötülük tutmaz”) örneğinde her iki dilde de söz konusu “temiz kalp” sözcükleri kullanılmış ve diğer sözcükler farklı olsa da aynı anlamda amaçlanmıştır.
6. Tr. “İhtiyar olsam da gönlüm tazedir”. Yn. “I kardia vastai ta gonata” (“Η καρδιά βαστάει τα γόνατα.” / Çv. “Kalp (Gönül) dizlere dayanır (tutunur)”) örneğinde hem Türkçe hem de Yunanca atasözde aynı anlam farklı bir şekildifade edilmiştir.
7. Tr. “Kalbin şahitliği yüz şahitlikten kuvvetlidir”. Yn. “Allo i thoria ki allo i kardia” (“Άλλο η θεωρία κι άλλο η καρδιά”), (Çv. “Kalp yüzden farklıdır”): bu örnekte her iki dilde de “kalp” ile “yüz” arasında bir karşılaştırma yapılmıştır.
8. Tr. “Kalp temizliği yüz temizliğinden daha gerekli”. Yn. “Kallio kokkino prosopo para mavri kardia” (“Κάλλιο κόκκινο πρόσωπο παρά μαύρη καρδιά”), (Çv. “Kırmızı yüz kara gönülünden iyidir”) örneğinde bu iki atasözde de “kalp” ile “yüz” arası benzer anlamı taşıyan bir karşılaştırma yapılmıştır.

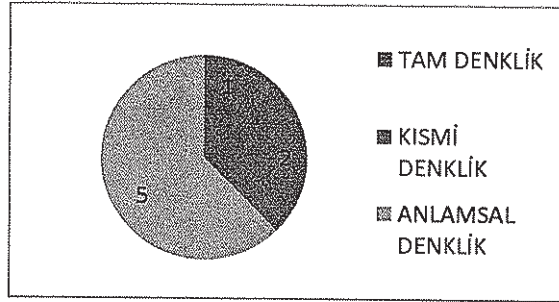
Tablo 19

“Kalp/Gönül/Yürek” (“καρδιά”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		“Hem... hem”(ke... ke)
3	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Sırça”yerine “cam”(gialino)	“Tekrar”(ksana)
4	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Gönül”kelimesi ortaktır
5	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Kalp” kelimesi ortaktır
6	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Gönül”kelimesi ortaktır
7	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Kalp” kelimesi ortaktır
8	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Grafik 19’da da gösterildiği gibi, bu atasözlerinin sadece bir (1) adedi tam denklik, iki (2) adedi kısmi denklik ve kalan beş (5) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 19. “Kalp/gönül/yürek” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.11 “Karın” (“κοιλιά”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Karın” sözcüğü Yunan dilinde “kilia”dır (“κοιλιά”). Bu kelime de Antik Yunancadan “kilia” (“κοιλιά”) gelmektedir (Babiniotis: 1421).

3.11.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “karın” sözcüğünü içeren toplam yedi (7) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra, aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.11.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Karını boş olmak”. Yn. “I kilia mu ine adia” (“Η κοιλιά μου είναι άδεια” / Çv. “Karını boş”) örneğinde “karın” ve “boş” sözcükleri her iki dilde deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “Karını doymak”. Yn. “Horteni i kilia mu” (“Χορταίνει η κοιλιά μου”) örneğinde “karın” ve “doymak” sözcükleri her iki dilde tam olarak aynı deyimisel şekilde kullanılmıştır²⁹.

3.11.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

3. Tr. “Göbek salmak”. Yn. “Kano kilia” (“Κάνω κοιλιά”), (Çv. “Göbek yapmak”) örneğinde sadece kullanılan fiiller farklıdır. Türkçede deyimde “salmak,” Yunanca deyimde ise “yapmak” (kano) fiili kullanılmıştır.
4. Tr. “Karını burnunda olmak”. Yn. “Me tin kilia sto stoma” (“Με την κοιλιά στο στόμα”), (Çv. “Karını ağzında”) örneğinde her iki deyimden anlamı tamamıyla aynıdır ve hamile olan kadınlardan bahsetmektedir. Tek farkı Yunanca deyimde “burnunda” değil “ağzında” (sto stoma) sözcüğünün kullanılmış olmasıdır.

²⁹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Karını tok olmak. Yutmamak”

3.11.1.3 Anlamsal Denklği Olanlar

5. Tr. "Karin kardeşi olmak". Yn. "Aderfos eks'ematos" ("Αδερφός εξ' αίματος"), (Çv. "Kan kardeşi") örneğinde öz kardeş olanlara hitap etmek için Türkçe deyimde "karın" yerine Yunanca deyimde "kan" (aima) sözcüğü kullanılmıştır.
6. Tr. "Karni karnına geçmek". Yn. "I kilia mu kollise stin plati" ("Η κοιλιά μου κόλλησε στην πλάτη"), (Çv. "Karni sirta yapışmak"): Bu örnekte her iki dilde "karın" sözcüğü yer almakta ve her iki deyimde de anlamı aynıdır. Fiil ve nesneler farklı olarak kullanılmıştır³⁰.
7. Tr. "Karnından konuşmak". Yn. "Ta leo apo mesa mu" ("Τα λέω από μέσα μου"), (Çv. "İçinden söylemek") örneğinde Yunanca deyimde "karın" sözcüğü kullanılmamıştır. Bunun yerine "içim" (μέσα μου) sözcüğü yer almaktadır³¹.

Tablo 20

"Karin" ("κοιλιά") sözcüğü içeren deyimlerde karşılıklı çözümleme ve denklik ilişkisi

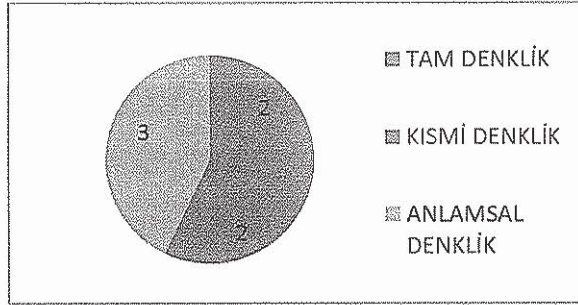
No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan	"Salmak" yerine "yapmak" (kano)	
4	Kısmi Denklik	Kısmi Denklik İki Kelime istisnası olan	"Burun" yerine "ağız" (stoma), "olmak" kelimesi yoktur	
5	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan		"Kardeş" (aderfos) kelimesi ortaktır
6	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		"Karni" kelimesi ortaktır
7	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		

³⁰ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: "Karni sirtına yapışmak"

³¹ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: "İçinden söylemek"

Değerlendirme:

Grafik 20’de de gösterildiği gibi, bu deyimlerin iki (2) adedi tam denklik, iki (2) adedi kısmi denklik ve kalan üç (3) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 20. “Karın” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.11.2 Atasözleri

İçinde “karın” sözcüğü geçen toplam dört (4) adet atasözü tespit edilmiştir:

3.11.2.1 Tam Denklği Olanlar

İçinde “karın” sözcüğü geçen ve Yunan atasözleri ile tam denklik ilişkisi olan herhangi bir Türkçe atasözü tespit edilememiştir.

3.11.2.2 Kısmi Denklği Olanlar

1. Tr. “Açın karnı doyar, gözü doymaz”. Yn. “I pinasmeni kilia horteni to pinasmeno mati den horteni” (“Η πεινασμένη κοιλιά χορταίνει, το πεινασμένο μάτι δεν χορταίνει”), (Çv. “Aç karın doyar, aç göz doymaz”): bu örnekte her iki dilde de aynı sözcükler ile aynı deyimsel anlamı ifade etmektedir. Ancak Yunanca deyimde “aç” (pinasmenos) sözcüğü sıfat olarak kullanılmıştır.

2. Tr. "Aklımda duracağına karnımda dursun". Yn. "Kalitera sto stomahi para sto mialo mu" (Καλύτερα στο στομάχι παρά στο μυαλό μου), (Çv. "Aklımda olacağına karnımda olsun") örneğinde hem Türkçe hem Yunancada "aklımda" ve "karnımda" kullanılmış ancak farklı olarak Türkçe deyimde "durmak" Yunanca deyimde ise "olmak" fiili yer almıştır.

3.11.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

3. Tr. "Boş laf karın doyurmaz". Yn. "I pina de perni apo logia" ("Η πείνα δεν παίρνει από λόγια"), (Çv. "Açlık laftan anlamaz") örneğinde her iki dilde aynı deyimsel anlam farklı bir şekilde ifade edilmiştir.
4. Tr. "Hem karnın doysun, hem de çörek bütün kalsın". Yn. "Teli ke tin pita olokleri ke ton skilo hortato" ("Θέλει και την πίτα ολόκληρη και το σκόλο χορτάτο"), (Çv. "Hem pideyi bütün kalsın hem köpeğin karnı doysun ister") örneğinde de iki deyim arasında anlamsal denklik bulunmaktadır. Ancak "karın" ve "doymak" sözcükleri her iki deyimde kullanılmıştır.

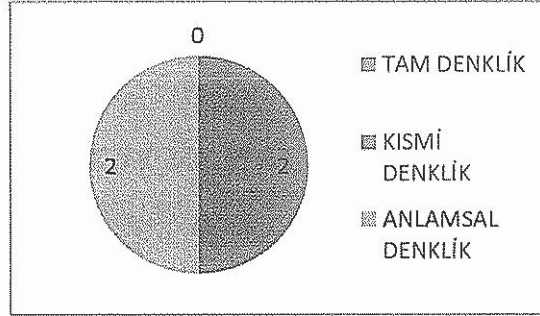
Tablo 21

"Karın" ("κοιλιά") sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan	"Aç" (pinasmenos) kelimesi sıfat olarak kullanılmıştır	"Aç" kelimesi iki kere kullanılmıştır
2	Kısmi Denklik	İki Kelime istisnası olan	"Durmak" yerine "olmak"	
3	Anlamsal Denklik	Kısmi Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		"Laf" (logia) kelimesi ortaktır
4	Anlamsal Denklik	Anlamsal Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan		
		Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Bu kategoride toplam dört (4) adet atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin yarısının kısmi denklik, diğer yarısının ise anlamsal denkliği olduğu tespit edilmiştir. Tam denklik sınıfında yer alan herhangi bir atasözü tespit edilememiştir. (Grafik 21).

Grafik 21. "Karın" atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.12 “Kulak” (“avtí”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Kulak” sözcüğü Yunan dilinde “kulak” (“avtí”) kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu kelime Ortaçağ döneminde “aftion” (“αφτίον”) şeklinde kullanılmıştır (Babiniotis: 331).

3.12.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “kulak” sözcüğünü içeren toplam yetmiş yirmi (20) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.12.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Bir kulağından girip ötekinden çıkmak”. Yn. “Apo to ena afti mpeni apo to allo vgeni” (“Από το ένα αυτί μπαίνει, από το άλλο βγαίνει”) örneğinde bütün sözcükler her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “Kulağı ağır işitmek”. Yn. “Variakui” (“Βαριακούει”), (Çv. “Ağır işitmek”) örneğinde “ağır işitmek” ifadesi her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlam taşımaktadır. Ancak Yunanca deyimde “kulak” sözcüğünün kullanılmamıştır.
3. Tr. “Kulağı sende”. Yn. “Ta aftia mu ine se sena” (“Τα αυτιά μου είναι σε σένα”) örneğinde de hem “kulağı” hem de “sende”(se sena) sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “Kulak çekmek”. Yn. “Travao afti” (“Τραβάω αυτί”) örneğinde de “kulak” ve “çekmek” sözcükleri her iki dilde de deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
5. Tr. “Kulak kapartmak/açmak”. Yn. “Tentoni/anoigi to afti tu” (“Τεντώνει/ανοίγει το αυτί του”); bu örnekte de “kulak” ve “karartmak” (tentoni)/“açmak”(anoigi) sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda kullanılmıştır. Tek fark Yunanca deyimde ilave olarak “tu” (onun) sözcüğünün kullanılmasıdır.
6. Tr. “Kulaklarına inanmamak”. Yn. “Den pistevo sta aftia mu” (“Δεν πιστεύω στα αυτιά μου”) örneğinde sözcükleri her iki dilde deyimsel olarak aynı anlamda

kullanılmıştır. Tek fark “*inanmamak*” yerine Yunanca deyimde “*inanmamak*” (*den pistevo*) fiil formu kullanılmış olmasıdır.

7. Tr. “*Kulaklarına kadar kızarmak*”. Yn. “*Kokkinizo mehri ta aftia*” (“*Κοκκινίζω μέχρι τα αυτιά*”) örneğinde hem Türkçe hem de Yunanca deyimde bütün sözcükler aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
8. Tr. “*Kulaklarını okşamak*”. Yn. “*Tu haidevun ta aftia*” (“*Του χαϊδεύουν τα αυτιά*”); bu örnekte “*kulaklarını*” ve “*okşamak*” sözcükleri her iki dilde de aynı anlamı taşımaktadır.

3.12.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

9. Tr. “*Ağzınızdan çıkan kulaklarınız işitsin*”. Yn. “*Akune ta aftia sas afta pu vgenun apo to stoma sas?*” (“*Ακούνε τα αυτιά σας αυτά που βγαίνουν από το στόμα σας;*” / Çv. “*Ağzınızdan çıkanları kulaklarınız işitiyor mu?*”) örneğinde her iki dilde de bütün sözcükler aynıdır. Tek fark Yunanca deyimde, “*işitmek*” (*akuo*) fiilinde emir kipi değil, şimdiki zaman sorusu formundadır³².
10. Tr. “*Kulağı iyi olmak*”. Yn. “*Ehi kalo afti*” (“*Έχει καλό αυτί*”), (Çv. “*İyi kulağı var*”); bu örnekte hem “*iyi*” hem de “*kulak*” sözcükleri her iki dildeki deyimde de aynı anlamındadır ancak Yunanca deyimde “*olmak*” yerine “*var*” sözcüğü mevcuttur.
11. Tr. “*Kulağına küpe etmek*”. Yn. “*Kano kati skulariki*” (“*Κάνω κατά σκουλαρίκι*”), (Çv. “*Bir şeyi küpe etmek*”) örneğinde her iki dilde de “*küpe etmek*” ifadesi aynı anlamda kullanılmıştır. Fakat Yunanca deyimde “*kulak*” sözcüğü kullanılmadığı gibi aynı zamanda “*bir şeyi*” (*kati*) ifadesi yer almıştır.
12. Tr. “*Kulak tutmak*”. Yn. “*Stino afti*” (“*Στήνω αυτί*”), (Çv. “*Kulak kurmak*”) örneğinde “*kulak*” sözcüğü hem Türkçe hem de Yunanca deyimde olmasına karşın Yunanca deyimde *tutmak* yerinde “*kurmak*” (*stino*) fiili kullanılmıştır.
13. Tr. “*Kulakları dolmak*”. Yn. “*hortenun ta aftia tu*” (“*Χορταίνουν τα αυτιά του*”), (Çv. “*Kulakları doymak*”) örneğinde her iki dilde de “*kulakları*” sözcüğü olmasının yanında farklı fiiller kullanılmıştır Türkçe deyimde “*dolmak*,” Yunanca deyimde ise “*doymak*” (*hortenun*) fiilleri mevcuttur.

³² Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Ağzından çıkan kulakların duyuyor mu?*”

3.12.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

14. Tr. "Ağız kulaklarına varmak". Yn. "Gelun ke ta aftia tu" ("Γελούν και τα αυτιά του"), (Çv. "Kulakları bile gülmek") örneğinde iki dil arasında sadece "kulak" sözcüğü ortaktır. Fakat Yunanca deyimde "ağız" ve "varmak" sözcükleri yerine kulak sözcüğü yanında "gülmek" fiili özne olarak yer almıştır.
15. Tr. "Devede kulak olmak". Yn. "O telefteos trohos tis amaksis" ("Ο τελευταίος τροχός της αμάξης"), (Çv. "Arabanın son tekeri") örneğinde aynı anlam farklı sözcükler ile ifade edilmiştir. Yunanca deyimde "kulak" sözcüğü yerine ise "araba" (amaksis), "teker" (trohos) ve "son" (teleyteos) sözcükleri kullanılmıştır³³.
16. Tr. "Kulağına çalınmak". Yn. "Mu perni ta aftia" ("Μου παίρνει τα αυτιά"), (Çv. "Kulaklarını almak"): Bu örnekte Yunanca deyimde çalınmak değil, almak (perni) fiili rastlanmaktadır. "Kulak" sözcüğü ise her iki dilde de mevcuttur.
17. Tr. "Kulağının üstüne yatmak". Yn. "Grafo sta palia mu ta paputsia" ("Γράφω στα παλιά μου τα παπούτσια"), (Çv. "Eski ayakkabılarıma yazmak") örneğinde de deyimler aynı anlamda olsa da ifade biçimleri tamamiyle farklıdır. Yunanca deyimde "kulak" değil, "ayakkabı" (papputsia) sözcüğü, fiil olarak da "yazmak" (grafo) kullanılmıştır.
18. Tr. "Kulak arkası etmek". Yn. "Kano gargares" ("Κάνω γαργάρες"), (Çv. "Gargara yapmak"): bu örnekte de görüldüğü gibi iki dilde farklı ifade şekli vardır.
19. Tr. "Kulak kesilmek". Yn. "İme olos aftia" ("Είμαι όλος αυτιά"), (Çv. "Kulaklara doluyum"): bu örnekte "kulak" sözcüğü her iki dilde kullanılmıştır. Ancak Yunanca deyimde "kesilmek" fiili yerine, farklı bir ifade biçimi olarak (doluyum, ime olos) kelimeleri kullanılmıştır.
20. Tr. "Kulaklarını tıkamak". Yn. "Klino ta aftia mu" ("Κλείνω τα αυτιά μου"), (Çv. "Kulaklarını kapatmak") örneğinde hem Türkçe hem de Yunanca deyimlerde "kulaklarını" (ta aytia mu) sözcüğü kullanılmış Yunancada fiil olarak "tıkmak" yerine, "kapatmak" fiili yer almıştır.

³³ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: "Arabanın son tekeri, Zurnanın son deliği"

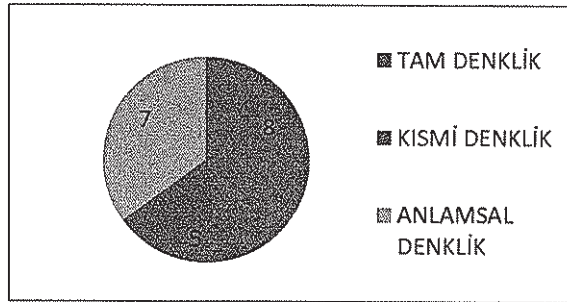
Tablo 22

“Kulak” (“avrtı”) sözcüğü içeren deyimlerde karşısalsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik	“Çıkmak” yerine “çıkanları” (<i>afta pu vgenun</i>), “İşitsin” yerine “işitiyor mu” (<i>akune</i>) “Olmak” yerine “var” (<i>ehi</i>)	
10	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		
11	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Kulak” kelimesi yoktur	
12	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Tutmak” yerine “kurmak” (<i>stino</i>)	
13	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Dolmak” yerine “doymak” (<i>hortenun</i>)	
14	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Kulak” kelimesi ortaktır
15	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
16	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Kulak” kelimesi ortaktır
17	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
18	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
19	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Kulak” kelimesi ortaktır
20	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	“Tıkamak” yerine “kapatmak” (<i>klino</i>)	

Değerlendirme:

İçinde “kulak” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerdendirilebilecek toplam yirmi (20) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 22’de de gösterildiğı gibi, bu deyimlerin sekiz (8) adedi tam denklik, beş (5) adedi kısmi denklik ve kalan yedi (7) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 22. “Kulak” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.12.2 Atasözleri

İçinde “kulak” kelimesi geçen üç (3) adet atasözü tespit edilmiş olup, bu atasözleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.12.2.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Duvarların kulağı var”. Yn. “Ke oi tih ehun aftia” (“Kai oi toiçoi éçouv avtiá”), (Çv. “Duvarların bile kulağı var”) örneğinde “duvarların”, “kulağı” ve “var” sözcükleri her iki dilde de aynı anlamda kullanılmıştır. Tek farkı Yunanca atasözde “bile” (ke) sözcüğünün de ilave olarak kullanılmasıdır.

3.12.2.2 Anlamsal Denkliği Olanlar

2. Tr. “Boynuz isterken kulaktan çıktım”. Yn. “Piga gia malli ke vgika kuremenos” (“Pígha gia mallí kai bghka koureménos”), (Çv. “Saç için gittim ve kesilmiş saçla

çıktım”): bu örnekte tamamiyle aynı anlam farklı sözcükler ile ifade edilmiştir. Yunanca atasözde *kulak* kelimesi kullanılmamıştır.

3. Tr. “*Domuz burnunu kulağını kesmişler, yine domuz yine domuz*”. Yn. “*O likos ki an egerase ki allakse to malli tu mide ti gnomi allakse mide tin kefali tu*”, (“*Ο λύκος κι αν εγέρασε κι άλλαξε το μαλλί του, μηδέ την νόμην άλλαξε μηδέ την κεφαλή του*” / Çv. “*Kurt yaşlandı ve tüyünü değiştirdi, fakat fikri ve kafası aynı kaldı*”) örneğinde anlam farklı bir sözcükler ile ifade edilmiş. Türkçe atasözde “*domuz*” ve “*kulak*” sözcükleri kullanılmış, Yunanca atasözde ise “*domuz*” yerine “*kurt*” (*likos*) sözcüğü yer almış, “*kulak*” sözcüğü de kullanılmamıştır. Bunun yerine “*saç*” (*malli*) sözcüğü yer almıştır.

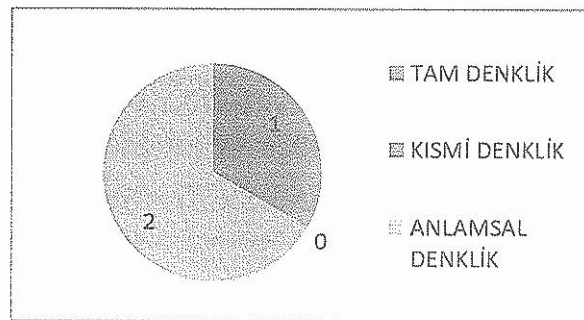
Tablo 23

“*Kulak*” (“*αυτί*”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşısalsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Yoktur	
2	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
3	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

Bu kategoride yer alan üç (3) atasözünden bir (1) adedi tam denklik, iki (2) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır. Kısmi denklik sınıfında yer alan herhangi bir atasözü tespit edilememiştir (Grafik 23).

Grafik 23. “*Kulak*” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

3.13 “Parmak” (“δάχτυλο”) Sözcüğü İçeren Deyimlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Parmak” sözcüğü Yunan dilinde “dahtilo” (“δάχτυλο”) kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelime de Antik Yunancadan “daktilon” (“δάκτυλον”) gelmektedir (Babiniotis: 456).

İçinde “*parmak*” sözcüğü geçen toplam yedi (7) adet deyim tespit edilmiştir. Bu kategoride Yunan atasöz ile karşıtı olan herhangi bir Türk atasözüne rastlanmamıştır. Deyimler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.13.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “*Parmağı olmak*”. Yn. “*Eho dahtilo*” (“Εχω δάχτυλο”)örneğinde“*parmağı*” ve “*olmak*”sözcükleri her iki dilde de aynı deyimsel anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “*Parmağında oynatmak*”. Yn. “*Pezo sta dahtila*” (“Παίζω στα δάχτυλα”) örneğinde de tüm sözcükler hem Türkçe hem de Yunanca deyimde aynı anlamda kullanılmıştır.

3.13.2 Kısmi Denkliği Olanlar

3. Tr. “*Parmağını bile kıpırdatmamak*”. Yn. “*Horis na kunisi ute to mikro tu dahtilaki*” (“Χωρίς να κουνήσει ούτε το μικρό του δαχτυλάκι”), (Çv. “*Küçük parmağını bile kıpırdatmadan*”) örneğinde “*parmağını*”, “*bile*” (*ute*) ve “*kıpırtmadan*” (*horis na kunisi*) sözcükleri her iki dilde aynı deyimsel anlamı taşımaktadır. Tek fark ilave olarak Yunanca deyimde “*küçük*” (*mikro*) sözcüğünün kullanılmasıdır.
4. Tr. “*Parmak hesabıyla yapmak*”. Yn. “*Metrao me ta dahtila*” (“Μετράω με τα δάχτυλα”), (Çv. “*Parmakla hesaplamak*”): bu örnekte “*parmak*” sözcüğü her iki dilde kullanılmış ancak Türkçe deyimde “*hesap*”, Yunanca deyimde fiil olarak “*hesaplamak*” (*metrao*) yer almıştır.

5. Tr. “Parmakla gösterilmek”. Yn. “İne dahtilodiktumenos” (“Εἶναι δάχτυλοδεικτούμενος”), (Çv. “Parmakla gösterilen”): bu örnekte de her iki dilde “*parmak*” ve “*gösterilmek*” sözcükleri yer almakta ancak Yunanca deyimde fiil olarak değil zarf fiili olarak kullanılmıştır.
6. Tr. “Parmaklarını yemek”. Yn. “Na glifis ke ta dahtila su” (“Ν γλύφεις και τα δάχτυλά σου” / Çv. “Parmaklarını yalarsın”) örneğinde Türkçede “*yemek*”, Yunancada ise “*yalamak*” (*glyfis*) fiili mevcuttur³⁴.

3.13.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

7. Tr. “Parmağı ağzında kalmak”. Yn. “Meno me to stoma anihito” (“Μένω με το στόμα ανοιχτό”), (Çv. “Açık ağızla kalmak”): bu örnekte parmak kelimesi sadece Türkçe deyimde bulunmaktadır. Yunanca deyimde ise sadece “*ağız*” (*stoma*) sözcüğü kullanılmıştır.

Tablo 24

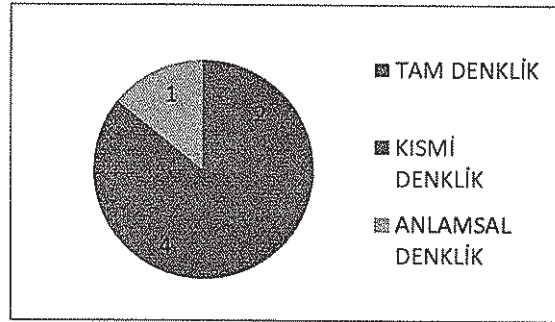
“*Parmak*” (“*δάχτυλο*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan		“ <i>Küçük</i> ”(mikro)
4	Kısmi Denklik	Kısmi Denklik Bir Kelime istisnası olan	“ <i>Hesabıyla yapmak</i> ” yerine	
5	Kısmi Denklik	Kısmi Denklik İfade açısından istisnası olan	“ <i>hesaplamak</i> ”(metrao) “ <i>Gösterilmek</i> ” yerine	
6	Kısmi Denklik	Kısmi Denklik Bir Kelime istisnası olan	“ <i>Yemek</i> ” yerine “ <i>yalamak</i> ”(glyfis)	“ <i>Da</i> ” (ke)
7	Anlamsal Denklik	Kısmi Denklik Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“ <i>Ağız</i> ”(stoma) ve “ <i>kalmak</i> ”(meno) kelimeleri ortaktır

³⁴ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Parmaklarını yalamak, Beğenmek*”

Değerlendirme:

İçinde “*parmak*” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam yedi (7) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 24’te de gösterildiği gibi, bu deyimlerin iki (2) adedi tam denklik, dört (4) adedi kısmi denklik ve kalan bir (1) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 24. “*Parmak*” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.14. “Sırt” (“πλάτη”) Sözcüğü İçeren Deyimlerde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Sırt” sözcüğü Yunan dilinde “*plati*” (“πλάτη”) kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelimenin kökleri de Latin dilinde “*plattus*” (“*plattus*”) olarak bulunmaktadır (Babiniotis: 1501).

İçinde “sırt” sözcüğü geçen toplam dokuz (9) adet deyim tespit edilmiştir. Bu kategoride Yunan atasöz ile karşıtı olan herhangi bir Türk atasözüne rastlanmamıştır. Deyimler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

3.14.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Sırtında taşımak”. Yn. “*kuvalo stin plati mu*” (“Κουβαλώ στην πλάτη μου”) örneğinde hem “sırtında” (“*stin plati mu*”) hem de “taşımak” (“*kuvalo*”) sözcükleri her iki dilde deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
2. Tr. “Sırtını dayamak”. Yn. “*Stirizo tin plati mu*” (“Στηρίζω την πλάτη μου”); bu örnekte de tüm sözcükler aynı deyimisel anlamı taşımaktadır.
3. Tr. “Sırtını dönmek/ çevirmek”. Yn. “*Yirizo tin plati*” (“Γυρίζω την πλάτη”) örneğinde de hem Türkçe hem Yunancada tüm kelimeler aynı deyimisel anlamında bulunmaktadır.
4. Tr. “Sırtına almak”. Yn. “*Perno stin plati mu*” (“Παίρνω στην πλάτη μου”) örneğinde “sırtına” (“*stin plati mu*”) ve “almak” (“*perno*”) sözcüklerinin deyimisel anlamı her iki dilde ortaktır.

3.14.2 Kısmi Denkliği Olanlar

5. Tr. “Sırtından bıçaklamak”. Yn. “*Maherono pisoplata*” (“Μαχαίρωνω πίσωπλατα”). (Çv. “Arka sırtta bıçaklamak”); bu örnekte “bıçaklamak” (“*maherono*”) fiili her iki dilde ortaktır. Ayrıca “sırt” kelimesi de her iki dilde bulunmakta fakat Yunancada “sırtından” değil, aynı anlamı taşıyan “arka sırt” (“*pisoplata*”) ifadesi mevcuttur.

6. Tr. "Sirtından geçinmek". Yn. "Zo stin plati tu" ("Zw στην πλάτη του"). (Çv. "Sirtında yaşamak"): bu örnekte "sirt" sözcüğü her iki dilde mevcuttur fakat Yunancada "geçinmek" fiilinin yerine "yaşamak" ("zo") fiili kullanılmıştır.
7. Tr. "Sirtına geçirmek". Yn. "Rihno stin plati tu" ("Píχνω στην πλάτη του"). (Çv. "Sirtına atmak") örneğinde hem Türkçede hem Yunancada "sirt" sözcüğü ortaktır ama fiil farklıdır. Türkçede "geçirmek", Yunancada ise "atmak" ("rihno") fiili kullanılmıştır.

3.14.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

8. Tr. "Sirtı kaşınmak". Yn. "Ta teli o kolos tu" ("Ta θέλει ο κόλος του"). (Çv. "Götü istemek") örneğinde aynı anlam ifade edilmekte ama tamamen farklı kelimeler kullanılmaktadır.
9. Tr. "Sirtından atmak". Yn. "Vgazo apo to kefali mu" ("Bγάζω από το κεφάλι μου"), (Çv. "Başından çıkarmak") örneğinde de Yunancada "sirt" değil, "baş", fiil olarak ta "atmak" değil "çıkarmak" ("vgazo") rastlanmaktadır.

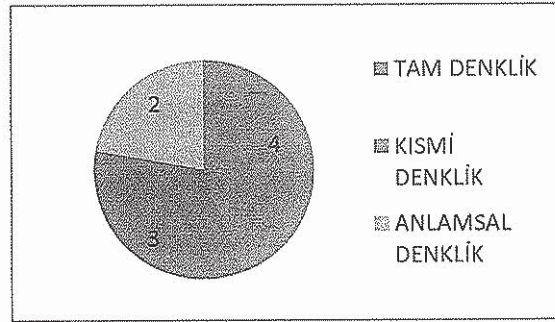
Tablo 25

"Sirt" ("πλάτη") sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No :	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"sirtından" yerine "arka sırtta"	
6	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"geçinmek" yerine "yaşamak"	
7	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	"geçirmek" yerine "atmak"	
8	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler İstisnası Olan Anlamsal Denklik		
9	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler İstisnası Olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde “sırt” kelimesi geçen ve Yunanca karşılığı olarak değerlendirilebilecek toplam yedi (9) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 25’te de gösterildiği gibi, bu deyimlerin dört (4) adedi tam denklik, üç (3) adedi kısmi denklik, iki (2) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 25. “Sırt” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.15 “Yüz” (“*πρόσωπο/μούτρα*”) Sözcüğü İçeren Deyim ve Atasözlerinde Karşıtsal Çözümleme ve Denklik İlişkisi

“Yüz” sözcüğü Yunan dilinde “*prosopo*” (“*πρόσωπο*”) kelimesiyle ifade edilmektedir. Bu kelime de Antik Yunancadan “*prosopon*” (“*πρόσωπον*”) gelmektedir (Babiniotis: 1501).

3.15.1 Deyimler

Türkçede yer alan ve “yüz” sözcüğü içeren toplam on altı (15) adet deyim incelenmiştir. Söz konusu deyimler Yunanca deyimler ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.15.1.1 Tam Denkliği Olanlar

1. Tr. “Ne yüzle yapmak”. Yn. “*Me ti mutra*” (“*Με τι μούτρα*”) örneğinde “ne”, “yüz” ve “ile” sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır³⁵.
2. Tr. “Yüz/surat asmak”. Yn. “*Kremao mutra*” (“*Κρεμάω μούτρα*”) örneğinde hem “yüz/surat” hem “asmak” sözcükleri her iki deyimde de tam olarak aynı şekilde kullanılmıştır.
3. Tr. “Yüzü düşmek”. Yn. “*Tu peftun ta mutra*” (“*Του πέφτουν τα μούτρα*”) örneğinde “yüz” ve “düşmek” sözcükleri her iki dilde de deyimisel olarak aynı anlamda kullanılmıştır.
4. Tr. “Yüzü ekşi olmak”. Yn. “*Ta mutra tu ine ksinismena*” (“*Τα μούτρα του είναι ξινισμένα*”): bu örnekte de hem “yüz” hem “ekşi” sözcükleri Yunanca deyimde de mevcut olup, aynı anlamı taşımaktadır.
5. Tr. “Yüzü kalmamak”. Yn. “*Den tu mini prosopo*” (“*Δεν του μένει πρόσωπο*”) örneğinde tüm sözcükler her iki dilde de aynı deyimisel anlamda kullanılmıştır.
6. Tr. “Yüzü kızarmak”. Yn. “*Kokkinizi to prosopo tu*” (“*Κοκκινίζει το πρόσωπό του*”) örneğinde de tüm sözcükler her iki dilde de aynı deyimisel anlamda kullanılmıştır.

³⁵ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Hangi yüzle”

7. Tr. “Yüzü olmamak”. Yn. “Den eho prosopo” (“Δεν έχω πρόσωπο”): bu örnekte de “yüzü” ve “olmamak” sözcükleri Yunanca deyimde de aynı anlamdadır.
8. Tr. “Yüzüne karşı söylemek”. Yn. “Tu to leo katamutra” (“Του το λέω κατάμουτρα”): bu örnekte de tüm sözcükler her iki deyimde aynı deyimsel anlamı taşımaktadır.
9. Tr. “Yüzünü ekşitmek”. Yn. “Ksinizo ta mutra mu” (“Ξινίζω τα μούτρα μου”): bu örnekte de “yüzünü” ve “ekşitmek” sözcükleri iki deyimde de aynı anlamda ve şekilde kullanılmıştır.

3.15.1.2 Kısmi Denkliği Olanlar

10. Tr. “Yüzü açılmak”. Yn. “Lambi to prosopo mu” (“Λάμπει το πρόσωπό μου”), (Çv. “Yüzü parlamak”) örneğinde “yüz” sözcüğü hem Yunanca hem Türkçede deyimde bulunmaktadır. Fiil olarak ise Türkçe deyimde “açılmak”, Yunanca deyimde “parlamak” (*lampi*) olarak kullanılmıştır.
11. Tr. “Yüzünden okumak”. Yn. “Diavazo to prosopo tu” (“Διαβάζω το πρόσωπό του”), (Çv. “Yüzünü okumak”) örneğinde “yüz” ve “okumak” sözcükleri her iki dilde de aynı deyimsel anlamı taşıyarak kullanılmıştır. Eklerde ise Türkçede deyimdeden, Yunanca deyimde ise “-i” hali bulunmaktadır.
12. Tr. “Yüzüne vurmak/çarpmak”. Yn. “Tu htipao katamutra” (“Του χτυπάω κατάμουτρα”), (Çv. “Yüzüne karşı vurmak”): bu örnekte “yüz” ve “vurmak” sözcükleri her iki dilde de aynı anlamda kullanılmış ancak Yunanca deyimde ilaveten “karşı” sözcüğü de yer almıştır.

3.15.1.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

13. Tr. “Yüz aklığı göstermek”. Yn. “Vgazo kapon asproprosopo” (“Βγάζω κάποιον ασπροπρόσωπο”), (Çv. “Birini ak yüzlü çıkarmak”): bu örnekte “yüz” sözcüğü her iki deyimde de kullanılmıştır. Diğer sözcükler farklı olmasına karşı anlam denkliği söz konusudur.
14. Tr. “Yüz (sirt) çevirmek”. Yn. “Yirizo tin plati” (“Γυρίζω την πλάτη”), (Çv. “Sirt çevirmek”) örneğinde Türkçede deyimde “yüz”, Yunanca deyimde ise

“sırt” (*plati*) sözcüğü yer almaktadır. Ancak “çevirmek” fiili her iki deyimdede yer almaktadır³⁶.

15. Tr. “Yüzü ak olmak”. Yn. “Eho to kutelo mu kataro” (“Εχω το κούτελό μου καθαρό”), “Alın temiz”) örneğinde Türkçe deyimdeki “yüz” sözcüğünün yerine Yunanca deyimde “alın” (*kutelo*), “ak” sıfatının yerine ise “temiz” (*kataro*) sıfatı bulunmaktadır. Her iki deyim arasında anlam denkliği söz konusudur.

Tablo 26

“Yüz” (“*πρόσωπο*”) sözcüğü içeren deyimlerde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

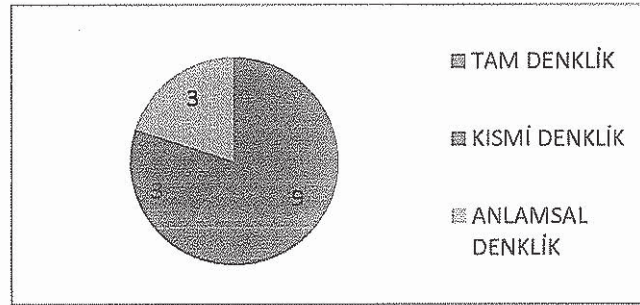
No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
2	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
3	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
4	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
5	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
6	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
7	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
8	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
9	Tam Denklik	Tam Denklik	Yoktur	
10	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Açılmak” yerine “parlamak” (<i>lampi</i>)	
11	Kısmi Denklik	İfade açısından istisnası olan Kısmi Denklik	“Yüzünden” yerine “yüzünü” (<i>to prosopo tu</i>)	
12	Kısmi Denklik	Bir Kelime istisnası olan Kısmi Denklik		“Karşı” (<i>kata</i>)
13	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Yüz” kelimesi ortaktır
14	Anlamsal Denklik	Bir Kelime istisnası olan Anlamsal Denklik	“Yüz” yerine “sırt” (<i>plati</i>)	
15	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		

Değerlendirme:

İçinde “yüz” kelimesi geçen ve Yunanca karşıtı olarak değerlendirilebilecek toplam yetmiş on beş (15) adet deyim tespit edilmiştir. Grafik 26’da da gösterildiği gibi, bu

³⁶ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “Sırtım çevirmek, sırt dönmek.”

deyimlerin dokuz (9) adedi tam denklik, üç (3) adedi kısmi denklik ve kalan üç (3) adedi ise anlamsal denklik sınıfında yer almıştır.

Grafik 26. “Yüz” deyim kategorisindeki denklik ilişkisi

3.15.2 Atasözleri

Türkçede yer alan ve “yüz” sözcüğünü içeren toplam dokuz (9) adet atasözü incelenmiştir. Söz konusu atasözleri Yunanca atasözleri ile karşılaştırıldıktan sonra aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır:

3.15.2.1 Tam Denkliği Olanlar

İçinde “yüz” sözcüğü geçen ve Yunan atasözleri ile tam denklik ilişkisi olan herhangi bir Türkçe atasözü tespit edilememiştir.

3.15.2.2 Kısmi Denkliği Olanlar

1. Tr. “Güler yüz, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır”. Yn. “*I glikia glossa vgazi ke to fidi apo tin tripa tu*” (“*Η γλυκιά γλώσσα βγάζει και το φίδι από την τρύπα του*”), (Çv. “*Tatlı dil yılanı bile deliğinden çıkarır*”):bu örnekte her iki dildeki atasözleri gerek yapısal gerek anlamsal olarak aynıdır. Yunanca deyimde ilave olarak “yüz” yerine “dil” (*glossa*) ve “bile” (*ke*) sözcüğü kullanılmıştır.
2. Tr. “Her yüze gülteni dost sanma”. Yn. “*Opios su hamogelase min ton nomizis filo*” (“*Οποιος σουχαμογέλασε μην τον νομίζεις φίλο*”), (Çv. “*Sana her gülteni*

dost sanma”) örneğinde de Yunanca atasözde “*yüz*” sözcüğünün karşılığı yoktur ve ilave olarak “*sana*” (*su*) zarfı yer almaktadır³⁷.

3.15.2.3 Anlamsal Denkliği Olanlar

3. Tr. “*Arkadan düşman yüze gelince dost olur*”. Yn. “*Mpros mu filos ke piso mu ehtros*” (“*Από μπρος μου φίλος και πίσω μου εχθρός*”), (Çv. “*Önümde dost ve arkamda düşman*”) örneğinde her iki dilde de “*düşman*” ve “*dost*” sözcükleri mevcuttur ancak Yunanca atasözde “*yüze gelince*” ifadesi bulunmamakla birliktesözcük dizisi ve ifade şekilde oldukça farklıdır³⁸.
4. Tr. “*Herkesin iç yüzünü Allah bilir*”. Yn. “*Antropo vlepis, kardia den kseris*” (“*Ανθρωπο βλέπεις, καρδιά δεν ξέρεις*”), (Çv. “*İnsan görürsün ama kalp bilemezsin*”) örneğinde de bu iki atasözünün anlamı tam olarak aynıdır ancak temel fark Yunanca atasözünde “*iç yüzü*” yerine “*kalp*” (*kardia*) sözcüğünün bulunmasıdır.
5. Tr. “*Hesabı temiz olanın yüzü ak olur*”. Yn. “*Kataros uranos astrapes den fovate*” (“*Καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται*”), (Çv. “*Temiz gök yıldırımdan korkmaz*”): bu örnekte iki atasözünün anlamı aynı ancak ifade edilme şekli tamamiyle farklıdır.
6. Tr. “*Ne çaldın yüzüme, ne çalayım yüzüne*”. Yn. “*Oti kamis tha su kamo ki ena akomi parapano*” (“*Ο,τι κάνεις θα σου κάμω κι ένα ακόμη παραπάνω*”), (Çv. “*Ne yaptıysan sana da yaparım hatta fazla*”) örneğinde de atasözleri aynı anlam ancak farklı ifade şekillerine sahiptir.
7. Tr. “*Rüzgâra tüküren, kendi yüzüne tükürür*”. Yn. “*Oti perigelas erhete sto kefali su*” (“*Ο,τι περιγελάς έρχεται στοκεφάλι σου*”), (Çv. “*Alay ettiklerin başına gelir*”) örneğinde de aynı anlam farklı şekilde ifade edilmiştir.
8. Tr. “*Yukarı tükürme, yüzüne düşer*”. Yn. “*To horto pu anagelas stin porta su fitroni*” (“*Το χόρτο που αναγελάς στην πόρτα σου φυτρώνει*”), (Çv. “*Alay ettiğin ot kapında filizlenir*”) örneğinde de aynı şey geçerlidir.
9. Tr. “*Zenci yüzü yıkamakla ağarmaz*”. Yn. “*Ton arapi ki an ton plenis to sapuni su halas*” (“*Τον αράπη κι αν τον πλένεις το σαπούνι σου χαλάς*”), (Çv. “*Zenciye ne kadar yıkarsan yıka, sabununu bozarsın*”): bu örnekte de “*yüz*” sözcüğü

³⁷ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Her gülünü dost sanma*”

³⁸ Yunancasına uyan Türkçe bir diğer benzeri: “*Yüze karşı dost, arkadan düşman*”

sadece Türkçe atasözünde yer almaktadır. Bu iki atasözünün ortak noktası “zenci” (*arapis*) ve “yıkamak” (*plenis*) sözcükleridir ve anlamında tamamiyle aynıdır.

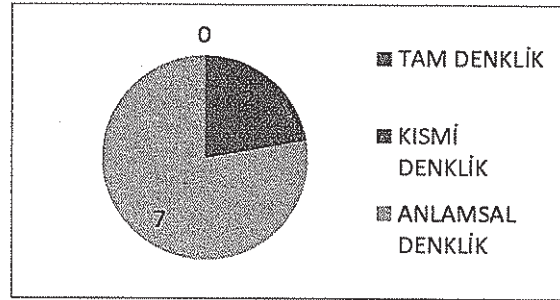
Tablo 27

“Yüz” (“πρόσωπο”) sözcüğü içeren atasözlerinde karşıtsal çözümleme ve denklik ilişkisi

No:	Kategori	Alt Kategori	Kelime Farklılıkları	Açıklama (İlave Kelime)
1	Kısmi Denklik	İki kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Güler yüz” yoktur	“Bile”(ke)
2	Kısmi Denklik	Bir kelime istisnası olan Kısmi Denklik	“Her yüze” yerine “sana”(su)	
3	Anlamsal Denklik	İfade açısından istisnası olan Anlamsal Denklik	“Geline”yoktur	Sözdizimi farklıdır
4	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
5	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		“Temiz”(katharos)kelimesi ortaktır
6	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
7	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
8	Anlamsal Denklik	Bütün Kelimeler istisnası olan Anlamsal Denklik		
9	Anlamsal Denklik	İki kelime istisnası olan Anlamsal Denklik		“Zenci”(arapis)ve “yıkamak”(pleno)kelimeleri ortaktır

Değerlendirme:

Bu kategoride toplam dokuz (9) adet atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin iki (2) adedi kısmi denklik, yedi (7) adedi de anlamsal denklik sınıfında yer almıştır. Tam denkliği olan herhangi bir atasözüne rastlanmamıştır (Grafik 27).

Grafik 27. “Yüz” atasözü kategorisindeki denklik ilişkisi

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Tezin üçüncü bölümünde, tespit edilen toplamda yüz bir (101) Türk atasözü ve deyim incelenmiş, Yunan dilinde yer alan atasözü ve deyimlerle olan denklik ilişkileri, benzerlikleri ve farklılıkları net bir şekilde ortaya konmuştur. Şimdi ise, iki kısımdan oluşan bu bölümde, elde edilen bulgulara yer verilecektir:

a) Atasözleri

Türk ve Yunan dilinde yer alan ve insan vücudu ve organları hakkındaki atasözleri arasında denklik ilişkisi tespit edilmiş, bu kapsamda toplam on iki farklı sözcük incelenmiştir. Her bir sözcüğü içeren atasözleri denklik ilişkisine göre üç farklı kategoriye ayrılmıştır. Aşağıda verilen tablo 28’de de görüldüğü gibi, sırasıyla şu denklik ilişkilerinin yer aldığı tespit edilmiştir: “ağız” sözcüğünü içeren 4 atasözünden 1’i kısmi denklik diğer 3 ise anlamsal denklik; “ayak” sözcüğünü içeren 3 atasözünden 1’i kısmi denklik, diğer 2 ise anlamsal denklik; “baş/kafa” kelimesini içeren 18 atasözünden 2’si tam denklik 1’i, kısmi denklik, diğer 15’i ise anlamsal denklik; “boğaz” sözcüğünü içeren ve anlamsal denklik ilişkileri olan toplam 3 atasözü; “dil” kelimesini içeren 13 atasözünden 4’ü tam denklik, 2’si kısmi denklik, 7’si de anlamsal denklik; “diş” kelimesini içeren 3 atasözünün hepsi anlamsal denklik; “el” sözcüğünü içeren 8 atasözünün 1’i tam denklik, diğer 7’si ise anlamsal denklik; “göz” sözcüğünü içeren 27 atasözünden 1’i tam denklik, 8’i kısmi denklik, 18’i ise anlamsal denklik; “kalp/gönül/yürek” sözcüklerini içeren 9 atasözünden 1’i tam denklik, 2’si kısmi denklik, 5’si ise anlamsal denklik; “karın” sözcüğünü içeren 4 atasözünün 2’si kısmi denklik, diğer 2’si ise anlamsal denklik; “kulak” sözcüğünü içeren 3 atasözünün 1’i tam denklik diğer 2’si ise anlamsal denklik, “yüz” sözcüğünü içeren 9 atasözünün 2’si kısmi denklik, 7’si ise anlamsal denklik ilişkisi.

Tablo 28

Atasözleri Kategorisindeki Denklik İlişkileri

Toplam	Tam Denklik	Kısmi Denklik	Anlamsal Denklik
<i>Ağız (στόμα)(4)</i>	0	1 (%25)	3 (%75)
<i>Ayak (πόδι)(3)</i>	0	1 (%33)	2 (%66)
<i>Baş/Kafa (κεφάλι)(18)</i>	2 (%11)	1 (%5)	15 (%83)
<i>Boğaz (λαιμός)(3)</i>	0	0	3 (%100)
<i>Dil (γλώσσα)(13)</i>	4 (%31)	2 (%15)	7 (%54)
<i>Diş (δόντι)(3)</i>	0	0	3 (%100)
<i>El (χέρι)(8)</i>	1 (%13)	0	7 (%87)
<i>Göz (μάτι)(27)</i>	1 (%5)	8 (%29)	18 (%66)
<i>Kalp/Gönül/Yürek (καρδιά)(9)</i>	1 (%12)	2 (%25)	5 (%63)
<i>Karın (κοιλιά)(4)</i>	0	2 (%50)	2 (%50)
<i>Kulak (αυτί)(3)</i>	1(%33)	0	2 (%66)
<i>Yüz (πρόσωπο)(9)</i>	0	2 (%22)	7 (%78)

Tespit edilen bu unsurların ışığında, dikkat edilmesi gereken bazı noktaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Atasözlerinin büyük kısmında “göz” ve “baş” sözcükleri geçmektedir. “Dil”, “el”, “kalp” ve “yüz” ile ilgili olan atasözlerinin sayısı da az değildir. “Ağız”, “ayak”, “diş”, “karın” ve “kulak” atasözlerinin sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.
- İncelenmiş olan tüm sözcük kategorilerinde, Türk ile Yunan atasözlerinin arasındaki denklik ilişkisinin en çok anlamsal kategoride olduğu tespit edilmiş olup, bu oran %50 ilâ%100 arasında değişmektedir.
- Kategorilerin hemen hemen yarısında (*ağız*, *ayak*, *boğaz*, *diş*, *karın*, *yüz*) tam denklik ilişkisine hiç rastlanmamış iken, diğer yarısında ise bu oranın %33’ten az olduğu görülmüştür.
- Kısmi denklik ilişkilerinde de denklik oranları, karın kategorisinin (%50) dışında %33’ü geçmemektedir.

b) Deyimler

Deyim kategorisinde insan vücudu ile ilgili toplam on dört (14) sözcük incelenmiştir. Araştırma kapsamında toplam 225 farklı deyim tespit edilmiş olup, Yunan dilinde yer alan denklıkları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre tespit edilen denklik ilişkisini, Tablo 29’da da görüldüğü gibi şu şekilde özetlemek mümkündür: “Ağız” sözcüğünü içeren 6 deyimden 3’ü tam denklik diğer 3’ü ise anlamsal denklik; “ayak”, 13 deyimden beşi tam denklik, beşi kısmi denklik, üçü de anlamsal denklik; “baş/kafa”, 10’u tam denklik, 13’ü kısmi denklik, 12’si de anlamsal denklik; “boğaz”, 3’ü tam denklik, 2’si kısmi denklik, 3’ü anlamsal denklik; “burun”, 2’si tam denklik, 3’ü kısmi denklik, 1’i ise anlamsal denklik; “dil”, 4’ü tam denklik, 4’ü kısmi denklik, diğer 8’i ise anlamsal denklik; “diş”, 4’ü tam denklik, 1’i kısmi denklik, 1’i de anlamsal denklik; “el”, 10’u tam denklik, 9’u kısmi denklik, 5’i ise anlamsal denklik; “göz”, 34’ü tam denklik, 15’i kısmi denklik, diğer yirmi 3’ü de anlamsal denklik; “kalp/gönül/yürek” 22’si tam denklik, 14’ü kısmi denklik ve diğer 5’i ise anlamsal denklik; “karın” 2’si tam denklik, 2’si kısmi denklik, 3’ü anlamsal denklik; “kulak”, 8’i tam denklik, 5’i kısmi denklik, 7’si de anlamsal denklik; “parmak”, 2’si tam denklik, 4’ü kısmi denklik, 1’i ise anlamsal denklik, “sırt”, 4’ü tam denklik, 3’ü kısmi denklik, 2’si ise anlamsal denklik, “yüz”, 9’u tam denklik, 3’ü kısmi denklik ve kalan 3’ü de Yunan deyimleri ile anlamsal denklik ilişkisi bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 29

Deyimler Kategorisindeki Denklik İlişkileri

Toplam	Tam Denklik	Kısmi Denklik	Anlamsal Denklik
Ağız (στόμα)(6)	3 (%50)	0	3 (%50)
Ayak (πόδι)(13)	5 (%38,5)	5 (%38,5)	3 (%23)
Baş/Kafa (κεφάλι)(25)	10 (%28,5)	13 (%52)	12 (%48)
Boğaz (λαιμός)(8)	3 (%37,5)	2 (%25)	3(%37,5)
Burun (μύτη)(6)	2 (%33)	3 (%50)	1 (%17)
Dil (γλώσσα)(16)	4 (%25)	4 (%25)	8 (%50)
Diş (δόντι)(6)	4 (%67)	1 (%17)	1(%17)
El (χέρι)(24)	10 (%42)	9 (%37)	5 (%21)
Göz (μάτι)(72)	34 (%47)	15 (%21)	23 (%32)

<i>Kalp/Gönül/Yürek</i> (καρδιά)(41)	22 (%54)	14 (%34)	5 (%12)
<i>Karın</i> (κοιλιά)(7)	2 (%28,5)	2 (%28,5)	3 (%43)
<i>Kulak</i> (αυτί)(20)	8 (%40)	5 (%25)	7 (%35)
<i>Parmak</i> (δάχτυλο)(7)	2 (%29)	4 (%57)	1 (%14)
<i>Sırt</i> (πλάτη) (7)	4 (%57)	3 (%42)	2 (%29)
<i>Yüz</i> (πρόσωπο)(15)	9 (%60)	3 (%20)	3 (%20)

Yukarıdaki tablo ışığında, şu yorumu yapmak mümkündür:

- Her iki dilde de en çok kullanılan deyimler “göz” sözcüğünü içermektedir. “Kalp/gönül/yürek” ile ilgili deyimlerin de sayısı oldukça fazladır. Bunların ardından “el”, “baş”, “kulak” ve “yüz” sözcüklerinin geçtiği deyimler gelmektedir. Diğerlerinin sayısı daha sınırlıdır.
- “Diş”, “yüz”, “kalp/gönül/yürek” ve “sırt” sözcüklerini içeren Türkçe deyimlerin yarısından fazlasının Yunanca deyimlerle denklik ilişkisi tamdır. Diğerlerinin de tam denklik oranı yüksek olarak kabul edilmekte ve hatta %25’in altına düşmemektedir.
- “Parmak”, “baş” ve “burun” kategorisindeki kısmi denklik ilişkisi oranının %50’den fazla olduğu tespit edilmiştir. Kalan deyimlerin oranlarının ise %17 ile %38 arasında olduğu bulunmuştur.
- “Ağız”, “baş” ve “dil” kategorilerindeki anlamsal denklik ilişkisi oranı yaklaşık olarak %50 oranına yaklaşmaktadır. Bu oran, diğer kategorilerde oldukça düşüktür (%12 ile %35 arası).

Yukarıda verilen bulgulara dikkate alındığında, atasözleri kategorisinde her iki dil arasında rastlanan denklik ilişkilerinin çoğunun anlamsal, deyimler kategorisinde ise tam ya da kısmi olduğunu söylemek mümkündür.

Atasözlerinin deyimlere kıyasla ait olduğu toplumun dil ve kültürünü daha etkili ve aktif bir şekilde yansıtmışından dolayı, böyle bir netice elde edilmiş olması gayet normaldir. Atasözleri sadece sözcüklerden oluşmaz, tam aksine, o toplumun ruhunu, alışkanlıklarını, örf ve adetlerini ve inanışlarını da yansıtır. Dahası, deyimlere nazaran atasözleri daha uzun cümle yapısına sahip olduğu için, farklı diller arasında tam denklik ilişkisini tespit etmek de çok kolay değildir.

Öte yandan deyimlerin, genellikle iki ya da üç unsurdan oluşan ve nispeten daha kısa tümceler olması sebebiyle, atasözleriyle kıyaslandığında, deyimler kategorisinde tam ya da kısmi denklik ilişkilerine daha sık rastlamak mümkündür. Bunların dışında, tezin konusunu teşkil eden insan vücudu uzuv ve organları alanında bilişsel dilbilim alanından ve somatik teoriden faydalanmak yerinde olacaktır. Hem Türk, hem de Yunan dil toplumunda yer alan dünyaya bakış açısında ortak yönler olması incelenen deyimlere de yansımış vaziyettedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Türkçe-Yunanca İnsan Vücudu ile İlgili Deyim ve Atasözlerinde Dilsel ve Kültürel Benzerlikler” isimli bu karşılaştırmalı çalışmada, ilk olarak çalışmanın temeli olan insan vücudu ile ilgili deyim ve atasözleri arasından, bütüncü oluşturmak adına uygun deyim ve atasözleri seçilmiştir. Bütüncü oluşturduktan sonra, ilk bölümde, problem durumu, varsayım, sınırlama, tanımlar ve yöntem belirlenmiştir. Çıkış dili olarak Türkçe seçilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölüm, deyim ve atasözlerine dilbilim açısından yaklaşmış ve özelliklerini ortaya koymuştur. Bu bölümde, iki dil arasındaki denklik ilişkilerinin neler olduğu konusuna da değinilmiştir. Bunun dışında, kültürel dile yönelik bazı temel bilgilere yer verilmiş ve bu bilgilerin dil öğretimindeki yeri ve rolü açıklanmıştır. Son olarak ise, insan vücudu uzuv ve organlarının deyim ve atasözlerinde ne şekilde kullanıldığı ifade edilmiştir.

Bir sonraki bölümde uygulama kısmına yer verilmiştir. Bu bölümde, tespit edilen deyim ve atasözleri, hitap ettiği insan vücudu uzuv ve organlarına göre sınıflandırılmış ve belli başlıklar altında kategorize edilmiştir. Her bir kategoride önce deyim, ardından da atasözleri açıklanmış, iki dil arasındaki denklik ilişkisi ortaya konmuş ve elde edilen bulgular tablo ve Grafikler yardımıyla gösterilmiştir.

Tespit edilen bulgulara göre, incelenmiş çoğu deyimde, iki dil arasındaki denklik ilişkisinin tam ya da kısmi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu husus, Yunanca ana dilinde yer alan deyimlerin çok benzer olması ve ezber kolaylığı ve öğrenme sürecinde zorluk yaşanmaması nedeniyle, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinin kolaylaştırılmasına katkı sağlayabilir.

Türkçe ve Yunancada yer alan deyim ve atasözlerinin karşılaştırmalı incelemesi ve aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması, yabancı dil öğretiminde yaşanması mümkün güçlüklerin de en aza indirgenmesine olanak tanıyabilmektedir. Bu çalışmanın, ana dili Yunanca olan öğrencilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecini kolaylaştırma ve daha etkin hale getirme açısından yarar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M. (2010). Deyim ve Atasözlerinin Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi.
- Aksoy, Ö.A. (1988). *Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılap.
- Aktaş, A. (2008). Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Türkçe ve Almanca Deyimlerde Kadın. *Bir Bilim Kategorisi Olarak "KADIN" Uluslararası Sempozyumu*. Edebiyat, Dil ve Kültür Çalışmalarında Kadın. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, 2008.s 31-37.
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, 1. Basım. İstanbul: Melise.
- Anscombe, J. (1994). Proverbes et formes proverbiales: valeur evidentielle et argumentative. (ss.95-107). In *Langue Francaise*. Paris: Larousse.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. & Α. Ευθυμίου (2006). *Οι στερεότυπες εκφράσεις και η διδακτική της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης.
- Apaydın, D. (2007). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Sözcük Öğretimi Üzerine Bir Yöntem Denemesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Rutledge.
- Baranov, A.N. Dobrovolsky D.O. (2008). Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Аспекты теории фразеологии, М., Знак.

- Bianco J. Lo & C. Crozet. (1999). Teaching for intercultural competence. In *Striving for the Third Place: Intercultural competence through language education* (ss. 143-154). Melbourne: Language Australia.
- Burgler, H. (1998). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen* (Grundlagen der Germanistik 36). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Čermák, F. (1998) Linguistic Units and Texts Entities: Theory and Practice, in T. Fontenelle, P. Hiligsmann et al. (eds.) *Actes Euralex'98 Proceedings Vol. I-II* (Liège: Université de Liège, Depart. d'angles et néerlandais), 281-290.
- Connena, M. (2000). Structure syntaxique des proverbes français et italiens. *Language* 139, 27-38.
- Djalili-Marand, N. (2007). Une Brève Etude sur le Rôle des Expressions et des Proverbes de la Langue Française dans l'Acquisition de la Compétence Culturelle. *Human Sciences*. 55, 21-30.
- Δημητρίου, Σ. (1978). *Λεξικό Όρων: Σημειολογικής και Δομικής Ανάλυσης της Τέχνης*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Duru, H. (2009). Atasözleri ve Deyimlerin Yabancılar Öğretilmesinde Yöntem ve Teknikler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ελευθερουδάκης (1962). *Σύγχρονος Εγκυκλοπαίδεια*, 10/ 500-501. Αθήνα: Ν. Νίκας και Σία Ε.Ε.
- Erman, B. & Warren, B. (2000). The idiom principle and the open choice principle. At *An Empirical Study of Figurative Competence of Chinese EFL Learners*. S. 29-62.
- Flischer, W. (1982). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- Gaetone, D. (1997). La locution: analyse interne et analyse globale. In M. Martins-Baltar (Ed.), *La locutions entre langue et usages*. Fontenay/Saint-Clod Editions.

- Greciano, G. (1992). "Zum System der Phrasemverwendung". In Földes, C. (Ed.) *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung*. Wien: Praesens. 149-169.
- Gross, M. (1985). "Sur les determinants dans les expressions figees". *Langage* 79. S. 89-117.
- Saussure, F.D. (1979). *Μαθήματα γενικής γλωσσολογίας*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Göktürk, Ak. (2010). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: YKY.
- Gümüştam, G. (2012), Deyim Bilimi Işığında Deyim Kavramı, *JASS*, V5 I:7, s.357-367.
- Howart, P. (1998). "Phraseology and second language proficiency". *Applied Linguistics* 19/1, s. 16-47 & 254-295.
- Immaculada R. Dalmau, M. (2014). . Enseigner et Apprendre les Unités Parémiologiques d'une Langue Etrangère: du XIXe siècle à nos jurs, *Cedille revista de estudios franceses*, 10, 333-344.
- Irujo, S. (1986). Don't Put Yur Leg in Yur Muth: Transfer in the Acquisition of Idioms in a Second Language. *Tesol Quarterly* 20/2, 287-304.
- Kahramantürk, K. (2001). "Interlinguale und interkulturelle Aspekte der deutschen und türkischen Phraseologismen- dargestellt anhand von Somatismen und Zoosemismen", *İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*. Studien zur deutschen Sprache und Literatur XIII içinde. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kellerman, E. (1986). An eye for an eye: crosslinguistic constraints on the development of the L2 Lexicon. In Kellerman, E. & M. Sharwood Smith, *Crosslinguistics influence in second language acquisition*. Oxford: Pergamon Press. 35-38.
- Klíber, G. (2000). Sur le sens des proverbes. At 'La parole proverbiale' *Langages* 139. Ansombre J.-Cl. (ed.). Paris. S. 39-58.
- Klinmann, H. (1977). "Avoidance behavior in adult second language acquisition". *Language Learning* 27/1, s. 93-107.

- Κολιτσάρας, Ι. (1964). *Παροιμίες του Ελληνικού Λαού*. Αθήνα : Χριστιανική Ένωση εκπαιδευτικών λειτουργών.
- Köklügiller, Ah. (2008). *Atasözleri ve Özdeyişler*. İstanbul: Bahçeşehir.
- Kuçuradi, İ. (2009). *Uludağ Konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Lioshi, X. (1992). "Greek-Albanian parallel idioms". Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 12^{ης} ετήσιας συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας της φιλοσοφικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 18-20 Απριλίου 1991. Θεσσαλονίκη, 121-128.
- Λουκάτος, Δ. (1992*). *Εισαγωγήστηνελληνικήλαογραφία*. Αθήνα: MIET. (*1. Basım: 1977).
- Matthews. P.H. (1997). *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Oxford New York: Oxford University Press.
- Mejri, S. (2003b). « La Stéréotypie du Corps dans la Phraséologie. Approche Contrastive». In: H. Burger, A. Häcki-Buhofer & G. Gréciano (Eds.), *Ascona 2001 zur Methodologie und Kulturspezifität der Phraseologie*. (= Phraseologie und Parömiologie, 14), Baltmannswiler (Schnider Verlag Hohengehren), 203-218.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998), *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο λεξικολογίας ΕΠΕ.
- Μπενέκος, Δ. (2006). *Πολιτισμική Παράδοση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Μότσιου, Β. (1987). "Ελευθερία και δέσμευση στη γλώσσα (Η περίπτωση των ιδιοματισμών)". *Δωδώνη* 16, 231-255.
- Μουστάκη, Α. (1992β). "Το βοηθητικό ρήμα είμαι και τα ρήματα που εναλλάσσονται με αυτό στις ιδιωτισμικές εκφράσεις στα ν. ελληνικά", *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα, Πρακτικά της 13^{ης} ετήσιας συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας της φιλοσοφικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 7-9 Μαΐου 1992*. Θεσσαλονίκη, 409-428.

- Μυτούλα, Α. (2006). *Η Νεοελληνική παροιμία, συγχρονική και διαχρονική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Murray, J. (1933). *The Oxford English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Najjar, L.J. (1995). *Dual Coding as a Possible Explanation for the Effects of Multimedia on Learning*. <http://www.cc.gatech.edu/gvu/reports/TechReports98.html>.
- Nation, P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nissen, U.K., 2006, *Estructuras Léxicas y Estructura del Léxico: Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*. Aparicio, E. D. M., Palacios, A. & Serradilla, A. (red.). Frankfurt am Main: Peter Lang, Bind 31. s. 95-109.
- Palmer, F.R. (1986). *Semantics*, (1. baskı 1967), Cambridge Üniversitesi.
- Permjakov, G.L. (1979). *From proverb to folk-tale: notes on the general theory of cliché*. Moscow: Nauka.
- Püsküllüoğlu, Al. (2012). *Türkçe Türkçesinin Büyük Sözlüğü (100.000 Madde)*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Riss, K., Vermeer H.J. (1984). *Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained*. St Jerome Publishing.
- Sağlam, M. Y. (2001). "Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem". Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Cilt 18 içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. S. 45-51.
- Salah, K. (2003). «Al-Jumal Al'awwalıyya fii 'ibaaraat Al-'azaa' wa Al-'ahaa' Al-Mahalliyya. *Al-Ma'naa wa Tashakkuluh* ed. By Al-Moncef Achur, 737-752. Tunis: Publications de la Faculte des Lettres de la Manuba.
- Σμπρνωτάκης, Γ., Γ. Σηφάκης. (2008). *17.000 Ελληνικές Παροιμίες Ταξινομημένες Θεματικά*. Αθήνα: Αστερίας.

- Subaşı, L. (1988). "Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki örneklerin incelenmesi", (Yayınlanmamış MasterTezi), 1988, Ankara.
- Symeonidis, C. (1997). Türkisch-griechische phraseologische Isoglossen anhand von Bezeichnungen für menschliche Körperteile und Organe. *Zitschrift für Balkanologie*. Wiesbaden: Harrassowitz, 76-90.
- Συμεωνίδης, Χ. (2000). *Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία*. Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Türk Dil Kurumu – TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu – TDK (2016). *Bölge Ağzılarında Atasözleri ve Deyimler*. Ankara: TDK.
- Tietze, C. (1983). *Induced Abortion: A World Review, 1983*. The Population Council: New York.
- Τσακνάκη, Ολ. (2005). *Προβληματική της παροιμίας στη μετάφραση: Η χρήση της στη νέα ελληνική και η ηλεκτρονική επεξεργασία της*. Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Tury, G. (1980). *In Search of a Theory of Translation. Occupied Palestine: The Porter Institute for Poetics and Semiotics*. Philadelphia: JohnBenjamins.
- Tresorukova, I. (2014). Κατάταξη των φρασεολογισμών της ελληνικής γλώσσας: προσέγγιση στο θέμα (με βάση τη ρωσική θεωρία της γλωσσολογίας). Ατ: Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014) : οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία : *Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών Θεσσαλονίκη*, 2-5 Οκτωβρίου 2014 : πρακτικά = Continuities, discontinuities, ruptures in the Greek World (1204-2014) : economy, society, history, literature : 5th European Congress of Modern Greek Studies of the European Society of Modern Greek Studies : proceedings / επιμέλεια Κωνσταντίνος Α. Δημάδης. Ss.: 553-563.
- Uğurlu, M. (2000). "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve 'Abay Yolu' Romanı". *Bilig*. S. 15, s. 59-80.

- Whiting, B. (1932). *The nature of the proverb*. Cambridge: Harvard University Press.
- Χέλμη, Ευ. (2009). Μελέτη Φρασεολογικών όρων: καταγραφή και απόδοσή τους από τα Ισπανικά στα Ελληνικά. Στο: 7^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 2009.
- Χιώτη, Α. (2014). *Παγιωμένες εκφράσεις της νέας ελληνικής: ιστορική διάσταση, ταξινόμηση και στερεοτυπικότητα*. ΑΠΘ: Θεσσαλονίκη.
- Χριστοδουλίδης, Α. (1996). *Νέα Δομή*, 27, 138-139. Αθήνα: Δομή.
- Yellin, M. S. (2002). Recognizing the Value of Teaching Proverbs: Multicultural Origins of Oral and Written Literacy, στον τόμο Sar. M. Nielsen and Ton. S. Rocco (ed.). *The First Annual College of Education Research Conference – Proceedings of Appreciating Scholarship*. Miami: Florida International University, 99-103.
- Yurtbaşı, M. (2007). *Türkische und Deutsche Sprichwörter, 6000 Sprichwörter mit ihren Übersetzungen, Erklärungen und Entsprechungen*. İstanbul: Barış Matbaası.
- Yurtbaşı, M. (2008). *Türkische und Deutsche Redewendungen, mehr als 20.000 türkische und deutsche Redewendungen glichgesetzt*. İstanbul: Barış Matbaası.

